

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี
ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น

An Analysis of Impact, Status, Role and Cognitive Traditions of
Heet 12 kong 14 in Khon Kaen Province.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759004

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี
ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น

An Analysis of Impact, Status, Role and Cognitive Traditions of
Heet 12 Kong 14 in Khon Kaen Province.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759004

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

An Analysis of Impact, Status, Role and Cognitive Traditions of
Heet 12 Kong 14 in Khon Kaen Province.

By

Assistant Professor Phonphao Phengwiphat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon kean Campus

B.E. 2559

Research Project Funded Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759004

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พลเฝ้า เพ็งวิภาศ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

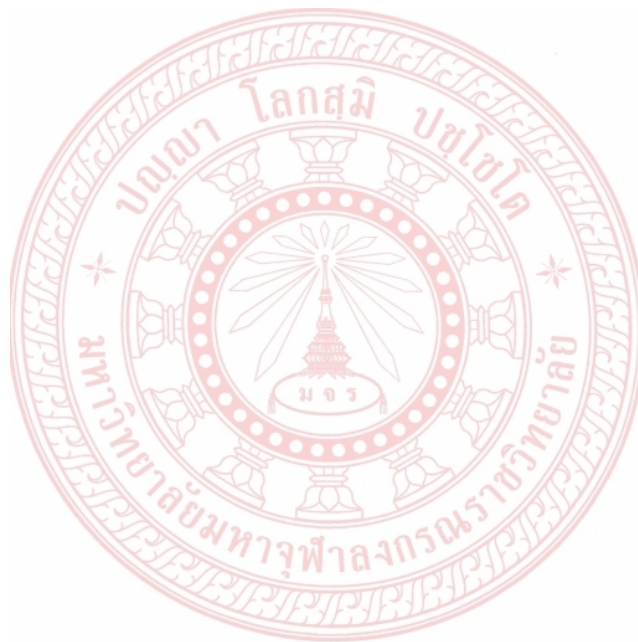
งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทขององค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๗ รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive method) โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นแนว

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นแบบแผนและแนวทางดำเนินชีวิต(Way of life) ที่มุ่งไปในด้านศีลธรรมประเพณีที่ถูกผิดมากกว่าด้านอาชีพ ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ มีอิทธิพลต่อวิถีคนอีสาน และประเพณีฮีต ๑๒ ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันทำอย่างจริงจังส่วนคอง ๑๔ นั้นเป็นแนวปฏิบัติตามหน้าที่เพื่อความดีงามของตนและส่วนรวม

๒. สาเหตุที่มีผลกระทบต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยสาเหตุสำคัญดังนี้ ๑) การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นพหุวัฒนธรรม ๒) การขยายตัวของบ้านเมืองและชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชุมชนคนต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทำให้มีการบุกรุกป่าชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานศาลปู่ตา ส่งผลทำให้ขาดความเคารพยำเกรงต่อสถานศักดิ์ที่นับถือกันมา ๓) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่นการฟังเทศน์มหาชาติผ่านสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้คนยุคใหม่ไม่เห็นความสำคัญในสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ ๔) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้วิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมก็หายไป และมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาทำงานที่ไม่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

๓. สาเหตุทั้ง ๔ ประการดังที่กล่าวมาเป็นผลกระทบต่อสถานะบทบาท และองค์ความรู้ของ ประเพณีในฮีตสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น ใน ๓ ด้านดังนี้ ๑) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ของชุมชน ๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่

Research Title: An analysis of impact, status, role and cognitive traditions of Heet 12 kong 14 in khon kaen province.

Authors: Assistant Professor Phonphao Phengwiphat

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen campus

Academic Year: 2559/2016

Funds granted by: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

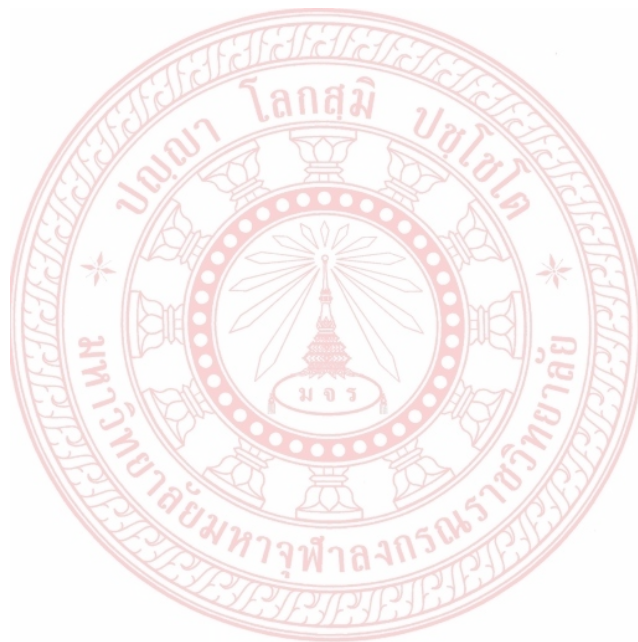
This research aims to 1) study the concept and practice of the Heet 12 Kong 14 in Khon Kaen province. 2) To study the problems of Heet 12 Kong 14 Change in Khon Kaen province. Impact of knowledge status of of Heet 12 Kong 14 in Khon Kaen province. This research is the qualitative research and has 17 key informants. The data analysis is based on descriptive analysis based on inductive method.

The research found that

1. Heet 12 Kong 14 is a way of life that is geared toward morality, tradition, and misbehavior rather than occupation. Heet 12 Kong 14 influences Isan people and traditions. Heet 12, ancient Isan people are considered to be the duty of everyone to cooperate seriously, the 14 is a line of duty for their good and the collective.

2. The reasons that affect the traditional the Heet 12, the Kong 14 in Khon Kaen. The main causes are as follows: 1) population increase Multiculturalism 2) The expansion of the country and the community. The change in the way the community wants people to live and work makes the community forest encroachment, which is the place where the court judgments. The result is a lack of respect for the sacred respects. 3) The use of modern technology. Access to cultural knowledge through modern technology, such as listening to the sermon through modern media technology. New people do not see the importance of inheriting the traditional culture. And 4) Social change has made the traditional way of life culture disappear. And there are limits to working hours that are not consistent with the traditional way of culture.

3. The four reasons mentioned above are the impact on role status. And the knowledge of tradition in the Heet 12, Kong 14. 1) the conservation of traditional twelfth, the Heet 12, the Kong 14 of the community; 2) the participation of the community in conserving the Heet 12, Kong 14. 3) The guideline to encourage participation in the conservative in tradition of Heet 12, Kong 14

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของ
ประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากบุคคลหลายท่าน ได้กรุณา
ช่วยเหลือให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำ ความคิดเห็นและกำลังใจ ขอขอบพระคุณพระเดช
พระคุณศาสตราจารย์ พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
และคณะผู้บริหารคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ทุกท่าน

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
จากปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ต่อการสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณประชาชนจังหวัดขอนแก่น ทุกกลุ่มเป้าหมายที่ให้ความร่วมมือในการตอบ
แบบสอบถามเพื่อทดลองการวิจัย และใช้เป็นเครื่องมือวิจัยซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการวิจัย
ที่ทำให้งานการวิจัยครั้งนี้ของผู้วิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณ พระมหาสุทิตย์ อาภากร, รศ.ดร.
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และพระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและส่งเสริม
การวิจัย พร้อมคณะ ที่ติดตามส่งเสริมสนับสนุน และมีหนังสือกระตุ้นเตือนให้ส่งรายงานการวิจัยให้
เป็นไปตามสัญญาที่ได้รับทุนอุดหนุน พร้อมนี้ยังแจ้งกรอบเวลาให้ทราบในการส่งรายงานการวิจัย ให้
ผู้วิจัยได้ทราบด้วย นับว่าเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยได้ทราบกำหนดส่งรายงานผลการวิจัยอย่างต่อเนื่องจึง
ขอขอบพระคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

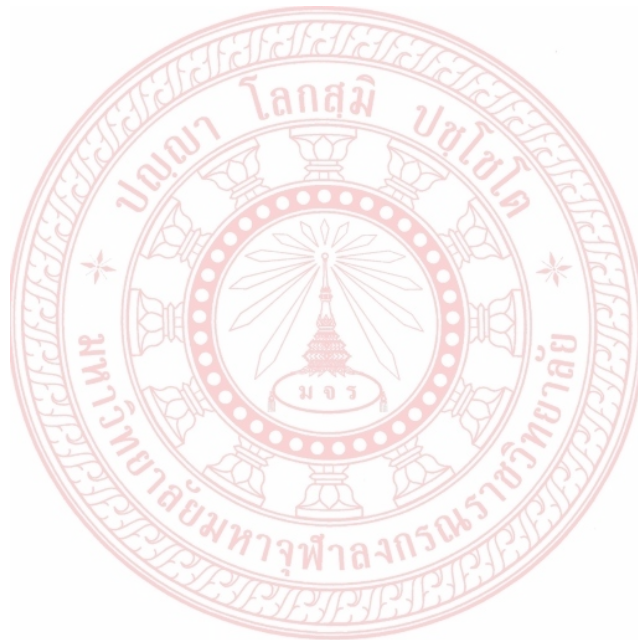
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๒
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๒
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๓
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) และข้อจำกัดในการวิจัย.....	๕
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดประเพณีฮีสตีสองคองสิบลี.....	๙
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับฮีสตีสองคองสิบลี.....	๙
๒.๑.๒ ความหมายของฮีสตีสองคองสิบลี.....	๑๑
๒.๑.๓ ประวัติและเนื้อหาประเพณีฮีสตีสองคองสิบลี.....	๑๔
๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ.....	๒๑
๒.๒.๑ ความหมายของผลกระทบ.....	๒๑
๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม.....	๒๓
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๒๔
๒.๓.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	๒๔
๒.๓.๒ ความหมายการมีส่วนร่วม.....	๒๕
๒.๓.๓ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	๒๗

๒.๓.๔	กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	๒๙
๒.๓.๕	ระดับของการมีส่วนร่วม.....	๓๐
๒.๓.๖	การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๓๑
๒.๓.๗	กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๓๒
๒.๔	แนวคิดและทฤษฎี SWOT Analysis.....	๓๓
๒.๔.๑	ประวัติ/แนวคิด SWOT Analysis.....	๓๓
๒.๔.๒	องค์ประกอบของ SWOT Analysis.....	๓๔
๒.๔.๓	ประโยชน์ของทฤษฎี SWOT Analysis.....	๓๔
๒.๔.๔	ข้อดีและข้อเสีย ของ SWOT.....	๓๔
๒.๔.๕	ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis.....	๓๕
๒.๕	บริบทจังหวัดขอนแก่น.....	๓๗
๒.๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๓
๒.๗	สรุป.....	๕๙
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๐
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๖๐
๓.๒	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๐
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๑
๓.๔	การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย.....	๖๒
๓.๕	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	๖๒
๓.๖	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๓
๓.๗	ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๓
๓.๘	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๓
๓.๙	การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๔
๓.๑๐	สรุปกระบวนการวิจัย.....	๖๔
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๖
๔.๑	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๖
๔.๒	แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนใน เขตจังหวัดขอนแก่น.....	๖๖
๔.๓	สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในจังหวัดขอนแก่น.....	๗๑
๔.๔	การวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณี	

อีตลีสองคองลีสี่สาเหตุของผลกระทบ.....	๗๖
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๘๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๘๔
๕.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๔
๕.๒ สรุปผลการวิจัย.....	๘๔
๕.๓ อภิปรายผล.....	๙๑
๕.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	๙๓
บรรณานุกรม.....	๙๔
ภาคผนวก.....	๙๙
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๐๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และการนำผลจากโครงการวิจัย ไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๕
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๑๗
ภาคผนวก ง เครื่องมือการวิจัย.....	๑๑๙
ภาคผนวก จ ภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูล.....	๑๒๓
ภาคผนวก ฉ หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล.....	๑๒๘
ภาคผนวก ช ประวัติผู้วิจัย.....	๑๓๐

สารบัญตาราง

ภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๒.๑ การวิเคราะห์องค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่.....	๕๙
๓.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	๖๔
๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๕
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล.....	๖๕

คำอธิบายสัญลักษณ์อักษรย่อ

อักษรย่อในรายงานการวิจัย ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก หมายถึงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวแหล่งที่มา การอ้างอิงระบบ เล่ม/ชื่อ/และหน้า/ ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น วิ.มหา. ๓/๙๙๑/๒๔๕ หมายความว่า พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓ ชื่อที่ ๙๙๑ หน้า ๒๔๕ เป็นต้น.

๑. พระวินัยปิฎก (ตัวอย่าง)

วิ.มหา. (บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาฬิ
วิ.มหา. (ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์
วิ.อ. (บาลี)	พระวินัยปิฎก	อรรถกถา

๒. พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.	ขุททกนิกาย	ชาตกปาฬิ
--------	------------	----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของ ชาวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติไทยของเราตลอดมา ฮีตสิบสอง เป็นจารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติ เป็นธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี ตลอดสิบสองเดือน เหมือนเมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทตอนพรรษา ๒๐ เพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติสำหรับภิกษุทั้งหลายพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติปฐมสิกขาบท^๑ ดังนั้นฮีตสิบสอง คองสิบสี่จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวชาวจังหวัดขอนแก่น ในภาคอีสานของประเทศไทย ได้ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางการเกษตรเข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสอง คองสิบสี่ไว้ปฏิบัติให้เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีตลอดมา เหมือนพระวินัยปิฎกเป็นคัมภีร์ที่จำเป็นสำหรับปฏิบัติฝึกหัดอบรมกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพราะผู้เข้ามาบวชนั้นมาจากต่างตระกูลต่างชนชั้นต่างอัธยาศัยต่างจิตต่างใจหากไม่มีพระวินัยควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สับสนวุ่นวายไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ถ้าภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัยก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สงบงามทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนานเปรียบเหมือนดอกไม้บานาชนิดถูกร้อยไว้ด้วยด้ายจึงไม่แตกแยกกระจัดกระจายทั้งยังคุ้มกันเข้าเป็นพวงมาลัยที่สวยงาม^๒

ประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ก็เหมือนกันเพราะสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีแก่สังคมไทย คนไทยทุกยุคทุกสมัยต่างก็ได้รับเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนไทยได้รับเพื่อนำไปดำเนินชีวิตตลอดมา ผู้นำถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ร่องลงมาจากบิดามารดา และครอบครัวและบุคคลทั่วไป จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นต้นแบบของสังคมในทางที่ดีให้แก่เยาวชนของชาติไทยในอนาคต นอกเหนือจากการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ชาวพุทธยังต้องมีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนเยาวชนปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับ

^๑ วิ.อ. (บาลี) ๑/๓๖/๒๒๑.

^๒ วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวพุทธ ซึ่งเป็นต้นแบบที่ดี เยาวชนย่อมได้รับการถ่ายทอดสิ่งที่ดีตามไปด้วย คือการกระทำตัวเป็นแบบอย่าง ปัจจุบันพบว่าชาวพุทธมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป อาจเป็นเพราะจิตส่วนตัวของบุคคลที่ต้องการแสดงออกโดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้างของการทำบุญจึงเกิดผลกระทบในทางที่ไม่ดี ส่วนผลกระทบในทางที่ก่อให้เกิดผลเสียจะเรียกว่า ผลกระทบภายนอกทางลบ เช่น ผลกระทบต่อชุมชนซึ่งเกิดจากการกระทำนั้น ต้นทุนหรือประโยชน์ต่อสังคมที่เกิดจากผลกระทบภายนอกมักจะไม่ถูกนำมาคิดคำนวณในต้นทุนที่เสียไป เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ส่งผลกระทบต่างๆต่อสังคมหรือสภาวะแวดล้อมโดยรวมอย่างไรจึงเป็นปัญหาที่หน้าศึกษา เพราะการพัฒนาความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำในสังคมมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นว่าในสังคมปัจจุบันของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการยึดถือการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีไว้ซึ่งสนใจที่จะวิจัย เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่มีต่อการปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ให้เกิดผลในทางที่ดีต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มีอยู่อย่างไร
- ๑.๓.๒ สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น จากอดีตถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่
- ๑.๓.๓ ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรของจังหวัดขอนแก่น มีอย่างไร และส่งผลกระทบในด้านใดบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบสถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๒. สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๓. ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

๒. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่หนังสือตำรา และบทความทางวิชาการอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยกำหนดพื้นที่เฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพราะจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดใหญ่มีประชากรมากและมีความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรม

๑.๔.๔ กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วย ชมรมรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป ประชาชนชาวบ้าน ๓ คน ไวยาวัจกร ๔ คน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลที่เกิดต่อเนื่องมาจากการปฏิบัติในระยะยาวซึ่งเกิดเป็นผลที่จุดหมายปลายทาง หรือผลต่อเนื่องจากผลกระทบ ก่อให้เกิดผลดี หรือ ผลเสียในระยะยาวต่อวิถีวัฒนธรรมชุมชนของจังหวัดขอนแก่น

๑.๕.๒ บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม เช่น สถานภาพเป็นนักเรียนก็ต้องมีบทบาทเรียนหนังสือ ขยันหมั่นเพียร เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู

๑.๕.๓ อีตหมายถึง จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนตามอีตที่ถือปฏิบัติกันอยู่มี ๑๒ เดือน ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า ทำบุญตามอีต เช่น ประเพณีทอถิ่นขอนแก่น ยังยึดถือ และปฏิบัติ

๑.๕.๔ อีตสิบสองคองสิบสี่ จึงหมายถึง ประเพณีที่คนลาวอาณาจักรล้านช้างในอดีต และคนลาวที่อยู่ในประเทศลาวปัจจุบัน รวมทั้งคนไทยที่เรียกขานกันว่าเป็นคนอีสานหรือไทอีสานมีผลกระทบต่อการทำบุญประจำเดือนทุก ๆ เดือน

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี อีตสิบสองคองสิบสี่ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๖.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิจัยผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี อีตสิบสองคองสิบสี่ โดย แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ออกเป็น พระสงฆ์เจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ประชาชนผู้ชาวบ้านผู้แทนประชาชนที่เป็น ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัดตำบลโคกสีผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ บุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ ลูกวัดทั่วไป ประชาชนทั่วไป และเยาวชน ในจังหวัดขอนแก่น รวม ๑๗ รูป/คน

๑.๖.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมุ่งวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาท และองค์ความรู้ของประเพณี อีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นแบบสัมภาษณ์ เชิงลึก ด้วยกล้องถ่ายรูป บันทึกภาพ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ

๑.๖.๔ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยมุ่งวิจัยแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อ วัตถุประสงค์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาโครงการวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๑.๖.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประชากรผู้ให้ข้อมูล เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในการสัมภาษณ์

๒. สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยแล้วแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยให้รับทราบ

๓. การกำหนดนัดหมายวันเวลาที่จำดำเนินการสัมภาษณ์ ที่แน่นอนเพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัว และเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมายโดยเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๑.๖.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปรความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกคุณภาพเพื่อบรรยายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ชัดเจนถูกต้องตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive) โดยยึดวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นแนว

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) และข้อจำกัดในการวิจัย

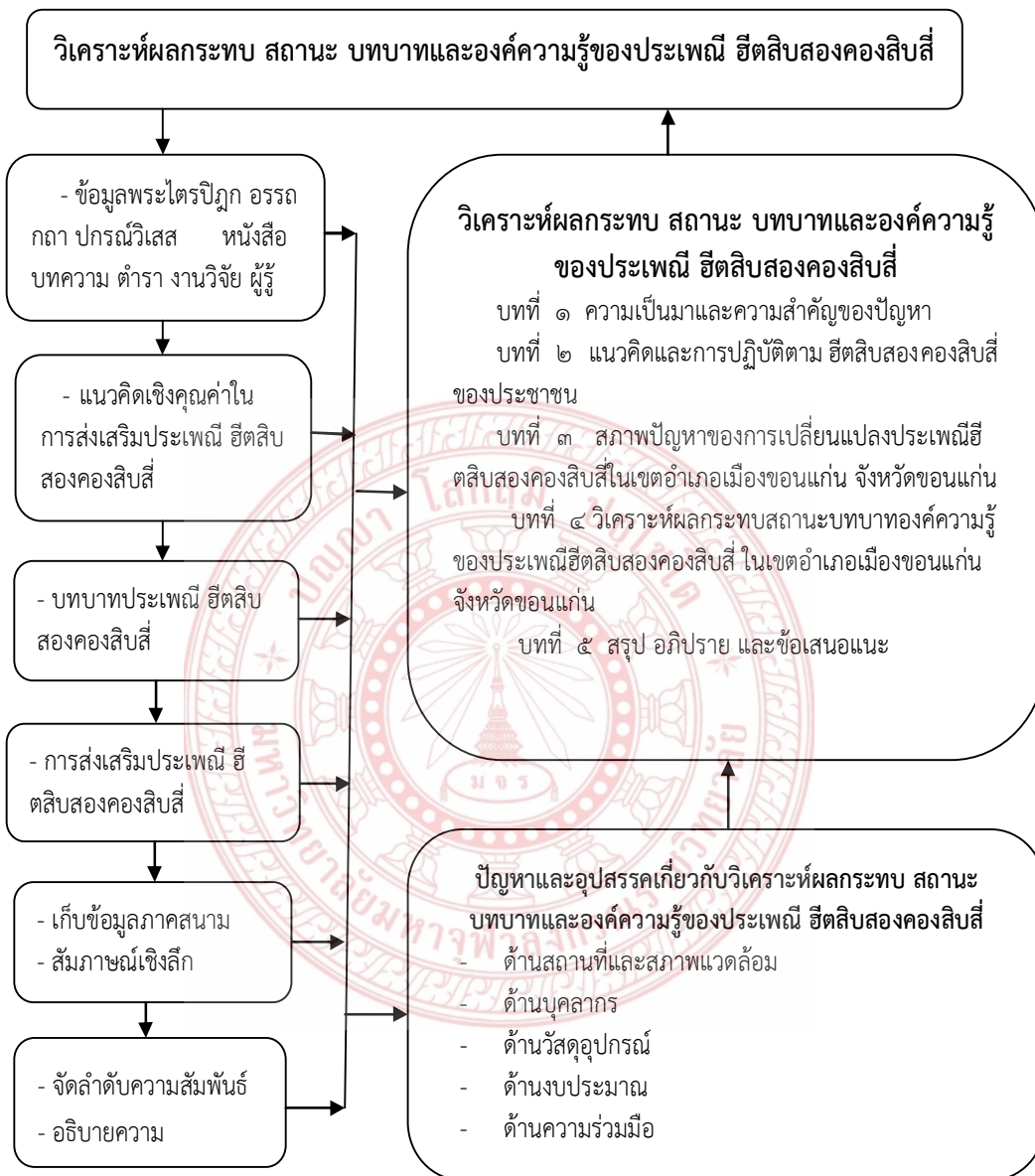
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิจัยผลกระทบสถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ของจังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๑ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ของจังหวัดขอนแก่น ตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจการเก็บรวบรวมข้อมูลในวัน เวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันไม่มีผลทำให้เปลี่ยนแปลงไป

๑.๗.๒ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถด้านฮีตสิบสองคองสิบสี่สามารถวัดได้ด้วยกระบวนการโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๗.๓ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ถือว่าเป็นคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

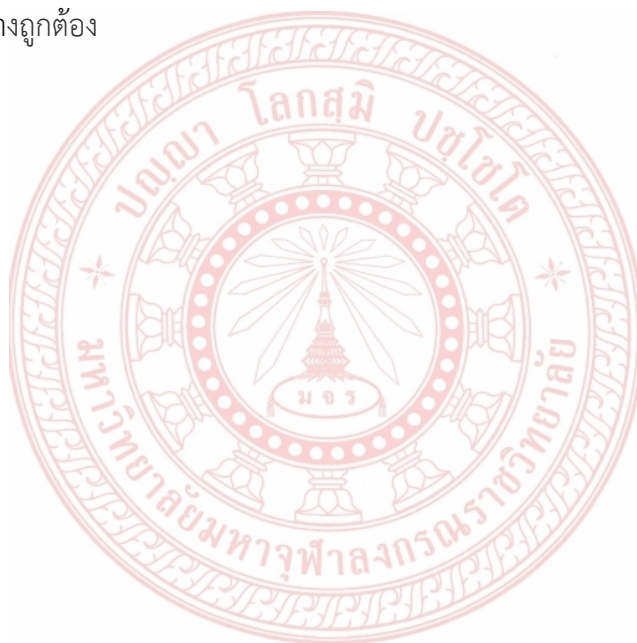
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและก่อให้เกิดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับดังนี้

๑.๙.๑ ได้รู้เรื่องแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ของจังหวัดขอนแก่น

๑.๙.๒ ได้ทราบถึงสภาพปัญหาในการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๙.๓ ได้ความรู้จากการวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างถูกต้อง

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งวิเคราะห์ถึงผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิจัยและพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

๒.๑ แนวคิดฮีตสิบสองคองสิบสี่

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับฮีตสิบสองคองสิบสี่

๒.๑.๒ ความหมายของฮีตสิบสองคองสิบสี่

๒.๑.๒ ประวัตินี้และเนื้อหาประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ

๒.๒.๑ ความหมายของผลกระทบ

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๓.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๒.๓.๒ ความหมายการมีส่วนร่วม

๒.๓.๓ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๒.๓.๔ กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

๒.๓.๕ ระดับของการมีส่วนร่วม

๒.๓.๖ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๓.๗ กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎี SWOT

๒.๔.๑ ประวัติ/แนวคิด SWOT

๒.๔.๒ องค์ประกอบของSWOT

๒.๔.๓ ประโยชน์ของทฤษฎี SWOT

๒.๔.๔ ข้อดีและข้อเสีย ของ SWOT

๒.๔.๕ ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis

๒.๕ บริบทจังหวัดขอนแก่น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ สรุป

๒.๑ แนวคิดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับฮีตสิบสองคองสิบสี่

จารีตประเพณีที่ชาวอีสานได้สืบทอดต่อกันมานั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ (ฮีต-คอง) ซึ่งประกอบด้วยจารีตประเพณีสิบสองอย่างในสิบสองเดือน เรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นแนว ปฏิบัติต่อกันมาจนเป็นแบบแผนและขนบธรรมเนียม ส่วนแนวทางที่ใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคม เรียกว่า คองสิบสี่โดยแบ่งเป็นคองสำหรับผู้ปกครอง และคองสำหรับประชาชนทั่วไป ในอดีต นอกจากฮีต-คองจะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ที่เปรียบเสมือนเข็มทิศและปฏิทินชีวิตของชุมชนแล้วยังเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะทำให้เกิดความสงบสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องเคารพ และถือปฏิบัติตั้งนั้น ฮีต-คอง จึงเปรียบเสมือนกฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม เพราะได้กำหนดหน้าที่จริยธรรม ของทุกคนในสังคมไว้แล้ว โดยมีความเชื่อว่า สังคมใดปฏิบัติตามฮีต-คอง ก็จะอยู่เย็นเป็นสุข^๑

ส่วนแนวคิดเรื่องคองสิบสี่นั้นตามประวัติกล่าวว่ามีความเป็นมาจากประเทศลาว เพราะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับคองสิบสี่ปรากฏชัดเจน ดังที่ธวัช ปุณโณทก ได้แสดงทรรศนะไว้ในในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๒ ว่า ข้อมูลคองสิบสี่ที่ใช้เป็นหลักในการเรียบเรียงเป็นต้นฉบับของกระทรวงวัฒนธรรม (ลาว) พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๕เรียบเรียงจากต้นฉบับในโบราณในหอสมุดเวียงจันทน์ เลขที่ ๒๒๗ และหนังสือทำเนียบลาวล้านช้างหลวงพระบางเนื้อความในต้นฉบับได้กล่าวถึงฮีตสิบสองและคองสิบสี่และในส่วนที่กล่าวถึงคองสิบสี่ฉบับที่พบในภาคอีสานนั้น มีเนื้อความกระช่อนกระแทกกล่าวไม่ลงรอยกัน ในที่นี้จึงยกมาเฉพาะคองสิบสี่ที่ถือเป็นบทบัญญัติของเจ้านายประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์ ที่ใช้กันในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสมัยอดีต ซึ่งราชประเพณีในคองสิบสี่นี้ได้นำมาใช้ประกอบพิธีต่างๆในภาคอีสานด้วยเนื่องจากชาวอีสานใช้ภาษาอักษรลาวและติดต่อสื่อสารกับประชาชนฝั่งลาวอยู่เป็นประจำจึงทำให้คองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่าย โดยนำมาเป็นแบบอย่างฮีตคองที่ปฏิบัติกัน แต่สถานที่ทางศาสนาที่ใช้ประกอบพิธีแตกต่างกันจึงทำให้มีการปรับเปลี่ยน นั่นคือจะใช้วัดสำคัญของบ้านเมืองนั้นๆเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมคองสิบสี่เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานของชาวอีสาน สอดแทรกเรื่องราวขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม วิถีชีวิต ผ่านประเพณี ที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน พุทธศาสนา ความเชื่อ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยสืบทอด ดังทัศนะของ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น (๒๕๕๗) ได้แสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า คองสิบสี่ เป็นบทบัญญัติทางสังคมของชาวอีสาน

^๑ ธวัช ปุณโณทก, วรรณกรรมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๗๓.

เพื่อให้เป็นหลักปฏิบัติต่อกันสำหรับคนในสถานภาพต่างๆ มาแต่โบราณ เดิมนั้นคองสิบสี่เป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ คือเรื่องที่เล่าบอกต่อกันมาโดยไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการสืบทอดในลักษณะปากต่อปาก ดังเช่นสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ ๔ ได้กล่าวไว้ว่า การสืบทอดวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นแต่เดิมเป็นการสืบทอดเรื่องราวความเป็นอยู่ ความคิด ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ โดยการบอกเล่า จดจำสั่งสอนหรือปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา๒๑ ช้านาน จนรับรู้และจำกันได้ และได้มีพัฒนาการต่อจากเดิมคือมีการสืบทอดต่อกันโดยการเขียน การจาร หรือการจดบันทึกด้วยใบลานโดยการสอดแทรกในวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ เช่น กาพย์ปฐมนิพนธ์ ย่าสอนหลาน ธรรมดาสอนโลก ฯลฯ โดยการบันทึกเป็นตัวธรรม หรือตัวไทยน้อย เป็นต้น ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้นจึงมีการจัดพิมพ์เป็นหนังสือและรวบรวมไว้เป็นชุดความรู้ ในหนังสือต่างๆเช่น มรดกไทยอีสาน ตำรามรดกอีสาน ประเพณีโบราณ ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการนำมาเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ดังเช่นในปัจจุบัน"คองสิบสี่" มักเป็นคำกล่าวควบคู่กับคำว่าฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนอีสาน โดยถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก^๒

คองสิบสี่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนตลอดจนการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน คุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่คอยแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรมตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมาจากหลักปัญญาภายใน พระไตรปิฎก ได้แก่ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกายสังยุตตนิกาย อังคุตรนิกายและ ขุททกนิกาย ส่วนแหล่งความเชื่อรองลงมาคือคำสั่งสอนของบรรพบุรุษคองสิบสี่ ถือเป็นกฎระเบียบปฏิบัติ หรือบทบัญญัติของเจ้านายและประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์ด้วย ซึ่งในบทบัญญัตินั้นจะประสานกับฮีตสิบสอง คือจารีตที่จะต้องปฏิบัติในรอบสิบสองเดือน เพื่อมุ่งหวังให้บังเกิดความสุขสันติของสังคม คองสิบสี่ยังเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป และมีส่วนช่วยให้ชาติไทย มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันเป็นชาติเดียวกันด้วยความสามัคคี^๓

คองสิบสี่ยังถือเป็นกรอบพฤติกรรมของสังคม เพื่อต้องการให้แต่ละบุคคลมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันดังนั้นสังคมจึงกำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติเป็นกรอบไว้ว่า วิธีชีวิตของแต่ละครอบครัวควรจะต้องทำอะไร ทำอย่างไรบ้าง ซึ่งกรอบพฤติกรรมของสังคมนี้คองสิบสี่ จะวางไว้อย่างกว้างๆ แต่ลึกซึ้ง

^๒บรรจง จิตตกรโ, “คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต”, รายงานการวิจัย, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๙, หน้า ๒๐-๒๑.

^๓ สุภณ สมจิตศรีปัญญา และคณะ, “การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องคติโลกคติธรรม”, รายงานการวิจัย, (ศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๒๙.

โดยใช้หลักปรัชญาของศาสนา มาเป็นตัวล่อเมฆา และช่วยซึมซับให้บุคคลเกิดความเชื่อ เกิดความศรัทธาและเกิดความกลัวเมื่อทำนอกรีตหรือต่างออกไปจากสังคม^๔

๒.๑.๒ ความหมายของฮีตสิบสองคองสิบสี่

ฮีตสิบสองมาจากคำ ๒ คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีตมาจากคำว่า จาริต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ สิบสองมาจากเจ็ดคูณสอง เป็นประเพณีที่ดั่งงาม ชาวอีสาน เรียกว่า จาฮีต หรือฮีต สิบสองในหนึ่งปี คองสิบสี่ หมายถึง ครองธรรม ๑๔ อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกัน ของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของ บ้านเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ดำรงชีพอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แห้งแล้งกันดารนั้น ในความเชื่อต่อการดำเนินชีวิตที่มีความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นแก่ครอบครัวและบ้านเมืองก็ต้องมีการประกอบพิธีกรรม มีการเซ่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และร่วมทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาด้วยทุกๆเดือนในรอบปีนั้นมีการจัดงานบุญพื้นบ้านประเพณีพื้นเมืองกันเป็นประจำ จึงได้ถือเอาประเพณี ๑๒ เดือนเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ถือกันว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบันคติความเชื่อในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวพันกับการเกษตรกรรม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจต่อการดำรงชีวิตชาวอีสานจึงมีงานบุญพื้นบ้านมากมายจนได้ชื่อว่าเป็นภูมิภาคที่มีงานประเพณีพื้นบ้านมากที่สุดในประเทศ ฮีตสิบสองเดือนหรือประเพณีสิบสองเดือนนั้น ชาวอีสานร่วมกันประกอบพิธีนับแต่ต้นปี

๑) ความหมายของฮีตสิบสอง

ปรีชา พิณทอง ได้กล่าวเกี่ยวกับฮีตสิบสองไว้ว่า คำว่าฮีต ตรงกับศัพท์บาลีว่า จาริตะ สันสกฤตว่า จาริตระ แปลว่า ขนบธรรมเนียม แบบแผน ความประพฤติดีงาม หรือประเพณี ฮีตนั้น มี ๑๒ อย่าง หรือประเพณีทำบุญสิบสองเดือน เป็นการงานบุญประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน หมายถึงความประพฤติ ตามธรรมเนียมประเพณี ความประพฤติที่ดี และสิบสองหมายถึง สิบสองเดือนของการทำบุญ^๕

พระครูภาวนาโพธิคุณ ได้กล่าวเกี่ยวกับฮีตสิบสองไว้ใน เรื่อง มรดกไทย-มรดกธรรม ไว้ว่า ฮีตสิบสอง คำว่า ฮีต เป็นภาษา อีสานตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า จาริต, ประเพณี ส่วนคำว่า “สิบสอง” เป็นคำแสดงจำนวนที่นี้หมายถึงเดือนในรอบหนึ่งปีซึ่งมีอยู่สิบสองเดือนดั่งนั้น ฮีตสิบสอง จึงหมายถึง จาริต หรือ ประเพณีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามและทรงคุณค่าของสังคมชาวภาค

^๔ สวิง บุญเจิม, ตำรามรดกอีสาน, (ขอนแก่น: คลังนาวัฒนธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๕๔๒.

^๕ ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, (จังหวัดอุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๕๒๘.

ตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าชาวอีสาน ที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นเวลายาวนาน^๖

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สรุปไว้ในเอกสารประกอบการสอนวิชาเทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำ คือ ฮีต มาจากคำว่าจารีต ซึ่งหมายถึง ความประเพณี ธรรมเนียม ประเพณี ความประเพณีที่ดี และสิบสอง มาจากคำว่า สิบสองเดือน ดังนั้นคำว่า ฮีตสิบสอง หมายถึง ประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี ฮีตสิบสอง เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป^๗

คุณ โทชน์ ท่านได้กล่าวเกี่ยวกับฮีตสิบสองไว้ใน ประเพณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังยึดถือและปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คำว่า "ฮีต" หมายถึง จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนฮีตจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบๆ กันมา ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า การทำบุญตามฮีต ๑๒ ประการ^๘

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ได้กล่าวเกี่ยวกับฮีตสิบสองไว้ว่า ในพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษาไว้ว่า ฮีตสิบสอง เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์คนอีสาน ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จารีต ซึ่งหมายถึง ความประเพณี ธรรมเนียม ประเพณี ความประเพณีที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสาน และประเทศลาว

^๖ พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ดร. (สมชาย กันตสีโล), **มรดกไทย-มรดกธรรม**, (ต.ในเมือง อ.เมือง หจก.: โรงพิมพ์คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๗-๘๙.

^๗ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **เอกสารประกอบการสอน วิชา เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา, Buddhist Festival and Traditions รหัส ๐๐๐ ๒๕๙**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๓.

^๘ คุณ โทชน์, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผี และพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา^๙

การท่องเทียวศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, ได้กล่าวเกี่ยวกับฮีสสิบสองไว้ว่า ขณะที่การเปลี่ยนผ่านในวงรอบเล็กลงมา อย่างการเปลี่ยนผ่านของแต่ละเดือนนั้น หลายประเทศอาจไม่ให้ความสนใจ แต่สำหรับชาวอีสานโบราณแล้ว นี่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งชาวอีสานได้บ่มเพาะภูมิปัญญา ก่อกำเนิดเป็นจารีตประเพณีสำคัญๆ ขึ้นมาและได้ร่วมสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยพวกเขาเรียกขานประเพณีเหล่านี้รวมกันว่า ฮีสสิบสองฮีสสิบสอง หมายถึง จารีตประเพณีประจำสิบสองเดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้มาร่วมชุมนุมและทำบุญในทุก ๆ เดือนของรอบปี และถือเป็นจรรยาของสังคม ผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะเป็นผู้ที่ ผิดฮีส หรือ ผิดจารีต นั่นเอง หลายครั้ง ฮีสสิบสอง มักจะกล่าวควบคู่ คองสิบสี่ (คองสิบสี่) ที่เป็นดั่งแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต (คอง=ครรลอง) แต่จะมุ่งเน้นไปทางศีลธรรมมากกว่าด้านอาชีพสำหรับประเพณีหลักๆ ๑๒ เดือนตามฮีสสิบสองของชาวอีสานโบราณนั้นประกอบด้วย^{๑๐}

ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า ฮีส มาจากคำว่า ริด ซึ่งก็หมายถึง จารีตประเพณี นั่นเอง ก็จะสามารถที่จะแปลมาตรงตัวเลยว่า จารีตประเพณีของสิบสองเดือนนั่นเอง โดยจะมีประเพณีของแต่ละเดือนในรอบสิบสองเดือน มักจะมีระเบียบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละเดือนประเพณีของชาวอีสานนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และได้ยึดถือ ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน โดยจะสรุปประเพณีในรอบ สิบสองเดือนดังต่อไปนี้^{๑๑}

๒) ความหมายของคองสิบสี่

ปรีชา พิณทอง, ได้กล่าวว่า คอง หมายถึง ระบบการปกครองได้แก่ตัวบทกฎหมายโบราณ มีอย่างละ ๑๔ ข้อ เรียกว่าคองสิบสี่คือ มีการแต่งตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริต เคารพยำเกรง ขยันหมั่นเพียร ให้เป็นอุปฮาดราชนมนตรี ให้หมั่นประชุมอุปฮาดราชนมนตรี ช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและทรงแต่งตั้งผู้อยู่ใน ทศพิธราชธรรม^{๑๒}

^๙ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **พุทธศาสนาในปัจจุบัน ประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ ๑-๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑๙.

^{๑๐} เอกสารการท่องเทียวศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, **ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและสถานที่ท่องเที่ยวของภาคอีสาน** (สำนักพิมพ์ศูนย์ประชุมฯ: เทศกาลเทียวอีสาน, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗-๒๔.

^{๑๑} ฮีสสิบสองคองสิบสี่, **ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา**, มหาวิทยาลัยนเรศวรมหาวิทยาลัยนเรศวร ๙๙ หมู่ ๙ ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก ๖๕๐๐๐.

^{๑๒} พระมหาปรีชา ปริญาโณ, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, (จังหวัดอุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕๕.

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, ได้กล่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติตามครองสิบสี่ไว้ว่า เป็นครองธรรม ๑๔ อย่าง หรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองพระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไปเพื่อความสงบสุข ร่มเย็นของบ้านเมือง ครองสิบสี่มีหลายแบบหลายประเภทเช่น

ครองสิบสี่แบบที่ ๑ กล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องกับครอบครัว ในสังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง มีข้าราชการ และเน้นหนักให้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติต่อกันครองสิบสี่

ครองแบบที่ ๒ กล่าวถึงหลักการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง และข้อที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ และจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติให้บ้านเมืองสงบสุข

ครองสิบสี่แบบที่ ๓ กล่าวถึงธรรมที่พระราชาก็ยึดถือปฏิบัติ และเน้นหนักให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณีและข้อที่คนในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน ครองสิบสี่แบบที่ ๔ กล่าวถึง แนวทางการปกครองบ้านเมืองนั่นเอง ส่วนการดำเนินการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข และปฏิบัติตามครองประเพณีมี ๔ ครองใหญ่ ๆ คือ ครองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ ครองสิบสี่สำหรับนักปกครอง ครองสิบสี่สำหรับประชาชน และครองสิบสี่สำหรับดำเนินชีวิต^{๑๓}

๒.๑.๓ ประวัติและเนื้อหาประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๑) ประวัติและเนื้อหาประเพณีฮีตสิบสอง

คำว่า "ฮีต" หมายถึง จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนฮีตจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมา ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า การทำบุญตามฮีต ๑๒ ประการ และถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์คนอีสาน ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จารีต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสาน และประเทศลาว ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คือ

๑. บุญข้าวกรรม เกี่ยวกับพระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นอาบัติ ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในระหว่างภิกษุเข้ากรรม ญาติ โยม สาธุชน ผู้หวังบุญกุศล จะไปร่วมทำบุญบริจาคทาน รักษาศีลเจริญภาวนา และฟังธรรม เป็นการร่วมทำบุญระหว่างพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน กำหนดวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอ้าย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนอ้าย"

^{๑๓} พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (อารีย์ เขมจารี น.ธ.เอก, ป.ธ. ๕), ประเพณีเถรภิษกอีสานในพิธีระลึกพิธีเถรภิษกพระอริยานุวัตร, (มหาสารคาม: โรงพิมพ์ปริตการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๔.

๒. บุญคุณลาน การทำบุญคุณลาน จะทำที่วัด หรือที่บ้านก็ได้ โดยชาวบ้านจะเอาข้าวมา รวมกัน แล้วนิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอมไว้ประพรม วนด้ายสายสิญจน์ บริเวณรอบกองข้าว ตอนเช้ามีการถวายอาหารบิณฑบาต และนำเอาน้ำพระพุทธมนต์ไปรดกองข้าว ถ้าทำที่บ้านเรียกว่า “บุญกุ่มข้าว” กำหนดในเดือนยี่ เรียกว่า “บุญเดือนยี่”

๓. บุญข้าวจี เดือนสามชาวบ้านนิยมทำบุญข้าวจี เพื่อถวายพระ เป็นการละทานชนิดหนึ่ง และถือว่าได้รับอานิสงส์มากงานหนึ่งกำหนดทำบุญในเดือนสาม

๔. บุญพระเวส บุญที่มีการเทศพระเวส หรือบุญมหาชาติ หนังสือมหาชาติเป็นหนังสือ ชาดกที่แสดงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า เมื่อเสวยชาติเป็นพระเวสสันดรกำหนดทำบุญเดือนสี่ จึงเรียก อีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสี่”

๕. บุญสงน้ำ บุญสงน้ำ มีการรดน้ำ หรือสงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ มีการทำบุญทำทาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญตรุษสงกรานต์” กำหนดทำบุญในเดือน ห้า

๖. บุญบั้งไฟ ก่อนการทำนาชาวบ้านในจังหวัดในภาคอีสาน จะมีการฉลองอย่าง สนุกสนาน โดยการจุดบั้งไฟ เพื่อไปบอกพญาแถน เชื่อว่าจะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีการ ตกแต่งบั้งไฟให้สวยงามนำมาประกวดแข่งกันในวันรุ่งขึ้น กำหนดทำบุญในเดือนหก

๗. บุญซำฮะ ซำฮะ คือการชำระล้างสิ่งสกปรก รกรุงรังให้สะอาดหมดจด เมื่อถึงเดือน ๗ ชาวบ้านจะรวมกันทำบุญโดยยึดเอา “ผาม หรือศาลากลางบ้าน” เป็นสถานที่ทำบุญ ชาวบ้านจะเตรียม ดอกไม้ธูปเทียน โอน้ำ ฝ้ายใน ไหมหลอด ฝ้ายผูกแขน แห่งทรายมารวมกันที่ ผามหรือศาลากลางบ้าน ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าถวายอาหาร เมื่อเสร็จพิธีทุกคนจะนำน้ำพระพุทธมนต์ ฝ้ายผูกแขน แห่งทรายของตนกลับบ้าน นำน้ำมนต์ไปรดลูกหลาน ทรายนำไปหว่านรอบบ้าน ฝ้ายผูกแขนนำไปผูกข้อมือลูกหลานเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลตลอดปี

๘. บุญเข้าพรรษาในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์ก็จะต้องบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้เต็มเปี่ยม ตอนเข้าญาติโยมจะนำอาหารมาถวายพระภิกษุ ตอนบ่ายนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร ฝ้าย อาบน้ำฝน รวมกันที่ศาลาวัด ตอนเย็นญาติโยมพากันทำวัตรเย็นแล้วฟังเทศน์ กำหนด วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือน ๘”

๙. บุญข้าวประดับดิน ห่ออาหาร และของขบเคี้ยวเป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายวางแบไว้กับ ดิน จึงเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” ชาวบ้านจะจัดอาหารคาว หวาน และหมากพลู บุหรี่ กะว่าให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนที่ ๑ เลี้ยงดูกันในครอบครัว ส่วนที่ ๒ แจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่ ๓ อุทิศไปให้ญาติที่ตาย ส่วนที่ ๔ นำไปถวายพระสงฆ์ ทำเป็นห่อๆให้ได้พอควร โดยนำไปตองกล้วย มาห่อของคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ แล้วเย็บรวมกันเป็นห่อใหญ่ ในระหว่าง เช้ามืดในวันรุ่งขึ้นจะนำห่อเหล่านี้ไปวางไว้ บริเวณวัด ด้วยถือว่าญาติพี่น้องจะมารับของที่นั่น

๑๐. บุญข้าวสาก การเขียนชื่อลงในพาดข้าว (สำหรับกับข้าว) เรียกว่าข้าวสาก (สลาก) ญาติโยมจะจัดอาหารเป็นท่อนๆ แล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ โดยทำกันในตอนกลางวัน ก่อนเพล เป็นอาหาร คาว หวาน พอถึงเวลา ๔ โมงเช้า พระสงฆ์จะตักลงโฮม ญาติโยมจะนำพาดข้าว (สำหรับกับข้าว) ของตนมารวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ เจ้าภาพจะเขียนชื่อลงในกระดาษม้วนลงในบาตร เมื่อพร้อมแล้วหัวหน้ากล่าวนำคำถวายสลากภัต จบแล้วยกบาตรสลากไปให้พระจับ ถูกชื่อใคร ก็ให้ไปถวายพระองค์นั้น ก่อนจะถวายพาดข้าวให้นำพาดข้าว ๑ พาด มาวางหน้าพระเถระ แล้วให้พระเถระ กล่าวคำอุปโลกน์กำหนด

๑๑. บุญออกพรรษา การทำบุญออกพรรษานี้ เป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือนกันได้ พระภิกษุสงฆ์สามารถเดินทางไปบรรมศีลธรรม หรือไปเยี่ยม ถวายข้าว คราว ญาติพี่น้องได้ และภิกษุสงฆ์สามารถหาผ้ามาผัดเปลี่ยนได้เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เช้ามีจะมีการตีระฆังให้พระสงฆ์ไปรวมกันที่โบสถ์แสดงอาบัติเช้า จบแล้วมีการปวารณา คือเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้กำหนด บุญออกพรรษาในเดือน ๑๑

๑๒. บุญกฐิน ผ้าที่ใช้สวดทำเป็นกรอบขึงเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผู้ใดศรัทธา ปรรณนาจะถวายผ้ากฐิน ณ วัดใดวัดหนึ่งให้เขียนสลาก (ใบจอง) ไปติดไว้ที่ผนังโบสถ์ หรือศาลาวัด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ เมื่อถึงวันกำหนดก็บอกญาติโยมให้มาร่วมทำบุญ มีมหรสพสมโภช และฟังเทศน์ รุ่งเช้าก็นำผ้ากฐินไปทอดถวายที่วัดเป็นอันเสร็จพิธีกำหนด ทำบุญระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒^{๑๔}

๒) ประวัติและเนื้อหาประเพณีคองสิบลี

คองสิบลีเป็นระบบการปกครองได้แก่ตัวบทกฎหมายโบราณ มีอย่างละ ๑๔ ข้อ เรียกว่า ครองสิบลีคือมีการแต่งตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริต เคารพยำเกรงขยันหมั่นเพียร ให้เป็นอุปฮาดราชมนตรีให้หมั่นประชุมอุปฮาดราชมนตรี ช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และทรงแต่งตั้งผู้อยู่ในทศพิธราชธรรม แนวการปฏิบัติ ตามครองมีดังนี้ ถึงวันขึ้นปีใหม่ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และนำน้ำอบน้ำหอมมาสรองพระภิกษุสงฆ์ ถึงวันขึ้นปีใหม่ ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการน้ำอบน้ำหอมมาบูชาภิเศกสดรงเจ้าชีวิตของตน ถึงเดือนหก นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้ามหาชีวิตถึงเดือนเจ็ดให้เลี้ยงมเหสักข์หลักเมือง บูชาเทวดาทั้ง ๔ คือ ท้าวจาดูโลกบาล อันได้แก่ ท้าวธวัชรัฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวภูเวร ถึงเดือนแปด นิมนต์พระสงฆ์มาชำระบ่าเบิกหวาน แส่ทรายตอกหลักบ้านเมือง ถึงเดือนเก้าปาวเตนให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดิน อุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงเดือนสิบ ปาวเตนให้ประชาชนทำบุญข้าวสาก อุทิศส่วนกุศล

^{๑๔} คุณ โทซันธ, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๒), หน้า

แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงเดือนสิบเอ็ด ให้ประชาชนไปทำบุญออกพรรษา และไปนมัสการ และมุชาภิเษกธาตุหลวง พอถึงเดือนสิบเอ็ด ให้ทำบุญทอดกฐินตามวัดวาอารามต่าง ถึงเดือนสิบสองให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมารวมที่หน้าพระลานหลวง แห่เจ้าชีวิตไปสร่งน้ำในแม่น้ำ เพียวัด จัดให้วัด ที่อยู่ใกล้แม่น้ำมีเฮือส่ง^{๑๕} วัดละหนึ่งลำ ขึ้นสิบสามค่ำ เป็นวันส่งเฮือ ให้มีสมบัติคุณเมืองหรือค่าควรเมือง ครอง ๑๔ คือ

- ครองที่ ๑ หูเมือง มีทูตานุทูตผู้ฉลาดมีปัญญาดี
- ครองที่ ๒ ตาเมือง มีนักปราชญ์สอนบรรด สอนธรรม
- ครองที่ ๓ แก่นเมืองมีพระสงฆ์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัย
- ครองที่ ๔ ประตูเมือง มีอาวุธยุทธโศปกรณ์ป้องกันอริราชศัตรู
- ครองที่ ๕ ฮากเมือง มีหูฮาทายเหตุร้ายและดี
- ครองที่ ๖ เหน้เมือง มีเสนาอำมาตย์ผู้เที่ยงธรรม
- ครองที่ ๗ ชื่อเมือง มีโยธาทหารผู้กล้ากล้า
- ครองที่ ๘ ฝาเมือง มีตากวนตาแสงผู้ซื่อสัตย์
- ครองที่ ๙ ขาง (แป) เมือง มีเจ้านายตั้งอยู่ในศีลธรรม
- ครองที่ ๑๐ เขตเมือง มีผู้ฉลาดดูพื้นที่ที่ตั้งเมือง
- ครองที่ ๑๑ สติเมือง มีคหบดีเศรษฐีและทวยค้า
- ครองที่ ๑๒ ใจเมือง มีแพทย์ผู้ฉลาดเชี่ยวชาญ
- ครองที่ ๑๓ ค่าเมือง มีภูมิภาคดี มีราคาค่างวด
- ครองที่ ๑๔ เมฆเมือง มีเทวดาอาอั๊กหลักเมือง

การปฏิบัติตามครองสิบสี่ถือว่าเป็นครองธรรม ๑๔ อย่าง หรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองพระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไปเพื่อความสงบสุข ร่มเย็นของบ้านเมือง คลองสิบสี่มีหลายแบบหลายประเภท^{๑๖} เช่น

- ครองสิบสี่แบบที่ ๑ กล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องกับครอบครัว ในสังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง มีข้าราชการ และเน้นหนักให้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติต่อกันครองสิบสี่
- ครองแบบที่ ๒ กล่าวถึงหลักการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง และข้อที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ และจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติให้บ้านเมืองสงบสุข

^{๑๕} เฮือส่ง หมายถึง เรือแข่งของชุมชนมีไว้เพื่อแข่งประเพณีออกพรรษา เป็นวัฒนธรรมลากลุ่มน้ำโขง ทั้งในไทยและลาว เป็นพิธีกรรมประจำฤดูกาล เดือน ๑๑ นานอง เพื่อขอขมาผืนน้ำผืนดิน

^{๑๖} ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน(จังหวัดอุบลราชธานี:โรงพิมพ์ศิริธรรม, พ.ศ.๒๕๓๐) หน้า ๑๕๕.

ครองสิบสี่แบบที่ ๓ กล่าวถึงธรรมที่พระราชาก็ยึดถือปฏิบัติ และเน้นหนักให้ประชาชน ปฏิบัติตามจารีตประเพณีและข้อที่คนในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน ครองสิบสี่แบบที่ ๔ กล่าวถึง แนวทางการปกครองบ้านเมืองนั่นเอง ส่วนการดำเนินการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข และปฏิบัติตามครองประเพณีมี ๔ ครองใหญ่ ๆ คือ ครองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ ครองสิบสี่สำหรับนัก ปกครอง ครองสิบสี่สำหรับประชาชน และครองสิบสี่สำหรับดำเนินชีวิต

เป็นแบบแผน คล้ายๆ กับคำฝรั่งหนึ่งว่า Way of life แนวทางดำเนินชีวิต แต่ครองในที่นี้ มุ่งไปในทางศีลธรรมประเพณีที่ถูกคิดมากกว่าด้านอาชีพ เห็นจะตรงกับภาคกลางว่าทำนองครองธรรม นั่นเอง แต่ชาวอีสานออกเสียงครอง เป็นคองไม่มีก้ำเช่นว่าถ้าทำไม่ถูกผู้ใหญ่ท่านจะเตือนว่า เฮ็ดบ่ แม่นคอง หรือว่า เฮ็ดให้ ถือฮืด ถือครอง ดังนี้

ครองที่ ๑ ฮืดเจ้าครองขุนสำหรับผู้ปกครองบ้านในสมัยโบราณ

ครองที่ ๒ ฮืดท้าวคลองเพี้ยสำหรับนักการเมือง

ครองที่ ๓ ฮืดไพร่ครองนายสำหรับประชาชนไพร่ปฏิบัติต่อกัน

ครองที่ ๔ ฮืดบ้านครองเมืองสำหรับประเพณีของบ้านเมือง

ครองที่ ๕ ฮืดปู่ครองย่าหน้าที่ของปู่ปฏิบัติต่อย่า

ครองที่ ๖ ฮืดตาครองยายหน้าที่ของตาปฏิบัติยาย

ครองที่ ๗ ฮืดพ่อครองแม่หน้าที่ของสามีปฏิบัติภรรยา

ครองที่ ๘ ฮืดไม้ครองเขยหลักปฏิบัติของลูกสะใภ้ลูกเขย

ครองที่ ๙ ฮืดป่าครองลุงหน้าที่ของป่าปฏิบัติต่อลุง

ครองที่ ๑๐ ฮืดลูกครองหลานหน้าญาติพี่น้องปฏิบัติต่อกัน

ครองที่ ๑๑ ฮืดเจ้าครองแกล่ ธรรมของผู้ชายที่มีต่อเด็ก

ครองที่ ๑๒ ฮืดปีครองเดือนการทำบุญตามเดือน

ครองที่ ๑๓ ฮืดไฮ่ครองนาข้อปฏิบัติต่อไร่นา

ครองที่ ๑๔ ฮืดวัดครองสงฆ์หน้าที่วัดต่อพระสงฆ์

ครองสิบสี่ หมายถึง แนวทางปฏิบัติวิถีทางที่ดีที่นักปราชญ์บรรพบุรุษชาวอีสานวางไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูกปู่ย่าตายายนำไปสอนหลาน พระนำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชนเพื่อนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีทั้งหมด ๑๔ ข้อซึ่งเป็นแนวปฏิบัติระดับบุคคลครอบครัวและส่งผลต่อส่วนรวม ซึ่งยกได้ ๒ แนวทาง คือบุคคลทั่วไป และสำหรับท้าวพระยาข้าราชการผู้ปกครองบ้านเมือง ซึ่งความเป็นจริงครองสิบสี่มีความเป็นมาจาก ประเทศลาวเพราะกฎหมายมีครองสิบสี่ปรากฏชัดเจนและชาวอีสานก็ใช้ภาษาอักษรลาว และประชน

คนแก่ก็อ่านออกบาง ไม่ได้บางทำให้ครองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่าย เป็นแบบอย่างฮิตครองจนถึงปัจจุบัน คลองสิบสี่มีหลายประเภทต่างกันแต่สามารถแบ่งได้มี ๓ ประเภท^{๑๗}

๑) ครองสิบสี่ประเภทสอนพระมหากษัตริย์และนักการเมืองไว้ว่า

ครองที่ ๑ ผู้ปกครองต้องรู้จักแต่งตั้งอำมาตย์ราชมนตรีผู้มีศีลธรรม

ครองที่ ๒ ผู้ที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ต้องตั้งมั่นในคุณธรรม

ครองที่ ๓ ปีใหม่ผู้นำต้องนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระตาม

ครองที่ ๔ เมื่อถึงสงกรานต์ต้องมีพิธีสรงน้ำพระและเลื่อนตำแหน่งพระ

ครองที่ ๕ ต้องทำพิธีสู่ขวัญเพื่อถวายพระพรแต่พระราชและสงน้ำพระราช

ครองที่ ๖ พอวันปีใหม่ประชาชนทำพิธีตักน้ำสาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดี

ครองที่ ๗ ถึงเดือนเจ็ดทำพิธีบูชาถวายเครื่องสังเวद्यแต่เทพารักษ์หลักเมืองแก่น

ครองที่ ๘ จัดให้มีพิธีทำขวัญสะเดาะเคราะห์เมืองยิงปืนหว่านกรวดทรายไล่ภูตผี

ครองที่ ๙ ให้ทำบุญข้าวประดับดิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

ครองที่ ๑๐ ให้ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ปู้ยาตายายและญาติพี่น้อง

ครองที่ ๑๑ ให้ทำบุญออกพรรษาได้ที่โปคมไฟตามสถานที่ต่างๆ

ครองที่ ๑๒ ให้แข่งเรือเพื่อบูชาพระญานาคสิ่งสถิตใต้บาดาล

ครองที่ ๑๓ ให้มีพิธีสมโภชแห่แห่นพระราช ทำบุญให้ทาน จงรักภักดี

ครองที่ ๑๔ ให้พระราชจัดหาสิ่งที่ทำให้บ้านเมืองอยู่ดีมีสุขเป็นปีกแผ่น

ดังนั้น ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึง

ชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

๒) แนวคิดเกี่ยวกับครองสิบสี่ ประเภทสอนพระสงฆ์

ครองที่ ๑ ให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัย ๒๒๗ ข้อ อย่าให้ขาด

ครองที่ ๒ ให้ดูแลกฎวิเวการปัดกวาดเช็ดถูอย่าให้เศร้าหมอง

ครองที่ ๔ ถึงเดือนแปดให้เข้าพรรษา ๓ เดือน และเดือน ๑๒ รั้งผ้ากฐินครบสี่เดือน

ครองที่ ๕ ออกพรรษาแล้วภิกษุต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรม

ครองที่ ๖ ให้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร

ครองที่ ๗ ให้สวดมน ทำวัตรเจริญสมาธิทุกคืนอย่าขาด

^{๑๗} พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (อารีย์ เขมจารี น.ธ.เอก, ป.ธ.๕), ประเพณีเถรภาณิกอีสานในที่ระลึกพิธีเถรภาณิก พระอริยานุวัตร, (มหาสารคาม: โรงพิมพ์ปริดาการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๔.

ครองที่ ๘ วันพระประชุมลงอุโบสถทำสังฆกรรมไม่ขาด

ครองที่ ๑๐ ถึงศักราชปีใหม่ให้ไหว้พระสงฆ์ในพระราชวังและทำบายศรี

ครองที่ ๑๑ ให้ทำตามกิจนิมนต์ชาวบ้าน

ครองที่ ๑๒ ให้สร้างวัดวาอาราม พระธาตุเจดีย์

ครองที่ ๑๓ ให้รับสิ่งของทวายให้ทาน

ครองที่ ๑๔ พระมหากษัตริย์ ชำราชกรชั้นผู้ใหญ่มีศรัทธาในมนต์ให้มาประชุมกันในพระอุโบสถในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดเป็นงานใหญ่อย่าขาดชาวอีสานและลาวได้ถือครองร่วมกันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติทำให้พระสงฆ์ของอีสานในอดีตไม่มีปัญหาและมีพระอริยสงฆ์เกิดขึ้นมากมายเพราะท่านเคร่งครัดทำให้วัตรปฏิบัติท่านดั่งนามาซึ่งความสุขคุณธรรม คำสอนที่ดี^{๑๘}

๓) ครองสิบสี่ ประเภทสอนประชาชนบุคคลทั่วไป

ครองที่ ๑ เมื่อเข้ากล้าหมากเป็นฮวง อย่าฟ้าวกินก่อน

ครองที่ ๒ อย่าโลภตาสาย อย่าจ่ายเงินแดง แปะเงินกว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบ

ครองที่ ๓ ให้พร้อมกันเหยียดฮู้ต้าย และกำแพงอ้อมวัดวา อาฮาม และบ้านเฮือ

ครองที่ ๔ เมื่อเจ้าขึ้นเฮือนนั้น ให้ส่วยกล้างดิน เสียก่อนจึงขึ้น

ครองที่ ๕ เมื่อถึงวันศีล แมคไฟหัวคันไถ และ ประตู่ที่ตนอาศัยชู่ค่าคืน

ครองที่ ๗ ถึงวันศีล ให้เอาดอกไม้ธูปเทียน (สมมาผิว) แห่งตน ไหว้พระสังฆเจ้า

ครองที่ ๘ ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็งมา นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรมุงคุลเฮือน เอาทำบุญฯ

ครองที่ ๑๐ เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมชำระเบื้องต้นแล้ว ให้ไปถวายอรรถบริหาร

ครองที่ ๑๑ ฮีตเฒ่าคลองแก่มุ่งสอนคนแก่ทั่วไป

ครองที่ ๑๒ ฮีตปีคลองเดือน สอนชาวอีสานรักษาฮีตสิบสองคลองสิบสี่

ครองที่ ๑๓ อย่าเอาอาหารเจื่อนกินไปทาน

ครองที่ ๑๔ อย่าเสพเมถุน กามคุณ ในวันศีล และวันสำคัญทางศาสนา^{๑๙}

สรุปได้ว่า คลองสิบสี่ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของ ปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษา และทำความเข้าใจในพื้นฐานของ คลองประเภทต่าง ๆ ให้ดี เพราะคลองสิบสี่ เป็นแนวทาง และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ จึงทำให้สังคมอีสานมีความสุขสงบ ร่มเย็นตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ไม่ว่าจะ ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ถือ ว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่ชาวอีสาน และคนภาคอื่น

^{๑๘} อ่างแล้ว, พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (อารีย์ เขมจารี น.ธ.เอก, ป.ธ. ๕), ประเพณีเถรภิเสกอีสานในพิธีระลึกพิธีเถรภิเสก พระอริยานุวัตร, หน้า ๒๑๔.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

ควรเรียนรู้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การปกครอง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้เกิดความสงบสุขตลอดไป เพราะฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งร่วมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ

๒.๒.๑ ความหมายของผลกระทบ

ประเพณีฮีตสิบสองและคองสิบสี่ ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสองใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจและไม่คบค้าสมาคมด้วยการร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสาน มีความสนิทสนมรักใคร่และสามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง สำหรับวันนี้ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ประเพณี ๑๒ เดือน หลายอย่างของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในขณะที่บางประเพณีก็เริ่มสูญหาย ซึ่งหากประเพณีเหล่านี้ไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้บางทีในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีอันดีงาม อย่าง “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” ก็เป็นไปได้

เสถียร เหลืองอร่าม ได้ให้ ความหมายของผลกระทบ หมายถึง ผลประโยชน์หรือผลเสียหายอันเกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง^{๒๐}

อนันต์ เกตุวงศ์ ได้ให้ความหมายของผลกระทบ หมายถึง ผลที่ ตามมาจากผลงาน หรือผลผลิต หรือ ผลประโยชน์ในระดับประถม (Primary Effects) ของแผน หรือโครงการ ผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๒๑}

สมชาย หงส์สมาธิพิย์ ในการดำเนินนโยบายตามรูปแบบของโครงการใดก็ตามจะมีผลกระทบเกิดขึ้นเสมอ ดังคำถามที่ว่า “อะไรเป็นผลของโครงการ” ดังนั้น ผลกระทบของนโยบายในที่นี้หมายถึง ผลตามมาทั้งหมด จากการดำเนินนโยบาย สรุป ผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้น ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทาง

^{๒๐} เสถียร เหลืองอร่าม (อ้างถึงใน ปารีชาติ สังขทิพย์), การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจสังคม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๒๑} อนันต์ เกตุวงศ์, ภูมิศาสตร์ชนบท, ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖-๒๗.

ลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายหรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๒๒}

สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมายหรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

แสวง รัตนมงคลมาศ, กล่าวถึงผลกระทบว่าสามารถแบ่งออกเป็นแง่มุมต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหา (Content) สามารถแบ่งออกได้หลายรูปแบบคือ

๑.๑ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกระบวนการผลิต และกระบวนการกระจายการผลิตหรือสินค้า บริการ เช่น ผลกระทบของนโยบายที่มีต่อรายได้ ต่อหัวต่อคน

๑.๒ ผลกระทบทางการเมือง หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการจัด ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ตำแหน่ง หน้าที่ และเกียรติยศชื่อเสียง โดยมุ่งที่จะตอบคำถาม “ใครได้ ใครเสีย อะไรเมื่อไร และ อย่างไร”

๑.๓ ผลกระทบทางกายภาพ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางวัตถุตาม ธรรมชาติหรือชีววิทยา เช่น ผลกระทบที่ทำให้เกิดโรคมะเร็งจากการส่งเสริมการสูบบุหรี่

๑.๔ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพ นิเวศวิทยาทางอากาศ น้ำ เสียง และ ทางเดิน

๑.๕ ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับวิถีดำเนินชีวิตของ ราษฎรในแง่ของระบบคุณค่าและพฤติกรรมทางสังคม

๒. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (Reality) คือ ผลกระทบเชิงภาวะวิสัย (Objective Impact) ซึ่งได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์ หรือสภาพ ทางด้านกายภาพที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของปัจเจกชนคนใดคนหนึ่ง ผลกระทบอีกประเภทหนึ่งคือ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย (Subjective Impact) ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นใน ความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้แก่ ด้านสังคม และ วัฒนธรรม ความขัดแย้ง เป็นต้น

๓. การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ (Direction) คือ ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) และผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact)

^{๒๒} สมชาย หงส์สมาทิพย์, “ผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่มีต่อชาวชนบทในเขตภาคกลาง: ศึกษาเฉพาะกรณีของหมู่บ้านหนองตาโล่ ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, สาขาวิชาการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖-๑๗.

๔. การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าผลกระทบ (Value) คือ ผลกระทบในเชิงบวก (Positive Impact) หมายถึง ผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และผลกระทบในเชิงลบ (Negative Impact) ได้แก่ ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

๕. การแบ่งผลกระทบตามแง่ของระยะเวลา คือ ผลกระทบระยะสั้น หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน และผลกระทบระยะยาว หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอนาคต

๖. การแบ่งผลกระทบตามความคาดหวัง (Expectation) คือ ผลกระทบที่คาดหวัง (Expected Impact) และผลกระทบที่ไม่คาดคิด (Unexpected Impact)^{๒๓}

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับสังคม โดยการแบ่งประเภทของสังคมนั้น นักวิชาการได้แบ่งไว้หลาย อย่างด้วยกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์สังคมที่แตกต่างกันเป็นตัวตัดสินในการแบ่งประเภทสังคม ดังนี้

๑. การแบ่งตามลักษณะขั้นความเจริญทางเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑.๑ สังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (Traditional Society) เป็นสังคมดั้งเดิมที่มนุษย์ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีเป็นอย่างมากผลผลิตจึงมีน้อย ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด

๑.๒ สังคมเตรียมการพัฒนา (Precondition for Take-off) เป็นระยะที่สังคมได้มีการติดต่อกับภายนอกมากขึ้นสถาบันทางสังคมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่าง ชัดเจน มีการขยายตัวเพื่อเพิ่มคุณภาพการผลิต โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น

๑.๓ สังคมเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take-Off Stage) เป็นระยะที่สังคมมีการตื่นตัว ด้าน การเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การศึกษา โดยภาคอุตสาหกรรมได้รับความสนใจมาก เป็น พิเศษ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

๑.๔ สังคมทะยานเข้าสู่ภาวะของความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage) เป็นผล จากสังคมที่ขยายตัวขึ้น ทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีการ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๕ สังคมอุดมสมบูรณ์ (Stage of High Mass Consumption) เป็นสังคมที่สมาชิกใน สังคมมีมาตรฐานการครองชีพสูงมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีคุณภาพสูงคอยอำนวยความสะดวกสบาย วิธีชีวิตส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมาก ประชาชนจะมีความรู้สึกมั่นคง^{๒๔}

^{๒๓}แสวง รัตนมงคลมาส, ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๒๔}สนธิยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ลักษณ์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๖-๑๑๒.

๒. การแบ่งตามวิวัฒนาการของอาชีพ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๒.๑ สังคมล่าสัตว์และเก็บของป่า (Hunting and Gathering Society) เป็นสังคมที่มนุษย์อาศัยการจับสัตว์และเก็บพืชผักผลไม้มาเป็นอาหาร ซึ่งเป็นสังคมแรกสุดของมนุษย์ เป็นสังคมขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์กันแบบปฐมนุญ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน

๒.๒ สังคมเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ (Pastoral Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยเริ่มรู้จักวิธีการเลี้ยงสัตว์ในระยะแรกมีลักษณะเป็นการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เพื่อหาแหล่งอาหารและน้ำให้กับสัตว์เลี้ยงขนาดของสังคมใหญ่และรู้จักค้าขายแบบการแลกเปลี่ยนกัน

๒.๓ สังคมกสิกรรมพืชสวน (Horticultural Society) เกิดขึ้นพร้อมๆ กับสังคมเลี้ยง สัตว์เพื่อการยังชีพ โดยเกิดจากมนุษย์ในสังคมรู้จักการเพาะปลูกพืช เริ่มรู้จักตั้งหลักแหล่งเพื่อการ ทำมาหากิน สถาบันการปกครองเริ่มเกิดขึ้น มีการแบ่งงานกันทำชัดเจนขึ้น เช่น พ่อค้า ช่างฝีมือ เป็นต้น

๒.๔ สังคมเกษตรกรรม (Agricultural Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักผลิตไถและนำมาใช้ในการเกษตร เรียกกันว่าเป็นการปฏิวัติเกษตรกรรมครั้งแรกของมนุษย์ สังคมเกษตรกรรมจะมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน แบบถาวรขึ้น

๒.๕ สังคมอุตสาหกรรม (Industrial Society) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ หรือเมื่อประมาณ ๒๕๐ ปีที่ผ่านมา เป็นสังคมที่ผลิตสิ่งของด้วยเทคโนโลยี ต่างๆ แทนแรงงานคนและสัตว์ที่ใช้ในสังคมเกษตรกรรมทำให้เกิดผลผลิตเป็นจำนวนมาก^{๒๕}

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๓.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม (participation process approach)

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๕ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้

^{๒๕} ฌ็องส์ เล็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑),

ประเด็นที่ ๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการ พัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตย ในกรณีนี้คือการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ ๓ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ ๔ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน^{๒๖}

๒.๓.๒ ความหมายการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ

^{๒๖} กรมอนามัย, โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจกรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข, แหล่งที่มา <http://psdg.anamai.moph.go.th/>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์ จากการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการ พัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง^{๒๗}

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การ เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้อง ดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วม รับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย^{๒๘}

นิรันดร์ชัย พัฒนพงศา, ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย เล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสระภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้า ร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๒๙}

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร, ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการ พัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขึ้นตอนใดขึ้นตอน หนึ่งหรือทุกขึ้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะ เอื้ออำนวย^{๓๐}

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่าง แข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขึ้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้า ร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มี

^{๒๗} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน,(กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง,๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔.

^{๒๘} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๓.

^{๒๙} นิรันดร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๓๐}ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, เอกสาร การสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓ หน่วยที่ ๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๓๕๐.

ความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๓๑}

๒.๓.๓ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

सानิตย์ บุญชู, ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมาย ถ้าหากขาด การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น^{๓๒}

ยุพพร รูปงาม, ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่ามี ๕ ทฤษฎี ได้สรุปไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) Maslow กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมี ศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลัก ทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของ คนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้น พื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูก ฆโมยทรัพย์สิน หรือ ความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความ ต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความ ต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

^{๓๑}วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, การพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๑), หน้า ๑๐

^{๓๒}सानิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ตกต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดียอมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

๓. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้น คำนึงเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

๔. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงาน สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

๕. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มียังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วย

ความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์^{๓๓}

๒.๓.๔ กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจ และมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จลำบาก^{๓๔}

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้

๑. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

๒. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

^{๓๓} ยูพาพร รูปงาม, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗-๙.

^{๓๔} โกวิท วัฒนงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๕, หน้า ๘.

๓. ชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและ ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. ชั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้ง ด้านวัตถุและจิตใจ

๕. ชั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด^{๓๕}

๒.๓.๕ ระดับของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น ๕ ระดับ คือ

๑. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
๒. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น ๓ กรณี แล้วแต่กิจกรรมในตนเองอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้
 - ๓.๑ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
 - ๓.๒ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
 - ๓.๓ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
๔. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
๕. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตาม แนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้
 ๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหาหรือสาเหตุของปัญหา
 ๒. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - ๒.๑ ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - ๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง
 - ๒.๓ ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไข ปัญหาที่วางแผนนั้น
 - ๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

^{๓๕} อ่างแล้ว, สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนัก มาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, หน้า ๑๑๖.

๒.๕ ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๒.๖ ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๗ ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน^{๓๖}

๒.๓.๖ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

๑. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

๒. หลักการจัดความชัดเจน ความชัดเจนในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมี อิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

๓. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความซื่อสัตย์ ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

๔. การให้การศึกษอบรรยายอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษอบรรยายโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

๕. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการ พัฒนาได้

๖. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ^{๓๗}

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ได้ กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการคือ

๑. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

^{๓๖} อ่างแล้ว, นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง, หน้า ๑๗.

^{๓๗} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน่วยที่ ๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖๒.

๑.๒ จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๑.๓ แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

๑.๔ ลงมือปฏิบัติจริง

๑.๕ ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

๒. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๒.๑ แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๒.๒ สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แลกเปลี่ยนเรียน!และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน^{๓๘}

๒.๓.๗ กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญมี ดังต่อไปนี้

๑. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมแก้ปัญหาหรือเนื้อหาสาระของ แผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน

๒. การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อให้ทราบถึงผลดีผลเสียในกรณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา

๓. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการ บริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกละเลย เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย

๔. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่อง ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

๕. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือก ตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร

^{๓๘}อ้างแล้ว, สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, หน้า ๑๑๘.

๖. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

๗. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

๘. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม

๙. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม

๑๐. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อ โครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่^{๓๙}

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎี SWOT Analysis

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงกลยุทธ์ชั้นสูง มาเพื่อการวิเคราะห์ถึง ผลกระทบที่มีต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ และเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็งของฮีตสิบสองคองสิบสี่ว่าจะ คงอยู่และสอดคล้องกับวิถีสังคมในปัจจุบันได้อย่างไร ทฤษฎีดังกล่าวมีเนื้อหาสาระสรุปได้ดังนี้

๒.๔.๑ ประวัติ/แนวคิด SWOT Analysis

อัลเบิร์ต ฮัมฟรีย์ (Albert Humphrey) เป็นผู้คิดค้น SWOT เทคนิคนี้ขึ้นมา และได้ชื่อว่า เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนี้โดยนำเทคนิคนี้มาแสดงในงานสัมมนาที่ มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สำหรับหลักการ สำคัญของ SWOT ก็คือการวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ ๒ ด้าน คือ สภาพการณ์ภายใน และสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้นการวิเคราะห์ SWOTจึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (situation analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายใน องค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้ง สิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง เหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่าง ๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูล เหล่านี้จะเป็ประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินตามกล ยุทธ์ขององค์กรระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป

^{๓๙} อ่างแล้ว, โกวิท พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๑๑.

๒.๔.๒ องค์ประกอบของSWOT Analysis

ทฤษฎี SWOT มาจากอักษรภาษาอังกฤษ ๔ ตัว ประกอบด้วย S W O T ซึ่งแต่ตัวอักษรมีคำอธิบายเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในบริษัท เช่น จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล บริษัทจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ของบริษัท ซึ่งบริษัทจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาที่สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส การที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายในนักการตลาดที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้นเช่น การเมือง การปกครอง กฎหมาย ราคาน้ำมัน ค่าเงินบาท คู่แข่ง เป็นต้น

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ข้อจำกัด ซึ่งเกิด จากสภาพแวดล้อมภายนอก บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ เช่น ค่าเงินบาท คู่แข่ง เป็นต้น

๒.๔.๓ ประโยชน์ของทฤษฎี SWOT Analysis

SWOT เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ สำหรับองค์กร หรือโครงการ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายในโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก สำหรับกำหนดแผนงานโครงการจะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์และการกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้อุตสาหกรรมพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม

๒.๔.๔ ข้อดีและข้อเสีย ของ SWOT

ในการนำทฤษฎี SWOT ทุกหน่วยงานที่นำมาใช้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เพราะบางทฤษฎีอาจมีความเหมาะสมเฉพาะหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้หรือกำไรในเชิงธุรกิจเท่านั้น ดังนั้นในทฤษฎี SWOT นี้จึงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย สรุปได้ดังนี้

ข้อดี :

๑. ใช้ประเมินสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ขององค์กรโดยเน้นศักยภาพและความพร้อมที่องค์กรมีอยู่และพยายามหลีกเลี่ยงภัยคุกคามหรือความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมภายนอกรวมทั้งแก้ไขจุดอ่อนขององค์กรด้วยเนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีโอกาสที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้เพิ่มมากขึ้น

๒. นำไปใช้ปรับปรุงแนวคิดและแนวปฏิบัติของการจัดทำแผนงานหรือโครงการของหน่วยงานให้มีโอกาสสร้างความสำเร็จมากขึ้น

๓. ทำให้ทราบถึงกลยุทธ์ในการปรับปรุงการทำงานความก้าวหน้าและขีดจำกัดด้านบุคลากรงบประมาณ และระบบงานเป็นการป้องกันการแทรกแซงการทำงานจากปัจจัยภายนอกได้มากขึ้น

ข้อเสีย : การวิเคราะห์ SWOT ขององค์กรมีข้อที่ควรคำนึง ๔ ประการ คือ

๑. องค์กรต้องกำหนดก่อนว่า องค์กรต้องการที่จะทำอะไร
๒. การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคต้องกระทำในช่วงเวลาขณะนั้น
๓. องค์กรต้องกำหนดปัจจัยหลัก (key success factors) ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานให้ถูกต้อง
๔. องค์กรต้องประเมินความสามารถของตนให้ถูกต้อง

๒.๔.๕ ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT จะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้างด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูล ในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูกสร้างขึ้นมาบนจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถ กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มีน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก องค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กร ทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือระบบข้อมูลเพื่อ การบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้าด้วย

จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่า ปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการ เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร

จุดอ่อนขององค์กร (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั้น ๆ เองว่าปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

๒. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้น สามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่าง

ประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตราผู้หนังสือของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึงกรรมวิธีใหม่ๆและพัฒนาการทางด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กร ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้ หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้

อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กร ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อในระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำต้องหลีกเลี่ยง หรือปรับสภาพองค์กรให้มี ความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

๓. ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพ แวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว ให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับ โอกาส-อุปสรรค จากภายนอกเพื่อดูว่าองค์กร กำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใดและภายใต้สถานการณ์ เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไป ในการวิเคราะห์ SWOT ดังกล่าวนี้องค์กร จะอยู่ในสถานการณ์ ๔ รูปแบบดังนี้

๓.๑ สถานการณ์ที่ ๑ (จุดแข็ง-โอกาส) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (aggressive - strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

๓.๒ สถานการณ์ที่ ๒ (จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดคือกลยุทธ์ การตั้งรับหรือป้องกันตัว (defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรค ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

๓.๓ สถานการณ์ที่ ๓ (จุดอ่อน-โอกาส) สถานการณ์องค์กรมีโอกาสเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่ หลายอย่างเช่นกัน

ดังนั้น ทางออกคือกลยุทธ์การพลิกตัว (turnaround-oriented strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดให้

๓.๔ สถานการณ์ที่ ๔ (จุดแข็ง-อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้น แทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัว หรือขยายขอบข่ายกิจการ (diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่น ๆ แทน^{๔๐}

สรุปได้ว่าเมื่อนำทฤษฎี SWOTมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงสถานะบทบาทของอีตีสบสองคองสิบลีในสังคมปัจจุบันแล้วจะทำให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของอีตีสบสองคองสิบลีที่มีต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยทั้งปัจจุบัน และอนาคต จะได้เตรียมวิธีการปรับปรุงแก้ไขอีตีสบสองคองสิบลีให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้ทันทั่วทั้ง

๒.๕ บริบทจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๖ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีประชากรมากเป็นอันดับ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดศูนย์กลาง การปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เมืองขอนแก่นตั้งอยู่ในจุดที่ถนนมิตรภาพ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ ถนนสายเศรษฐกิจตะวันออกเฉียง-ตะวันตก ตัดผ่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเข้าไปสู่ภาคเหนือตอนล่างที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเดินทางเข้าสู่ประเทศลาวทางด้านทิศใต้ของลาว อาณาเขตทางทิศเหนือติดกับจังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์

จากการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจทำให้มีผู้สนใจและต่างก็วิเคราะห์ไปต่างๆ นานาว่า จังหวัดขอนแก่นจะเป็นไปอย่างไรในอนาคต มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น สรุปวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดขอนแก่น ถึง

๒.๕.๑ จุดแข็ง (Strength) คือ (๑) มีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งของภาคอีสานตั้งอยู่ในแนวระเปียง เศรษฐกิจ EWEC และ NSEC สามารถเชื่อมโยงออกสู่ทะเลตะวันออก (๒) เป็นศูนย์กลางการบริหารและบริการภาครัฐของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

^{๔๐}SWOT, แหล่งที่มา, <http://promruca-dba04.blogspot.com/2012/10/swot-analysis-swot-swot-humphrey-swot-2.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

รวมทั้งเป็นที่ตั้งสถานกงสุลใหญ่จีน เวียดนาม ลาว และ เปรู (๓) เป็นแหล่งผลิตพืชอาหาร/พลังงานทดแทนที่สำคัญ เช่น ข้าว อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง และแหล่งผลิต สัตว์ที่สำคัญ เช่น โคเนื้อ ลำดับ ๒ ของภาค และไก่เนื้อ ลำดับที่ ๔ ของภาค รวมทั้งเป็นแหล่งแปรรูปอาหาร/เครื่องดื่ม (๔) เป็นศูนย์บริการการแพทย์และสาธารณสุข และการศึกษา (๕) เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการส่วนกลาง ภูมิภาค และ อปท. รวมแล้วกว่า ๔๕๐ หน่วยงาน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการให้บริการประชาชน และพัฒนาจังหวัด(๖) มีเขื่อนอุบลรัตน์ซึ่งเป็นเขื่อนอเนกประสงค์ใช้ในด้านไฟฟ้า ชลประทาน และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

๒.๕.๒ จุดอ่อน (Weakness) คือ (๑) ประชากรส่วนใหญ่ยังมีรายได้ต่ำ โดยมีสัดส่วนคนจนเป็นลำดับที่ ๑๐ ของประเทศ ลำดับที่ ๓ ของภาค ลำดับที่ ๒ ของกลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม(๒) ภาคเกษตรผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ เนื่องจากระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง ประกอบกับดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินเค็ม กรด ทราบาย รวมทั้งเกษตรกรขาดความรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีส่งผลให้ผลผลิตต่ำ (๓) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (๔) ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย (๕) การผลิตแรงงานไม่ตรงกับความต้องการของตลาด และขาดแคลนแรงงานระดับฝีมือและไร้ฝีมือ โดยเฉพาะภาคเกษตร บริการ (๖) ปัญหาขยะล้นเมือง ประสิทธิภาพในการกำจัดขยะอยู่ในระดับต่ำ รองรับขยะได้เพียง ๓๒๘ ตัน/วัน กำจัดถูกหลักวิชาการ ๑๕๑ ตัน/วัน (๗) ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีความหลากหลายมากขึ้น ขาดประสิทธิภาพในการเฝ้าระวังปัญหาและการทำงานเชิงรุก (๘) บุคลากรภาครัฐส่วนใหญ่ยังขาดการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียน เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๒.๕.๓ โอกาส (Opportunity) (๑) กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (UN) (๒) นโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก และส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนของประชาชน (๓) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.หรือ TCEB) คัดเลือกให้จังหวัดขอนแก่นเป็น MICE CITY แห่งที่ ๕ ของประเทศไทย (๔) ค.ร.ม. มีมติอนุมัติในหลักการ (เมื่อ ๒๒ ก.พ. ๕๕) จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมสีเขียวที่จังหวัดขอนแก่น (๕) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ตลาดผู้บริโภคเพิ่มขึ้นทำให้ต้องการสินค้าด้านเกษตรเพิ่มขึ้น (๖) ความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัย (๗) วิฤตความมั่นคงด้านพลังงาน การปลูกพืชพลังงานทดแทนส่งผลต่อการจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด (๘) การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน งบฯ ๒ ล้านล้านบาท (๙) การลงทุนบริหารจัดการน้ำ งบฯ ๓.๕ แสนล้านบาท (๑๐) นโยบายส่งเสริมการเกษตรในเขตโซนนิ่ง

๒.๕.๔ ภัยคุกคาม (Threat) (๑) ภัยพิบัติจากผลกระทบสภาวะโลกร้อน เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย และอัคคีภัย ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคการเกษตร (๒) ประชากรแฝง และมีการเคลื่อนย้ายประชากรสูง (๓) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม/บริการ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากภาคเกษตรไป เป็นที่อยู่อาศัย และธุรกิจบริการ (๔) ประชากรยังมีความเสี่ยงต่อ

การเกิดโรคแทรกซ้อน (ความดัน เบาหวาน (๕) ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยมีหลากหลายมากขึ้น เช่น การเดินทางที่สะดวกขึ้น พฤติกรรมการบริโภค และพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป (๖) ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง/ก๊าซเพิ่มสูงขึ้น

๒.๕.๕ การวิเคราะห์จุดแข็ง+โอกาส (SO) จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงสู่กลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) และประเทศในกลุ่มประชาคม ASEAN จึงเป็นโอกาสพัฒนาเป็นศูนย์กลางด้านต่างๆ ของ GMS กลยุทธ์เชิงรุก เป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุน และการบริการ ภายใต้กลยุทธ์ที่สำคัญ คือ ศูนย์กลางการค้า การลงทุนและบริการ ศูนย์กลางการแพทย์และสาธารณสุข ศูนย์กลางการศึกษา ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์และศูนย์รวบรวมนำเข้าและกระจายสินค้า ศูนย์กลางการแปรรูปการเกษตรและอุตสาหกรรมสีเขียว ศูนย์กลางการประชุมและการท่องเที่ยว

๒.๕.๖ จุดอ่อน+โอกาส (WO)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๖ ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้ครอบคลุมทุกมิติ ด้วย ๖ ประเด็นยุทธศาสตร์ โดยมีเป้าประสงค์ลักษณะกลยุทธ์เชิงแก้ไขปัญหาและพัฒนาตามภารกิจหน้าที่ตามกฎหมาย เพราะตระหนักในข้อจำกัดในด้านงบประมาณ และภารกิจ รวมถึงขีดความสามารถในการริเริ่มโครงการนำร่องเชิงรุก (Initiative Project) กลยุทธ์เชิงแก้ไขจังหวัดขอนแก่นเมืองน่าอยู่ เสริมสร้างฐานราก ระบบการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน ยกกระตือรือร้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคม เสริมสร้างความมั่นคงภายในเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พัฒนาคุณภาพการบริหาร เพื่อตอบสนองประโยชน์สุขของประชาชน

๒.๕.๗ จุดแข็ง+อุปสรรค(ST)

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่สำคัญที่จังหวัด/กลุ่มจังหวัด ควรนำมาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด คือ กลยุทธ์เชิงป้องกัน การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การเชื่อมโยงการพัฒนาตามโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาบุคลากรเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ยกมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ จุดอ่อน+อุปสรรค (WT) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.) ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่สำคัญที่จังหวัด/กลุ่มจังหวัด อีกประเด็นหนึ่ง ที่ควรนำมาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด คือ กลยุทธ์เชิงรับ การรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การวางผังเมืองและการบังคับใช้ การพัฒนาระบบการเตือนภัยและการจัดการป้องกันสาธารณภัยการฟื้นฟูดูแลและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน การวิเคราะห์ศักยภาพ

และตำแหน่งจุดยืนทางยุทธศาสตร์ (Positioning) ของจังหวัดเพิ่มเติม ประกอบด้วย ศักยภาพด้านการเป็นเมืองศูนย์กลางของ GMS

(๑) เป็นเมืองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้า การลงทุนและการบริการ การบริการ คือ กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่นให้ได้รับความสุข และความสะดวกสบายหรือเกิดความพึงพอใจจากผลของการกระทำนั้น

(๒) มีที่ตั้งได้เปรียบทางด้านภูมิ-รัฐศาสตร์ เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภูมิภาค ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region Economic Cooperation หรือ GMS) ซึ่งประกอบด้วยประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง ๖ ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีนตอนใต้ มณฑลยูนนาน

(๓) เป็นศูนย์กลางทางการคมนาคมขนส่ง จังหวัดขอนแก่นมีความพร้อมด้านการพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมและขนส่ง ดังเช่น ท่าอากาศยานนานาชาติขอนแก่นสามารถรองรับจำนวนเครื่องบินได้ ๓๒ เที่ยวบิน/วัน สถานีรถไฟ และมีโครงการพัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูงซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและเชื่อมโยงตลาดการค้าระหว่างประเทศจีน ประเทศลาว และประเทศไทย

(๔) เป็นที่ตั้งศูนย์กลางการบริหารและบริการของหน่วยงานภาครัฐระดับภาค จังหวัดขอนแก่นมีหน่วยงานภาครัฐ ส่วนกลางในระดับภูมิภาคประมาณ ๒๖๐ หน่วยงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อภาคเอกชนของไทยและต่างประเทศด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐให้เป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น สำนักงานหนังสือเดินทางขอนแก่น

(๕) เป็นประตูสู่กลุ่มประเทศอินโดจีนจากความพร้อมด้านทำเลที่ตั้งและการคมนาคมขนส่ง และเป็นที่ตั้งของสถานกงสุลใหญ่ของจีน เวียดนาม ลาว และเปรู นิยามศัพท์ กงสุล หมายถึง พนักงานผู้มีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์และคนในบังคับ ณ ต่างประเทศ มี ๓ ระดับ คือ กงสุลใหญ่ Consul-General เจ้าหน้าที่การทูต ๙ กงสุลใหญ่ กงสุล Consul เจ้าหน้าที่การทูต ๖ และรองกงสุล ประจำหน่วยงาน

๒.๕.๘ สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

คำขวัญประจำจังหวัด: พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหมร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่นนครใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองแรกมวยโอลิมปิกตราประจำจังหวัด: รูปพระธาตุตั้งอยู่บนตอมะขาม ขนบสองข้างด้วยต้นไม้ต้นไม้อประจำ จังหวัด: ต้นกล้วยพญักษ์

(Cassia bakeriana) ดอกไม้ประจำจังหวัด : ดอกราชพฤกษ์หรือดอกคูน (Cassia fistula) สัตว์
น้ำประจำจังหวัด: ปลาพรหมหรือปลาตาแดง (Osteochilus melanopleurus)
วิสัยทัศน์จังหวัด: ขอนแก่นเมืองน่าอยู่ มุ่งสู่มหานครแห่งอาเซียนลักษณะรูปร่าง
ของจังหวัด: ลักษณะรูปร่างของจังหวัดขอนแก่นมีรูปร่างคล้ายกับไม้ตะขอที่ใช้
คล้องช้าง^{๔๑}

๒.๕.๙ ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน

แม้ขอนแก่นจะเป็นบ้านเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อราว
ร้อยกว่าปีมานี้ก็ตาม แต่ในอดีตกาลยุคก่อนประวัติศาสตร์
ในบริเวณเขตจังหวัดขอนแก่นเคยมีชุมชนก่อนประวัติศาสตร์
ได้เข้ามาอาศัยก่อนแล้ว เช่น การค้นพบแหล่งโบราณคดีที่
บ้านโนนนกทา อำเภอภูเวียงพบว่ามีเครื่องปั้นดินเผาที่มีอายุ
ยาวนานต่อมาชุมชนเหล่านี้กลายเป็นเมืองขึ้นในสมัยทวารวดี ก่อนที่ขอมจะมามีอำนาจในดินแดนส่วน
นี้ เช่น พบแหล่งโบราณคดีที่วัดศรีเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง ซึ่งปรากฏจารึกศรีเมืองแอมที่ขอมได้
เข้ามามีอำนาจในดินแดนส่วนนี้หรือที่ปรากฏเป็นปรากฏคูกู่ต่าง ๆ ในเขตจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น
ประวัติศาสตร์ พื้นที่ส่วนนี้ยังเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ กระจัดกระจายกันตามพื้นที่ราบสูง ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒
ขณะนั้นเมืองเวียงจันทน์ได้เกิดเหตุพิพาทกับกลุ่มของเจ้าพระวอจนถึงกับยกทัพไปตีค่ายของเจ้าพระ
วอแตกที่บ้านดอนมดแดง (อุบลราชธานีปัจจุบัน) และจับเจ้าพระวอประหารชีวิต

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงถือว่าฝ่ายเจ้าพระวอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของไทยจึงทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพขึ้นไปตีเวียงจันทน์ จากนั้น
จึงได้ยกทัพกลับมายังกรุงเทพมหานคร พร้อมกับได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระพุทธปฏิมากร และ
พระบางกลับมามาถวายแต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วยเจ้าแก้วบุษุม (แก้วบรม) กับพระยาเมืองแพน
(หรือเพี้ยเมืองแพน) สองพี่น้อง ซึ่งเป็นโอรสของเจ้าแสนปัจจุฑุม (ท้าวแสนแก้วบุษุม) ได้ยกกองทัพจาก
บ้านเพี้ยปู่ เขตแขวงเมืองทูละคม (ธวัชคาม) ซึ่งขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์ในทุกวันนี้ ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่น
ฐานที่อยู่บ้านโพธิ์ตาก (บ้านโพธิ์ตาก ตำบลบ้านกง อำเภอเมืองขอนแก่น) และบ้านยางเดี่ยว บ้านโพธิ์
ศรี (บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบ้านโนน อำเภอกระนวน) บ้านโพธิ์ชัย (บ้านโพธิ์ชัย อำเภอมัญจาคีรี) เมือง
มัญจาคีรีหรืออำเภอมัญจาคีรี ปรากฏอยู่ในทำเนียบมณฑลอุดร กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองขึ้นชื่อเมืองมัญจาคีรี โดยมีจางวาง
เอกพระยาพฤตศิลาคุณนรเชษ (สน สนธิสัมพันธ์) เป็นเจ้าเมืองคนแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๓๔ เจ้าเมือง

^{๔๑} กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, (กรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการ
ทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

คนที่ ๒ คือ พระเกษตรวัฒนา (โส สนธิสัมพันธ์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๔๔๓ และมีปรากฏประวัติเมืองมัญจาคีรีในหนังสือประวัติจังหวัดในประเทศไทย ในห้องสมุดของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) บ้านสร้าง บ้านชีโหล่น (อยู่ในเขตเมืองสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดปัจจุบัน)ในปัจจุบัน บางบ้านก็อยู่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น บางบ้านก็อยู่ในเขตอำเภอน้ำพอง บางบ้านก็อยู่ในเขตอำเภออาจสามารถ (จังหวัดร้อยเอ็ด) บางบ้านก็อยู่ในเขตจังหวัดยโสธร บางบ้านก็อยู่ที่อำเภอมัญจาคีรี และบางบ้านก็อยู่ที่อำเภอคำเขื่อนแก้ว (จังหวัดยโสธร) เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตเมืองในสมัยหลัง ๆ ต่อมานั่นเองเจ้าแก้วบุษมีได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านโพธิ์ชัย พระยาเมืองแพนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านชีโหล่น คุมไพร่พลคนละ ๕๐๐ คน ขึ้นกับเมืองท่งหรือเมืองสุวรรณภูมิ ครั้นต่อมาอีกราว ๙ ปี ในปี พ.ศ. ๒๓๓๑ เพี้ยเมืองแพนก็ได้พาราษฎรและไพร่พลประมาณ ๓๓๐ คน ขอแยกตัวออกจากเมืองสุวรรณภูมิไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ฝ่งบึงบอน

ยกขึ้นเป็นเมืองที่บ้านดอนพยอมเมืองเพี้ย (ปัจจุบันคือ บ้านเมืองเพี้ย ตำบลเมืองเพี้ย อำเภอบ้านไผ่) บึงบอนหรือดอนพยอมในปัจจุบันได้ตั้งขึ้นเป็นที่นาไปหมดแล้ว แต่ก็ยังปรากฏเป็นรูปของบึงซึ่งมีต้นบอนขึ้นอยู่มากมาย ต่อมาก็ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ เจ้าเมืองขอนแก่น ดังปรากฏข้อความในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานของหม่อมอมรวงศ์วิจิตรว่าเอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงศา (เหลา ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึงการตั้งเมืองขอนแก่นว่าได้ทราบข่าวว่าเมืองแพน บ้านชีโหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ พาราษฎร ไพร่พลประมาณ ๓๓๐ คน แยกจากเมืองสุวรรณภูมิไปขอตั้งฝ่งบึงบอนเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น ขอนแก่นจึงได้ที่มาว่าเป็นเมืองคู่กับมหาสารคามนั่นเอง

๒.๕.๑๐ การย้ายถิ่นฐานเมืองขอนแก่น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๙ ได้มีการย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งอยู่ที่บ้านหนองเหล็ก (ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในปัจจุบัน) โดยได้ขอขึ้นตรงกับกรุงเทพมหานคร คือจะขอส่งส่วยต่อกรุงเทพมหานครโดยตรง ไม่ผ่านเมืองสุวรรณภูมิ เพราะให้เหตุผลว่า บ้านดอนพยอมเมืองเพี้ยอยู่ใกล้กับแขวงเมืองนครราชสีมา ซึ่งก็เป็นจริง เพราะอยู่ใกล้กับเมืองชนบทอันเป็นแขวงเมืองนครราชสีมาอยู่ขณะนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เข้าใจว่าเจ้าเมืองในขณะนั้นอยากจะแยกตัวออกเป็นอิสระ คืออยากจะแยกออกมาเป็นเมืองใหญ่อีกต่างหาก การย้ายเมืองครั้งนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวคำบัง (บุตรเจ้าแก้วบุษมี) เป็นพระนครศรีบริรักษ์ เจ้าเมืองขอนแก่นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๕๒ ได้ย้ายเมืองจากบ้านหนองเหล็กไปตั้งเมืองอยู่ที่บ้านดอนพันชาติ (เขตตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม) พระนครศรีบริรักษ์ (คำบัง) ได้ถึงแก่กรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าราชบุตร (ท้าวคำยวง) น้องชายของพระนครศรีบริรักษ์ (คำบัง) ซึ่งมีความดีความชอบจากการไปราชการสงคราม ชับไล่กองทัพพม่า

ออกไปจากเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น เป็นที่ “พระนครศรีบริรักษ์ บรมราชภักดี ศรีสุภสุนทร” เจ้าเมืองขอนแก่นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๘๑ เมืองขอนแก่นก็ได้ย้ายจากบ้านดอนพันชาติไปตั้งอยู่ที่ริมฝั่งบึงพระลับโนนทอง คือบ้านเมืองเก่า ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่า "บ้านโนนทอง" ต่อมาเมื่อย้ายเมืองไปอยู่ที่นั่น จึงเรียกว่าบ้านเมืองเก่า สาเหตุที่ย้ายเมืองนั้นเล่ากันว่า เกิดการแย่งราษฎรไพร่พลขึ้น และเกิดแผ่นดินแยกที่ถนนกลางเมือง มีโรคภัยไข้เจ็บผู้คนล้มป่วยกันมาก จึงถือว่าที่ตรงนั้นไม่เป็นมงคลต่อการอยู่อาศัย จึงย้ายเมืองอีกครั้งหนึ่ง จากบึงพระลับโนนทองไปตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกที่บ้านโนนทัน (อยู่ในตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่นปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ พอดีพระนครศรีบริรักษ์ (คำยวง) ได้ถึงแก่อนิจกรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวอินธิวงษ์ บุตรคนเล็กของพระยานครศรีบริรักษ์ เป็นเจ้าเมืองขอนแก่น เพราะมีวิชาความรู้ดีกว่าพี่ชายคนอื่น ๆ โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาในราชทินนามเดิมของบิดาสืบมาต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๐๗ ท้าวอินธิวงษ์เจ้าเมืองขอนแก่นได้ถึงแก่อนิจกรรมลงอีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวคำบุง (พี่ชายท้าวอินธิวงษ์) ผู้เป็นอุปฮาดแต่เดิม ให้เป็นเจ้าเมืองขอนแก่นสืบแทนน้องชายต่อมาอีก ๓ ปี เพราะชราภาพมากแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวอุ (ราชบุตร) ซึ่งเป็นหลานท้าวอินธิวงษ์ (พระยานครศรีบริรักษ์) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองขอนแก่น และได้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านโนนทันกลับไปตั้งอยู่ที่บ้านเมืองเก่าอีก (บ้านโนนทองเดิม) พอถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๓ ก็ได้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านเมืองเก่าไปตั้งอยู่ที่บ้านดอนบม (บ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น) แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานบรรดาศักดิ์ท้าวอุ (ราชบุตร) เจ้าเมืองขอนแก่นในขณะนั้น เป็นพระนครศรีบริรักษ์ และให้ท้าวหนูหล้า บุตรคนเล็กของท้าวอินธิวงษ์ เป็นปลัดเมืองขอนแก่น (หรืออุปฮาด) ในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยนการปกครองหัวเมืองไกลใหม่ โดยเปลี่ยนเป็นบริเวณหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ให้เป็นหัวเมืองลาวพวน ดังนั้น เมืองขอนแก่นจึงอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองอุดรธานี หรือมณฑลอุดรธานี โดยมีกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นผู้ปกครองมณฑล ในสมัยนั้นได้มีสายโทรเลข ที่เดินจากเมืองนครราชสีมา ผ่านเมืองชนบท เข้าเขตเมืองขอนแก่นข้ามลำน้ำชีที่ทำหมากทัน ตรงไปท่าพระ บ้านทุ่ม โดยไม่เข้าเมืองขอนแก่น และตรงไปข้ามลำน้ำพองไปบ้านหมากแข้งเมืองอุดรธานี ศูนย์กลางมณฑลอุดร กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม (ผู้ปกครองมณฑลอุดรธานีในขณะนั้น) ซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลอุดรธานีทรงดำริว่า ที่ว่าการเมืองขอนแก่นที่ตั้งอยู่ที่บ้านดอนบม ไม่สะดวกแก่ราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งอยู่ที่บ้านทุ่ม (อำเภอเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน) ในปลาย พ.ศ. ๒๔๓๙ และเปลี่ยนนามตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการเมือง และตั้งชื่อเมืองว่า ขอนแก่น จนถึงปัจจุบันในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานบรรดาศักดิ์ท้าวหนูหล้าปลัดเมืองขอนแก่นเป็นพระพิทักษ์สารนิคม และในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ก็ได้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านทุ่มกลับไปตั้งอยู่ที่บ้านเมืองเก่าตามเดิม โดยตั้งศาลากลางขึ้นที่

ริมบึงเมืองเก่าทางด้านเหนือ (หน้าสถานีโทรทัศน์ในปัจจุบัน) ด้วยเหตุผลที่ว่า บ้านทุ่งนั้นกั้นดารน้ำในฤดูแล้งในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ทางราชการได้เกณฑ์แรงงานของราษฎรที่เคยหลงผิดไปเชื่อผีบุญ-ผีบาป ที่เขตแขวงเมืองอุบลราชธานีในตอนนั้น โดยให้พากันมาช่วยสร้างทำนบกั้นน้ำขึ้นเป็นถนนรอบบึงเมืองเก่า เพื่อกักน้ำไว้ใช้สอยในฤดูแล้ง เพราะบึงนี้เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของชาวเมืองขอนแก่นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ พระนครบริรักษ์ (อุ นครศรี) เจ้าเมืองขอนแก่น ได้กราบบังคมลาออกจากราชการ เหตุเพราะชราภาพ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนตำแหน่งพระพิทักษ์สารนิคม (หนู หล้า สุนทรพิทักษ์) ปลัดเมืองขอนแก่นขึ้นเป็นเจ้าเมืองขอนแก่น และในปีนั้นเอง ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนนามตำแหน่งข้าหลวงประจำเมืองขอนแก่นเป็นข้าหลวงประจำบริเวณพาชี ส่วนเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อมัน ก็ให้เปลี่ยนเป็นอำเภอ และผู้เป็นเจ้าเมืองนั้น ๆ ก็ให้เปลี่ยนเป็นนายอำเภอ ตำแหน่งอุปฮาดก็เป็นปลัดอำเภอไป แต่ขึ้นตรงต่อเมืองอุดรธานี มณฑลอุดรธานีในขณะนั้นต่อมาในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกเลิกระบบมณฑลในประเทศ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัดแทน ตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองจึงกลายเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด และศาลาว่าการเมืองก็เปลี่ยนมาเป็นศาลากลางจังหวัด นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาขอนแก่นจึงได้กำเนิดเป็น "จังหวัดขอนแก่น"

๒.๕.๑๑ ที่มาของชื่อขอนแก่น

เหตุที่เมืองนี้มีนามว่า เมืองขอนแก่นนั้นได้มีตำนานแต่โบราณเล่าขานสืบต่อกันมาว่า ก่อนที่เพี้ยเมืองแพนจะอพยพไพร่พลมาตั้งบ้านตั้งเมืองขึ้นนั้น ปรากฏว่าบ้านขาม หรือตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพองปัจจุบัน ซึ่งเป็นเขตแขวงร่วมการปกครองกับบ้านชีโล้น มีตอมะขามขนาดใหญ่ที่ตายไปหลายปีแล้ว กลับมีใบงอกงามเกิดขึ้นใหม่อีก และหากผู้ใดไปกระทำมิดีมิร้ายหรือดูถูกดูหมิ่น ไม่ให้ความเคารพยำเกรง ก็จะมีอันเป็นไปในทันทีทันใด เป็นที่น่าประหลาดและมหัศจรรย์ยิ่งนักดังนั้นบรรดาชาวบ้านชาวเมืองในแถบถิ่นนั้นจึงได้พร้อมใจกันก่อเจดีย์ครอบตอมะขามนั้นเอาไว้เสีย เพื่อให้เป็นที่สักการะของคนทั่วไป พร้อมกับได้บรรจุพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ๙ บท เข้าไว้ในเจดีย์ครอบตอมะขามนั้นด้วย ซึ่งเรียกว่า พระเจ้า ๙ พระองค์ แต่เจดีย์ที่สร้างในครั้งแรกเป็นรูปปรางค์ หลังจากได้ทำการบูรณะใหม่เมื่อราว ๕๐ ปีที่ผ่านมา

จึงได้เปลี่ยนเป็นรูปทรงเจดีย์ และมีนามว่า พระธาตุขามแก่น ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตวัดเจติยภูมิ บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พระเจดีย์ขามแก่นถือว่าเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะมิ่งงานพิธีบวงสรวง เคารพสักการะกันในวันเพ็ญเดือน ๖ ทุกปีส่วนทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์พระธาตุขามแก่นนั้น มีซากโบราณที่ปรักหักพังปรากฏอยู่ โดยอยู่ห่างจากเจดีย์ราว ๑๕ เส้น หรืออยู่คนละฟากทุ่งของบ้านขาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณแถบนี้น่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองมาก่อน แต่ได้ร้างไปนาน ดังนั้น จึงได้ถือเอานิมิตนี้มาตั้งนามเมืองว่าขามแก่น แต่ต่อมาจึงเรียกเพี้ยนมาเป็นเมืองขอนแก่น จนกระทั่งทุกวันนี้

๒.๕.๑๒ ภูมิประเทศ

จังหวัดขอนแก่นมีสภาพพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกและทิศใต้ บริเวณที่สูงทางด้านตะวันตกมีสภาพพื้นที่เป็นเขาหินปูนตะปุ่มตะป่ำสลับกับพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล มีภูเขารูปแอ่งหรือภูเขาเวียงวางตัวอยู่ติดอำเภอภูเวียง บริเวณที่สูงตอนกลางและด้านเหนือมีสภาพพื้นที่เป็นเทือกเขา ได้แก่ ภูเก้า ภูเม็ง ภูพานคำ เป็นแนวขวางมาจากด้านเหนือ แล้ววกลงมาทางตะวันตกเฉียงใต้ ไหล่เขาด้านนอกมีความสูงและลาดชันมาก สูงประมาณ ๓๐๐-๖๖๐ เมตร ไหล่เขาด้านในมีความลาดชันน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๒๐-๒๕๐ เมตรบริเวณแอ่งโคราช ครอบคลุมพื้นที่ทางด้านใต้จังหวัด สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีความสูงประมาณ ๑๕๐-๒๐๐ เมตร มีบางส่วนเป็นเนิน สูงประมาณ ๑๓๐-๒๕๐ เมตร และลาดต่ำไปทางราบลุ่มที่ขนานกับลำน้ำชี มีความสูงประมาณ ๑๓๐-๑๕๐ เมตร จากนั้น พื้นที่จะลาดชันไปทางตะวันออก มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดมีความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตร และค่อนข้างราบ มีความสูงประมาณ ๑๓๐-๑๘๐ เมตร

๒.๕.๑๓ อาณาเขตติดต่อ

- ๑) ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี
- ๒) ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม
- ๓) ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์
- ๔) ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๕.๑๔ ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของขอนแก่น โดยทั่วไปเป็นแบบทุ่งหญ้าในเขตร้อน คือ มีฝนตกสลับกับแห้งแล้ง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย ๓๖.๓๕ องศาเซลเซียส และมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ สภาพอากาศจะหนาวเย็น โดยทั่วไปจะหนาวจัดในช่วงเดือนธันวาคมจนถึงเดือนมกราคมของทุกปี อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๑๕.๔ องศาเซลเซียส

๒.๕.๑๕ การปกครองส่วนภูมิภาค

การปกครองแบ่งออกเป็น ๒๖ อำเภอ ๑๙๙ ตำบล ๒๓๓๑ หมู่บ้าน

๑.อำเภอเมืองขอนแก่น	๑๔.อำเภอเวียงน้อย	
๒.อำเภอบ้านฝาง	๑๕. อำเภอหนองสองห้อง	
๓. อำเภอพระยืน	๑๖. อำเภอภูเวียง	
๔. อำเภอหนองเรือ	๑๗. อำเภอมีชัยคีรี	
๕. อำเภอชุมแพ	๑๘. อำเภอชนบท	
๖.อำเภอสีชมพู	๑๙. อำเภอเขาสามกวาง	
๗. อำเภอน้ำพอง	๒๐. อำเภอภูผาม่าน	
๘. อำเภออุบลรัตน์	๒๑. อำเภอซำสูง	
๙. อำเภอกระนวน	๒๒. อำเภอโคกโพธิ์ไชย	
๑๐.อำเภอบ้านไผ่	๒๓. อำเภอหนองนาคำ	
๑๑.อำเภอเปือยน้อย	๒๔. อำเภอบ้านแฮด	
๑๒.อำเภอพล	๒๕. อำเภอโนนศิลา	
๑๓. อำเภอเวียงใหญ่	๒๖. อำเภอเวียงเก่า	

๒.๕.๑๖ ประชากรในจังหวัด

จังหวัดขอนแก่นมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๗๙๐,๐๕๕ คน นับเป็น ๕๗๖,๙๖๔ ครัวเรือน นับเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ๑๔๑,๔๐๔ คน (ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๗) จังหวัดขอนแก่นเคยตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ จึงได้มีการอพยพของประชาชนชาวลาวเข้ามาอาศัย โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นประชากรดั้งเดิมของจังหวัด นอกจากนั้นแล้ว ในเขตเมืองขอนแก่นยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นชุมชนใหญ่และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมถึงชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวต่างชาติ ซึ่งย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดขอนแก่นปี (พ.ศ.) ประชากร

๒.๕.๑๗ สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๑) ศาลหลักเมืองขอนแก่น : เป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวขอนแก่น ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาสุโข ถนนเทพารักษ์ หน้าสำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น ท่านเจ้าคุณปู่พระราชสารธรรมมุนี และหลวงธรรณัยพิณิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นได้นำหลักศิลาจารึกมาจากโบราณสถานในท้องที่อำเภอชุมแพมาประกอบพิธีตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักเมืองเมื่อวันที่

สถิติประชากรตามทะเบียนราษฎร จังหวัดขอนแก่น

ปี (พ.ศ.) ประชากร

๒๕๕๔ ๑,๗๖๖,๐๖๖

๒๕๕๕	๑,๗๗๔,๘๑๖
๒๕๕๖	๑,๗๘๑,๖๕๕
๒๕๕๗	๑,๗๙๗,๗๒๓
๒๕๕๘	๑,๗๙๘,๘๒๓
๒๕๕๙	๑,๗๙๙,๙๒๓

ทำ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๙๙ ต่อมาเมื่อ ปี ๒๕๔๙ เทศบาลนครขอนแก่น ได้ทำการบูรณะ เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ สิ้นค่าก่อสร้างกว่า ๕๔ ล้านบาท

๒) พระมหาธาตุแก่นนคร : ตั้งอยู่ภายในวัดหนองแวงพระอารามหลวง ถนนกลางเมือง เป็นศิลปะสมัยทวารวดีผสมผสานศิลปะอินโดจีน รูปทรงแบบชาวอีสานตากแห มี ๙ ชั้น เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีการตกแต่งด้วยลวดลายแกะสลัก และภาพเขียนอย่างงดงาม เป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวขอนแก่น และเป็นสถานที่ชมทัศนียภาพเมืองขอนแก่น

๓) อนุสาวรีย์พระนครศรีบริรักษ์ : ตั้งอยู่ที่สวน เจ.ซี. ถนนรอบบึง พระนครศรีบริรักษ์หรือท้าวเพี้ยเมืองแพนเป็นขุนนางเชื้อพระวงศ์กษัตริย์เวียงจันทน์ มีธิดาชื่อนางคำแ่วนเป็นสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในปี พ.ศ. ๒๓๓๒ ท้าวเพี้ยเมืองแพนได้พาสัมครพรรคพวกประมาณ ๓๓๐ คน อพยพมาอยู่ที่บ้านบึงบอน ขึ้นตรงต่อพระยานครราชสีมา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๔๐ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ยกบ้านบึงบอนขึ้นเป็น "เมืองขอนแก่น" และยกภูพานันดรศักดิ์ท้าวเพี้ยเมืองแพนขึ้นเป็น "พระนครศรีบริรักษ์" พ่อเมืองคนแรกของจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ประชาชนชาวขอนแก่น ได้ร่วมใจกันสร้างอนุสาวรีย์พระนครศรีบริรักษ์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์และเคารพสักการะของชาวเมือง

๔) น้ำสำนงามบิน : ตั้งอยู่บริเวณถนนหน้าศูนย์ราชการ ตรงข้ามโรงเรียนสนามบินด้านทิศเหนือ เป็นบ่อน้ำประวัติศาสตร์ที่มีมาก่อนที่เมืองขอนแก่นจะมีน้ำประปาบริโภค เป็นจุดรวมใจของชาวขอนแก่น เป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวขอนแก่นในอดีต และให้คุณประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่แก่ประชาชนชาวขอนแก่นมาเป็นเวลายาวนาน

๕) ศาลหลักเมือง (เมืองเก่า) : เป็นศาลหลักเมืองหรือป้อมบ้านที่ท้าวเพี้ยเมืองแพนได้ตั้งไว้ ณ บริเวณใจกลางหมู่บ้าน เป็นเสาหลักเมืองขอนแก่นหลักแรกก่อนจะมีการย้ายเมืองอีก ๕ ครั้ง ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณซอยกลางเมือง ๒๑ ด้านข้างศูนย์กัลยาณมิตร

๖) พระธาตุขามแก่น : พระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ บ้านขาม หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง เป็นปูชนียสถานของจังหวัดขอนแก่น บ้านขามเคยเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นเวลาประมาณ ๒๐๐๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๐๐

๓) บึงละเลิงหวาย อำเภอพล : เป็นบึงขนาดเล็กซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าละเลิงหวาย และเป็นที่กราบสักการะของคนไทยเชื้อสายจีน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง

๔) ปราสาทเป็อยน้อย ตั้งอยู่ที่ อ.เป็อยน้อย เป็นปราสาทศิลปะขอมโบราณผสมระหว่างศิลปะเขมรแบบบาปวนและแบบนครวัด สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ เพื่อใช้เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู เป็นปราสาทที่มีความสมบูรณ์ที่สุดในเขตภาคอีสานตอนบน

๕) นาหลังหมู่บ้านทุ่งน้อย (นาเข้าสุข) : เป็นทุ่งนาบริเวณกว้าง อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านทุ่งน้อย ตำบลลอมคอม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม

๒.๕.๑๘ แหล่งเรียนรู้

๑) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น : ตั้งอยู่ที่ถนนกสิกรทุ่งสร้าง เป็นสถานที่ที่เก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นของแถบอีสานตอนเหนือ โดยรอบอาคารพิพิธภัณฑ์จัดตั้งใบเสมาหินที่ได้จาก "เมืองฟ้าแดดสงยาง" ไว้เป็นจำนวนมาก

๒) หอศิลปวัฒนธรรม และอาคารศูนย์กาญจนาภิเษกมหาวิทยาลัยขอนแก่น: เป็นแหล่งแสดงศิลปะพื้นบ้านและเป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการต่างๆ ตั้งอยู่ที่ถนนมะลิวัลย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๓) โองมูนมังเมืองขอนแก่น : โองมูนมังเมืองขอนแก่น ตั้งอยู่ ณ บริเวณชั้นล่างอาคารสวนสาธารณะ ๒๐๐ ปี บึงแก่นนคร เทศบาลนครขอนแก่น ภายในโองมูนมังเมืองขอนแก่น ได้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ในส่วนของนิทรรศการ และห้องจำหน่ายของที่ระลึก สำหรับการจัดนิทรรศการได้แบ่งออกเป็น ๕ โซน โดยแบ่งตามเนื้อหาสาระในระบบการปกครอง วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันน่าภาคภูมิใจของชาวขอนแก่น นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคสร้างบ้านแปงเมือง จวบจนเป็นเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน

๔) ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ประจำท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น: ตั้งอยู่ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขที่ ๔ บ้านสามเหลี่ยม ถนนศรีมรัตน์ เป็นแหล่งศึกษาความรู้สำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป ที่พร้อมไปด้วยข้อมูลพื้นฐาน ความรู้ หลักการทฤษฎีทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมอุปกรณ์เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ และการแสดงถึงวิวัฒนาการในการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๕) พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง : ตั้งอยู่ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเวียงเก่า เป็นพิพิธภัณฑ์ธรณีวิทยา จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับการกำเนิดและวิวัฒนาการของโลก ประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาและกำเนิดและวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งไดโนเสาร์ที่ขุดค้นพบในหุบเขาภูเวียง ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสถานศึกษาและนักท่องเที่ยวทั่วไป เปิด

ให้บริการระหว่างเวลา ๐๙.๐๐-๑๗.๐๐ น. หยุดทุกวันจันทร์ยกเว้นวันจันทร์ที่เป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์
โทรศัพท์ ๐๔๓ ๔๓๘-๒๐๔

๖) บึงทุ่งผึ้งฟีด : ศูนย์รวมพรรณไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เป็นสาขา สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่รวบรวม พรรณไม้ประจำถิ่นและข้อมูลพืชของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์ทดลอง สาธิตและวิจัยพืชเศรษฐกิจและพืชทนเค็มตลอดจนที่ข้องเกี่ยวกับนักวิจัยจากสถาบันในภูมิภาค ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่และภูมิทัศน์ ให้เป็นสถานที่ศึกษาฝึกอบรมของนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในภูมิภาคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในธรรมชาติตลอดจนแหล่งสันตนาการ และท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดขอนแก่น: ตั้งอยู่ติดถนนมิตรภาพ ทางไปจังหวัดนครราชสีมา ประมาณกิโลเมตรที่ ๔๔-๔๕ ในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

๗) อุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติน้ำพอง อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อุทยานแห่งชาติภูเวียง สถาบันระดับอุดมศึกษา

๒.๕.๑๙ สวนสาธารณะ

๑) บึงแก่นนคร : เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยวใจกลางเมือง เป็นบึงธรรมชาติคูเมืองขอนแก่น ที่มีความกว้างถึง ๖๐๐ ไร่ในฤดูฝนจะมีระดับน้ำปริ่มฝั่ง มีสถานที่ออกกำลังกาย โชนตกปลา ลานกีฬา แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ตั้งอยู่ติดกับถนนรอบบึง

๒) บึงทุ่งสร้าง : ตั้งอยู่ที่ ถ.จอมพล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น (ทางไปบ้านดอนหญ้านาง) เป็นบึงน้ำและสวนสาธารณะขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเขตเทศบาลนครขอนแก่นคอยดูแลเพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายให้กับชาวเมือง มีการให้บริการต่างๆ เช่น สนามบาสเกตบอล ลานอเนกประสงค์ สระน้ำ และยังมีสวนนกขนาดใหญ่อยู่ภายในสวนสาธารณะด้วย บรรยากาศร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ที่มีทั้งไม้ดอกไม้ประดับปลูกไว้อย่างสวยงาม ปัจจุบันบึงทุ่งสร้าง ทางองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทยกำลังปรับปรุงสถานที่ให้เป็นสวนสัตว์ ไนท์ซาฟารี หรือ ซิตตี้ซู

๓) บึงหนองโคตร : สวนประตูเมือง ขอนแก่น (สวนเรืองแสง) บ้านหัวทุ่งคำไฮ เทียวตลาดแล่งคำไฮที่ใหญ่มาก

๒.๕.๒๐ งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ

งานประเพณีทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ โดยจะจัดขึ้นในวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี งานประเพณีสุดยอดสงกรานต์ต่อีสานเทศกาลดอกคูณ-เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว โดยจะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๕-๑๕ เมษายน ของทุกปีงานประเพณีวันเข้าพรรษา โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันเข้าพรรษา ของทุกปีงานประเพณีออกพรรษา ใต้ประทีปบูชา พุทธกัตถัญญ โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันออกพรรษา

ของทุกปีงานเทศกาลไหมประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน-๑๐ ธันวาคม ของทุกปีงานสงท่ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนธันวาคมของทุกปี

๒.๕.๒๑ บุคคลมีชื่อเสียง (พระภิกษุ)

๑) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) สมเด็จพระราชาคณะ อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้ท่านยังเป็นบุคคลแรกที่นำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ (หรือแบบยุบหนอ-พองหนอ) จากพม่ามาเผยแพร่ในประเทศไทย

๒) พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๙) พระราชาคณะชั้นธรรม อดีตรองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ อดีตเจ้าคณะภาค ๙ อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ (หรือแบบยุบหนอ-พองหนอ)

๓) พระธรรมวิสุทธาจารย์ (เหล่ว สุมโน ป.ธ.๕) พระราชาคณะชั้นธรรม อดีตเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๙ นอกจากนี้ท่านยังเป็นบุคคลแรกที่นำการศึกษาด้านภาษาบาลี เข้ามาสู่จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้จัดตั้งสำนักเรียนบาลีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ คือ สำนักเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา

๔) พระธรรมวิสุทธาจารย์ (คุณ ขนดีโก ป.ธ.๔) พระราชาคณะชั้นธรรม เจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระอารามหลวง ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๙ ที่ตั้งพระมหาธาตุแก่นนคร: ตั้งอยู่ในวัดหนองแวงพระอารามหลวง ถนนกลางเมือง

๕) พระธรรมดิลก (สมาน สุขเมธ ป.ธ.๙) เจ้าคณะภาค ๙ (ธรรมยุต) เจ้าอาวาสวัดป่าแสงอรุณ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๖) พระเทพมงคลเมธี (คำพันธ์ โกวิท ป.ธ.๗) อดีตรองเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

๗) พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ ป.ธ.๘) เจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

๘) พระราชปริยัติโสภณ (ถนนอม ชินวิโส ป.ธ.๖) เจ้าอาวาสวัดหนองกุง เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

๙) พระราชประสิทธิคุณ (หลวงปู่สุนันท์ สุภาจาโร ป.ธ.๗, พธ.บ.) วัดเทพบูรณาราม รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น บ้านหนองบัวดีหมี ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

๑๐) พระโสภณพัฒนบัณฑิต (สุกัญญา อรุโณ รศ.ดร.) รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง

๑๑) พระมงคลวุฒิสาร (หลวงปู่จวง ขนดีโก ป.ธ.๓) อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรณาราม อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น

๑๒) พระโสภณวิสุทธินุคุณ(หลวงปู่บุญเพ็ง กปปโก) พระมหาเถระวิปัสสนาจารย์ ลูกศิษย์สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

๒.๕.๒๒ ข้าราชการ (ที่สำคัญ)

แคล้ว นรปติ สุวิทย์ คุณกิตติ นพ.เปรมศักดิ์ เพียยุระ อดีต ส.ส.สุภสีห์ เตชะตา นนท์ อดีต ส.ส.ขอนแก่น ๖ สมัย นายแพทย์ ดร. กระแส ชนวงค์ หมอแมกไซไซ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข อดีตรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และอดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี **ข้าราชการตำรวจ** พล.ต.อ.วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี (ผบ.ตร.คนที่ ๗) ธรณิศ ศรีสุข (ร้อยตำรวจเอก) (ผู้กองแคน) **ข้าราชการพลเรือน** ศ.ดร.แสง จันทร์งาม ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันพระปกเกล้า และ อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น)นายโชติ ตราชู ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รศ.ดร.สมนต์ สกลไชย อดีตอธิการบดี มข. **ข้าราชการครูของคำ**

๒.๕.๒๓ **วงการกีฬา** เรือเอกสมรักษ์ คำสิงห์ ร.น. (นักกีฬาทีมชาติไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในกีฬาโอลิมปิก ๑๙๙๖ ที่แอตแลนตา รัฐจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา) นาวาอากาศโท วิชัย ราชานนท์ (นักชกเหรียญทองแดง ในกีฬาโอลิมปิก ๑๙๙๖ ที่แอตแลนตา รัฐจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา) พิมศิริ ศิริแก้ว (นักยกน้ำหนักหญิง เหรียญเงิน ในกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน ๒๐๑๒ กรุงลอนดอน) เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง ดนัย ศรีวัชรเมธากุล ชาติ เกียรติเพชร พงษ์สิทธิ์ เวียงวิเศษ ฟ้าประกอบ รักเกียรติyim ภราดร ศรีชาพันธุ์ วันวิน จ.เจริญ ศรายุทธ ชัยคำดี อาทิตย์ สุนทรพิธ พรชัย เค้าแก้ว ฐาปไพพรรณ ไชยศรี วอลเลย์บอล เอ็มมอร์ พานูสิทธิ์ วอลเลย์บอล ศิรินภา พรหนองแสน ตะกร้อหญิง สิบเอกภัทรพงศ์ ยุพดี ตะกร้อชาย ผุดผาดน้อย วรุฒิ ฝ่อน ออมกลิ่น ธนา ชะนะบุตร มงคล ทศไกร

๒.๕.๒๔ **วงการบันเทิง** สุรศักดิ์ วงศ์ไทย (เอ็ม)ปอง ปรีดาพรศักดิ์ ส่องแสงพัชฎะ นามปาน (ใหม่) ศุภวัฒน์ คณารศ (เวียร์) ศุภรุจ เตชะตานนท์ (รุจ เดอะสตาร์ ๔)ธนฉัตร ตูลย์ฉัตร (อาร์ตี้) สิงห์รัตน์ จันทร์ภักดี (สิงโต เดอะสตาร์ ๕) ภาวิณี วิริยะชัยกิจ (มิลค์ นักแสดง) ณเดชน์ คูกิมิยะ (แบร์รี่) พีชญา วัฒนามนตรี (มิน) ภัทรเดช สงวนความดี (ไมค์) ภาคิน คำวิลัยศักดิ์ (โตโน่ เดอะสตาร์ ๖) พันนา ฤทธิไกร (ผู้กำกับคิวบู๊ ดารา สตันท์แมน) พีรพัฒน์ สวัสดิ์มูล (พี สะเดิด) ดวงฤดี บุญบำรุง (ลูคู) พิมพพัชรา ทองแดง (แมงปอ ชลธิชา อาร์สยาม) กศิญา ค่อมสิงห์ (อุ้ม กศิญา อาร์สยาม) ภัทรศยา เครือสุวรรณศิริ (พีค) หรินทร์ สุธรรมจรัส (ติม Tattoo Colour) สิทธิชัย ผาบชมภู (บอย AF๓) วัชรินทร์ พลอยงาม (ไทด์ AF๘) วัชรกาญจน์ บัวบาน (เฟรม AF๘) จีรวรรณ สอนสะอาด (แพรว AF๘) นิตาชล สีวไธสง (เนสท์ AF๙) ณภัทร แสงโสง (ตอง AF๑๐) สตันท์แมนผู้ก่อตั้ง 'แข่งสตันท์ทีมมีผลงานทำคิวบู๊ให้กับภาพยนตร์ฮอลลีวูดและต่างประเทศหลายเรื่อง กฤษณพงศ์ ราชชา ผู้กำกับภาพยนตร์ ๕ หัวใจฮีโร่ และ ชิพหาย รักชาติ ศิริชัย นักร้องเพลงลูกทุ่ง เจ้าของเพลง "ฉันทนาที่รัก" "รักข้ามคลอง" อรณุช ลาดพันนา นักพากย์ภาพยนตร์, จากทีมพากย์ "พันธมิตร" กอบกุลยา จึงประเสริฐศรี รองนางสาวไทย อันดับ ๑ ปี ๒๕๕๒ ภัท

รารวรรณ พานิชชา Miss wheelchair thailand ๒๐๑๒ อาชิรญาณ์ ภีระพัภร์กฤษชญา มนุษย์เหล็กไหล, คนไฟลุก,มหาลัยสยองขวัญ, ปายอินเลิฟ, ฮักนะ สารคาม ปารีชาติ บุตรีดีหงส์ (จูน) พิธีกร สตรอเบอร์รี่ ซีสเค้ก รุ่นที่ ๔ พรพิพัฒน์ พัฒนเศรษฐนนท์ (พลัสเตอร์) พิธีกร สตรอเบอร์รี่ซีสเค้ก รุ่นที่ ๖ บรรลุ ศรีแสง (ผู้กำกับคิวบู๊ ดารา สตี้นท์แมน) ธิติ มหาโยธารักษ์ (แบงค์ ฮอร์โมน) ณิชากัทร ฉัตรชัยพลรัตน์ (แพรวา ฮอร์โมน) วรรณปิยะ ออมสินนพกุล : (กวาง The Face Thailand ซีซั่น๒)

๒.๕.๒๕ วงการสื่อสารมวลชน กิตติ สิงหาปัด (ลี) ผู้ประกาศข่าว, พิธีกร ไชยวัฒน์ อนุตระกูลชัย ผู้ประกาศข่าว, พิธีกร กรรณิกาค์ ปทุมมชาติ (พิธีกร รายการไปคูผู้แทนฯ) ธีระพงษ์ โสดาศรี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ นักเขียน กวี อังคาร จันทาทิพย์ กวีจากอำเภอมัญจาคีรี เจ้าของรางวัลสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (The S.E.A.Write Awards) ประจำปี ๒๕๕๖ หรือรางวัลนักเขียนซีไรต์ คนที่ ๓๕ (๒๕๕๖) ของประเทศไทย และเป็นคนแรกของจังหวัดขอนแก่น จากผลงานรวมบทกวี ‘หัวใจห้องที่ห้า

๒.๕.๒๖ การศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น สถาบันการบิณฑลเรือน ศูนย์ฝึกการบิณฑลเรือน โครงการการจัดตั้งสถาบันการบิณฑลเรือน วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ศูนย์การศึกษาชุมแพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ศูนย์ขอนแก่น โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอีสานบัณฑิตพัฒนาศาสตร์ (ในอนาคต) สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ศูนย์ขอนแก่น สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ศูนย์ขอนแก่น วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

๒.๕.๒๗ วิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐบาล วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่นวิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่นวิทยาลัยเทคนิคน้ำพอง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่นวิทยาลัยเทคนิคนครขอนแก่น (เดิมชื่อ วิทยาลัยสารพัดช่างขอนแก่น)วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่นวิทยาลัยการอาชีพกระนวน วิทยาลัยเทคนิคชุมแพ (เดิมชื่อวิทยาลัยการอาชีพชุมแพ) วิทยาลัยการอาชีพพลวิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่

๒.๕.๒๘ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ป้ายวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือขอนแก่น วิทยาลัยเทคโนโลยีขอนแก่น วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยเทคโนโลยีการจัดการขอนแก่น วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยบริหารธุรกิจขอนแก่น วิทยาลัยเทคโนโลยีคุณานันท์ วิทยาลัยเทคโนโลยีปัญญาภิวัฒน์ขอนแก่นวิทยาลัยพงษ์ภิญโญเทคโนโลยี วิทยาลัยเทคโนโลยีธุรกิจอาชีพะขอนแก่นวิทยาลัยเทคโนโลยีขอนแก่นบริหารธุรกิจ วิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐกิจวิทยาลัย

อมตะเทคโนโลยีบริหารธุรกิจ อำเภอหนองสองห้องวิทยาลัยชุมชนแพบริหารธุรกิจและเทคโนโลยี อำเภอ
 ชุมแพวิทยาลัยเทคโนโลยีพลพัฒนวิชาการ อำเภอพล นอกจากนี้มีศูนย์พัฒนาระบบจีไอเอส (GIS) ที่ใหญ่
 เป็นอันดับต้นของประเทศ สำหรับโรงเรียน ดูที่รายชื่อโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น^{๕๒}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสุชี ชาครธมโม (ศรมาตย์) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของ
 ประเพณีฮีตสิบสอง : กรณีศึกษาตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านสังคมและ
 วัฒนธรรม สืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงจากพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี จากการทำมนุษย์ได้
 นำเอาวิธีการใหม่ๆ เข้าใช้แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่นการทำเกษตรแผนใหม่ โดยการใช้
 เครื่องทุ่นแรง และการใช้ปุ๋ยเคมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิตระดับชุมชน
 ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประเพณีฮีตสิบสองได้มีการเปลี่ยนแปลง
 ไปเป็นบางอย่าง อาทิ บุญคุณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจี่หรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือน
 หกประเพณีฮีตสิบสองอื่นๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยังคงยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการ
 ดำเนินชีวิตและอนุรักษ์ไว้เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป^{๕๓}

นพดล พรามณี ได้ทำวิจัยเรื่อง การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่:
 กรณีศึกษา หมู่บ้านข้าโสม จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ชุมชนให้คุณค่าและความหมายของฮีต-คอง ผ่าน
 ความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว และความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่า ฮีต
 -คองสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การ
 ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของ
 สังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงของฮีต-คอง มีสาเหตุมาจาก การไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำ
 ในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่
 เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฮีต-คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่า
 ความมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการ
 เคารพนับถือกันน้อยลง ดังนั้น การนำฮีต-คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม จึงควรใช้
 ยุทธศาสตร์๓ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต-คอง

^{๕๒} กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ, ตามหลักฐานการทะเบียน
 ราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

^{๕๓} พระสุชี ชาครธมโม (ศรมาตย์), “การศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง :
 กรณีศึกษาตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

และยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านควรร่วมกันทำยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบ อันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลให้ฮีต-คองคองอยู่ในชุมชนและในประเทศชาติสืบต่อไป^{๔๔}

ทวีศักดิ์ เยี่ยมเจริญ ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อสร้างความสามัคคีประชาชนหมู่ ๑๒ ตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า สังคมจะกลับคืนสู่ความสามัคคีที่ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ ๑. การติดตามระบบเครือข่ายทั้งหมดของชาวบ้านเพื่อฟื้นความสัมพันธ์เชื่อมโยงในระบบเครือข่ายตีความเป็นพี่น้องให้กลับมาและฟื้นฟูระบบศีลธรรมเข้ามาช่วยสนับสนุนแนวคิด ๒. ฟื้นฟูระบบความอาวุโส ระบบสังคม เพื่อแก้ปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน ๓. ใช้ระบบคำสั่งสอนตามระบบคองสิบสี่ เพื่อสร้างความไว้วางใจในครอบครัวและชุมชนและเคารพในผู้อาวุโส ความเป็นผู้นำชุมชน ๔. จัดกิจกรรมงานบุญเดือนสี่บุญบวชบุญฮุด เพื่อให้ชุมชนร่วมสร้างศรัทธาความสามัคคีในชุมชน^{๔๕}

สุพจน์ แสงเงิน ได้ทำวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมประเพณีกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลบางม่วง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ชุมชนเทศบาลบางม่วง เป็นชุมชนที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาเคยเป็นที่ตั้งทัพของพระเจ้าอู่ทอง มีความเจริญโดยมีเส้นทางคมนาคมทั้ง ๒ ทาง คือทางบกและทางน้ำ อาชีพส่วนใหญ่ประกอบกิจการเกษตร สภาพสังคมเป็นสังคมที่เอื้ออาทร เคารพระบบอาวุโสและยังยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี และคนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีที่สมาชิกในชุมชนยังยึดมั่นและปฏิบัติมาเป็นประจำประกอบด้วย วันลอยกระทง สงกรานต์ พิธีบวชทอดกฐิน ศาลเจ้า เจ้าพระยา ศาลพระภูมิ และตักบาตรทางน้ำ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้จากการขายของกินของใช้ ด้านสังคมเกิดความสามัคคี การทำงานร่วมกันและเกิดความรักชุมชนท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้ให้เด็กและเยาวชน ส่วนปัญหาอุปสรรคของการจัดกิจกรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้งบประมาณไม่เพียงพอ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง และความรู้เกี่ยวกับประเพณีดังกล่าว สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ การมีแผนจัดกิจกรรม และบรรยายละเอียดของขั้นตอนการทำกิจกรรมตลอดจนคนรับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน^{๔๖}

^{๔๔} นพดล พรามณี, “การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่: กรณีศึกษาหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี”, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (๒๙) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖, บทคัดย่อ.

^{๔๕} ทวีศักดิ์ เยี่ยมเจริญ, โครงการศึกษาประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อสร้างความสามัคคีประชาชนหมู่ ๑๒ ตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓)

^{๔๖} สุพจน์ แสงเงิน, “วัฒนธรรมประเพณีกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลบางม่วง จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

นันทิดา ปัจจัยโคคา ได้ทำวิจัยเรื่อง ทศนคติของนักศึกษาสถาบันราชภัฏมหาสารคามที่มีต่อประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ พบว่า ประเพณีฮีตสิบสองนั้น ยังคงมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในบางพื้นที่อยู่ แม้จะมีความเจริญในด้านเทคโนโลยีแล้วก็ตาม มีนักศึกษาเพศชายอายุระหว่าง ๑๗-๑๙ ปีซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในคณะวิทยาการจัดการชั้นปีที่ ๑ ส่วนใหญ่คิดว่าประเพณีฮีต ๑๒ นั้น มีประโยชน์ในด้านวัฒนธรรมมากที่สุด ส่วนด้านประเพณีนี้ศึกษา รู้จักจากการสืบทอดของหมู่บ้านและอยากเข้าร่วมประเพณีของชุมชน และนักศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าจำเป็นต้องให้การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีนี้ให้สืบทอดต่อไป^{๔๗}

พระมหาวัช เชมธโซ (พุทธโส) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย พบว่า การเทศน์มหาชาติที่มีผลต่อสังคมไทยว่าเป็นประเพณีที่ให้ส่งผลทั้งในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษาตลอดจนประเพณีที่ดึงดูดใจของหมู่ชนที่เป็นบริบทในเทศน์มหาชาติหรือเทศน์ประจำเดือน ๔ ซึ่งเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ยังคงอนุรักษ์ไว้จนถึงปัจจุบันนี้^{๔๘}

กาญจนา คำผา ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ๑) หมู่บ้านทั้งสองมีประวัติศาสตร์ลักษณะสังคมวัฒนธรรมแบบลาวพวนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันหลักฐานสำคัญคือรายการสิ่งของวัตถุโบราณพระพุทธรูปเสียงทายเป็นไปได้ว่าบ้านสามหมื่นคือบรรพบุรุษของบ้านนาเวียงที่ยังคงยึดมั่น ในขนบประเพณีฮีตสิบสอง ๒) ประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้าน การสร้างความมั่นคงแก่ระบบครอบครัวและเครือญาติและด้านการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชนประเพณีฮีตสิบสองมีคุณค่าต่อการพัฒนาในระดับบุคคลได้แก่ด้านจิตใจด้านสติปัญญาและความฉลาดทาง อารมณ์ ความรู้ความสามารถส่วนการพัฒนาในระดับสังคมได้แก่การสร้าง ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นการสร้าง ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการงบประมาณและช่วยสร้างความภาคภูมิใจส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชนได้แก่การพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา การปกครอง การสื่อสารและเทคโนโลยีสุขภาพและสาธารณสุข ๓) แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองได้แก่การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคมเพิ่มช่อง

^{๔๗} นันทิดา ปัจจัยโคคา, “ทศนคติของนักศึกษาสถาบันราชภัฏมหาสารคามที่มีต่อประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่”, รายงานการวิจัย, สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

^{๔๘} พระมหาวัช เชมธโซ (พุทธโส), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๗.

ทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี^{๔๙}

เสริมศักดิ์ ขุนพล ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ พบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ความเชื่อที่ผูกพันกับศาสนาและความเชื่อที่ผูกพันการดำรงชีวิตและทำ มาหากิน แสดงออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม บุคคลและประเพณีต่างๆ ทั้งหมดอยู่บนหลักฐานของ ภูมิสถานของศาสนาที่มีอยู่เดิม ประกอบสร้างกับเรื่องเล่าหรือตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่ง ในชุมชนต่างมองว่าสามารถนำไปสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมได้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีการเกิดใหม่ของศาสนสถานในชุมชน แต่ไม่สามารถ สร้างความเชื่อของชาวบ้านและยอมรับว่าเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนได้^{๕๐}

บรรจง จิตตกร ได้ทำวิจัยเรื่อง คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต พบว่า คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปุสอหนาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก มีคองอยู่ ๒ ประเภท คือ คองสำหรับนำ และคองสำหรับประชาชน คองสำหรับผู้นำพบจำนวน ๒ คอง คือ จากวรรณกรรมเรื่องสอนหลานได้ที่ คองที่ ๑ และคองที่ ๓ และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลก ได้แก่ คองที่ ๓ ส่วนคองสำหรับประชาชนพบ จำนวน ๔ คอง คือ คองที่ ๑ คองที่ ๒ คองที่ ๑๑ และคองที่ ๑๓ พบจากวรรณกรรมเรื่องปุสอหนานพบคองที่ ๒และคองที่ ๑๑ ย่าสอนหลาน คองที่ ๑ และคองที่ ๒ และเทวดาสอนโลก คือ คองที่ ๒ และคองที่ ๑๓ อิทธิพลของคองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนในตำบลเมืองสรวง สรุปได้ว่ายังมีการสืบทอดกันอยู่ ครบทั้ง ๓ คอง คองที่มีการปฏิบัติกันมากที่สุดคือคองสำหรับพระสงฆ์ มีจำนวน ๑๓ คอง ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติมีเพียง ๑ คอง คือ คองที่ ๑๐ รองลงมาคือคองสำหรับผู้นำ มีการปฏิบัติอยู่จำนวน ๑๒ คอง คือคองที่ ไม่มีการปฏิบัติจำนวน ๒ คอง คองที่ ๖ และคองที่ ๑๒ สุดท้ายคองสำหรับประชาชนพบคองที่ปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่องมีจำนวน ๑๑ คอง คือ คอง คองที่ปฏิบัติเป็นบางหมู่บ้านมีจำนวน ๒ คอง คือ ส่วนที่ไม่ปฏิบัติเลยมีเพียง ๑ คอง คือ คองที่ ๘^{๕๑}

บุษกร สำโรงทองและคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีไทยภาคอีสานเหนือ พบว่าวิวัฒนาการดนตรีภาคอีสานเหนือแต่เดิมสัมพันธ์กับ “ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อวิวัฒนาการดนตรีภาคอีสานเหนือ คือ

^{๔๙} กาญจนา คำผา, “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”, วารสารราชพฤกษ์, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๖๕-๗๔.

^{๕๐} เสริมศักดิ์ ขุนพล, “การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ”, วารสารปริชาตมหาวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ (ฉบับพิเศษ), ๒๕๕๙, หน้า ๘๓.

^{๕๑} บรรจง จิตตกร, “คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๙) บทคัดย่อ.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมุ่งขยายโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานและการสื่อสารมวลชน ซึ่งได้นำความเจริญแบบใหม่เข้าสู่ภูมิภาคพร้อมกับดนตรีแบบใหม่ วิวัฒนาการดนตรีภาคอีสานเหนือ ยังคงมีต่อไปตราบเท่าที่ดนตรียังคงเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการบันเทิง และองค์กรรัฐยังคงส่งเสริมให้ “ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่” ยังคงเป็นประเพณีของสังคมอีสาน ดนตรีอีสานเหนือได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีมุขปาฐะ การเรียนการสอนมักดำเนินการที่บ้านครู ครูและศิษย์จึงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน ศิลปินที่เชี่ยวชาญจะถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีกรรมการบูชาครูไปยังอนุชน ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับผู้เริ่มเรียนและผู้แสดง เครื่องบูชาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมไหว้ครูสะท้อนความเชื่อของศิลปินซึ่งมีความเชื่ออันมีอิทธิพลของศาสนาที่คนในท้องถิ่นยึดถือเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลการศึกษาวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสานเหนือพบว่า ดนตรีอีสานเหนือมีการแสดงหมอลำที่ถือเป็นเอกลักษณ์ประจำภาคและมีแคนเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญประกอบการแสดง นอกจากนี้ยังพบว่ามีวงโปงลางซึ่งประกอบด้วย โปงลาง แคน พิณ โหวด กลองอีสาน และทับแก๊บ ซึ่งเป็นวงประจำท้องถิ่นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย วัฒนธรรมหมอลำแบ่งออกเป็น ๘ ประเภท ส่วนลายเพลงจำแนกได้เป็น ๓ กลุ่ม มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง การบรรเลงดนตรี สามารถใช้การประสานเสียงยืนพื้นกับทำนองหลัก แต่เปลี่ยนบันไดเสียงไปมา ผู้บรรเลงสามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบ ส่วนหมอลำสามารถเดินเสียงสูง ต่ำในบทกลอน โดยใช้ภาษาสอดคล้องกลมกลืนทั้งนี้การเรียกชื่อบทเพลงและเครื่องดนตรีของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกัน ดนตรีพื้นบ้านอีสานเหนือ จะใช้บรรเลงและแสดงในงานบุญ งานประเพณีประจำถิ่น ไม่นิยมแสดงในงานศพ กรรมวิธีการสร้างและคุณภาพของเครื่องดนตรีไทยอีสานเหนือในส่วนการสร้างเครื่องของช่างพิณและกลองยาวมีรายละเอียดขั้นตอนและกรรมวิธีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการสร้าง ทั้งนี้รูปร่างและขนาดสัดส่วน สะท้อนถึงความเชื่อและเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด อย่างไรก็ตามช่างทั้งหมดยังใช้วัสดุเหมือนกันคือใช้ไม้ขนุน ในการสร้างกลองกันยาวใช้ไม้มะหาดและไม้ขนุนในส่วนการประเมินคุณภาพเครื่องดนตรีพบว่ารูปร่าง ความสมดุลทางกายภาพ และคุณภาพเสียง คือ ปัจจัยหลักที่มีความสำคัญเท่ากันในการพิจารณาคุณภาพเครื่องดนตรีทั้งพิณอีสานและกลองกันยาว^{๕๒}

พระครูวิมลกิตติสุนทรและคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ๑๒ เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ พบว่า การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ๑๒ เดือนฯโรงเรียนควรจะ

^{๕๒}บุษกร สำโรงทองและคณะ, “วัฒนธรรมดนตรีไทยภาคอีสานเหนือ”, รายงานการวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐, บทคัดย่อ.

บรรจู่เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้และร่วมงานประเพณีโรงเรียนควรให้นักเรียนร่วมกิจกรรมในประเพณีต่างๆและเชิญชวนลูกบ้านเข้าร่วมงานด้วย^{๕๓}

ทองสุข ธาดูอินจันทร์และคณะ, (๒๕๔๖) ได้ทำวิจัยวิจัยเรื่อง โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้จารีตประเพณีดั้งเดิมกรณีบ้านป่าไผ่ตำบลแม่โป่งอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแง่บวกต่อความเข้มแข็งของชุมชนกล่าวคือ ๑) กระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนได้อรรถความรู้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง ๒) ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของจารีตประเพณีดั้งเดิมที่อยู่ในท้องถิ่นว่ามีประโยชน์และมีคุณค่า ๓) ชุมชนมีองค์ความรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณี ๔) กระบวนการวิจัยทำให้แกนนำชุมชนเกิดทักษะในการที่จะใช้การศึกษาวิจัยซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่สำคัญ^{๕๔}

ธัญญาภรณ์ พลายงามและคณะ, ได้ทำวิจัยเรื่อง พิธีกรรมและการแสดงในการขอฝนของวัฒนธรรมอีสาน พบว่า ๑) ชาวอีสานมีวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่ออำนาจลี้ลับ และเชื่อมโยงกับความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณและพญาแถนซึ่งเป็นเทวดาที่ดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ๒) ที่มาและองค์ประกอบพิธีกรรมขอฝนมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เช่น พิธีแห่บั้งไฟยังดำรงสืบต่อมาอย่างเข้มข้นเนื่องจากมีบรรจู่ไว้ในฮีตของชาวอีสาน ส่วนพิธีแห่นางแมวและพิธีเต้านางตั้งคล้ายความนิยมลงไป ๓) รูปแบบการแสดงและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมขอฝนของหมู่บ้านหนองไหล พิธีแห่บั้งไฟ มีรูปแบบ การแสดง ๒ แบบ คือ แบบดั้งเดิมปรากฏ ทำรำ ๓ ทำ ร่ายรำไปตามจังหวะกลองตุ้ม และแบบพัฒนาปรากฏ กระบวนทำรำ ๑๒ ทำ โดยนำรูปแบบทำรำมาจากฟ้อนแม่บ้ออีสานร่ายรำไปตามทำนองดนตรีที่บรรเลงโดย วงดนตรีพื้นเมืองอีสานส่วนพิธีแห่นางแมวไม่มีรูปแบบการแสดงที่เป็นแบบแผนรูปแบบทำรำเกิดจากทักษะภูมิ รู้ในการร่ายรำเฉพาะบุคคลและแห่ไปตามบ้านของคนในหมู่บ้าน ครั้นพอถึงบ้านใครก็จะเอาน้ำสาตใส่ นางแมว และพิธีเต้านางตั้ง มีรูปแบบการแสดง ๒ แบบ คือ แบบดั้งเดิมไม่ปรากฏรูปแบบทำรำและแบบพัฒนามีการประดิษฐ์รูปแบบทำรำประกอบคำเซ็ง พิธีแห่นางแมวและพิธีเต้านางตั้ง อันสัมพันธ์กับการแสดงของหมู่บ้านหนองไหล จะสูญหายในอนาคตเพราะขาดการเอาใจใส่ดูแลและการสืบทอดจากเยาวชนของหมู่บ้าน^{๕๕}

^{๕๓} พระครูวิมลภิตติสุนทรและคณะ, “การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ๑๒ เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดงอำเภอเมืองจังหวัดแพร่”, รายงานการวิจัย, ๒๕๔๘, บทคัดย่อ.

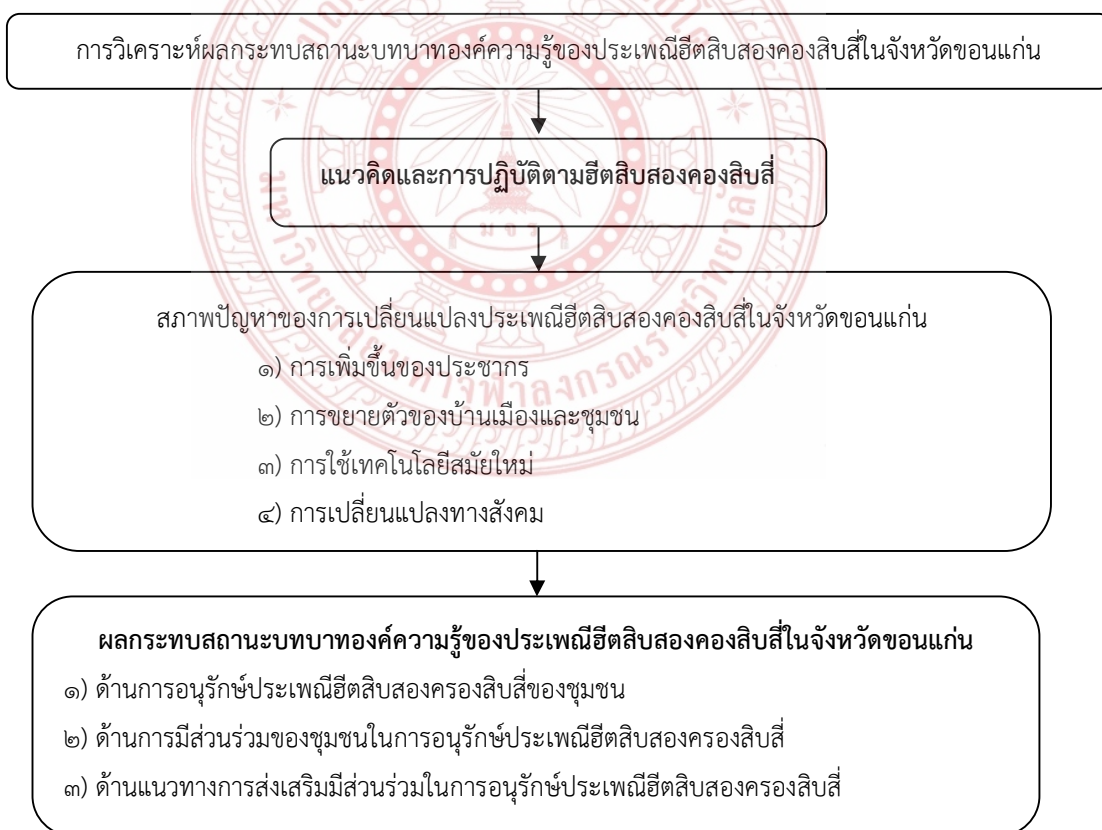
^{๕๔} ทองสุข ธาดูอินจันทร์และคณะ, “โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้จารีตประเพณีดั้งเดิมกรณีบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (ชุดโครงการศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๕๕} ธัญญาภรณ์ พลายงามและคณะ, “พิธีกรรมและการแสดงในการขอฝนของวัฒนธรรมอีสาน”, วารสารสารสนเทศ, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๙๙.

สรุปจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีทำให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีฮีต ๑๒ และคอง ๑๔ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แต่ความคงอยู่ของประเพณีฮีต-คอง ที่เป็นมรดกของวิถีชุมชนที่สืบกันมาแต่ครั้งบรรพกาลนี้ยังส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนกล่าวคือทำให้ชุมชนได้มีองค์ความรู้และทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของจารีตประเพณีดั้งเดิมที่อยู่ในท้องถิ่นว่ามีประโยชน์และมีคุณค่า แสดงความเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีวัฒนธรรมชุมชน และถือว่าการได้สืบทอดประเพณีฮีต-คองนั้นเป็นการได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ตามแบบแผนและประเพณีใน ๑๒ เดือนนั้น

๒.๗ สรุป

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๒.๑ การวิเคราะห์องค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
- ๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๗ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๘ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล
- ๓.๙ การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๑๐ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อการวิจัยถึงวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยมีวิธีการศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลชั้นทุติยภูมิได้แก่เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเรื่องผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยพิจารณาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจะได้ข้อมูลที่แท้จริงและเป็นประโยชน์แก่การวิจัยครั้งนี้ ทั้งสิ้นรวม ๑๗ รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์	จำนวน ๒ รูป
๒. ชมรมรวมพลคนพุทธ	จำนวน ๔ คน
๓. ประชาชนชาวบ้าน	จำนวน ๓ คน
๔. ไวยาวัจกร	จำนวน ๔ คน
๕. ประชาชนทั่วไป	จำนวน ๔ คน
รวม	จำนวน ๑๗ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยเรื่องผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มีดังนี้

๑. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนจัดเตรียมชุดคำถามและวิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนล่วงหน้ามีการดำเนินงานแบบเป็นทางการภายใต้กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานเดียวกันโดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้เป็นฐาน

๒. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนการสัมภาษณ์ไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบเข้มงวดพอประมาณ และข้อคำถามในการสัมภาษณ์มีโครงสร้างแบบหลวม (Loosely structure) หรือ เพื่อสัมภาษณ์บริบทชุมชนหรือสภาพปัญหาทั่วไปของชุมชนเช่น อาณาเขตพื้นที่ ชุมชนใกล้เคียง อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในชุมชนเป็นการสัมภาษณ์ถึงสภาพปัญหาทั่วไปที่ไม่ได้ระบุไว้ในแบบสัมภาษณ์ จะทำให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการวิจัย

๓. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับขั้นตอนของการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าเป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) และเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐานในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เฉพาะในบางประเด็นที่ได้ข้อมูลไม่ชัดเจนและครบถ้วน

๔. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Co - observation) เพื่อสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นและกิจกรรมการสนทนากลุ่ม

๕. สมุดจดบันทึกข้อมูลภาคสนามเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การวิจัย

๖. เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ เป็นการบันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลจากการจดบันทึกในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๔ การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ จากนั้นนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาสร้างเป็นคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group) และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน

๒) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำและตรวจความเหมาะสมของคำถามเพื่อใช้ในการวิจัย

๓) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านในการตรวจความเหมาะสมเชิงเนื้อหา ภาษา และวิธีวิจัย

๔) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านให้ข้อเสนอแนะไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติม

๕) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย

๖) จัดพิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

๓.๕ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งวิจัยเรื่องผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยกำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นฐาน จากนั้นจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ ๒ การดำเนินการวิจัยเรื่องผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑) คัดเลือกชุมชนและกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วย ชมรมรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป ปราชญ์ชาวบ้าน ๓ คน ไวยาวัจกร ๔ คน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน

๒) ผู้วิจัยนำกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วย ชมรมรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป ปราชญ์ชาวบ้าน ๓ คน ไวยาวัจกร ๔ คน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน

๓) จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ชุมชน ละ ๑ ครั้ง เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข

๔) การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้นและได้ผ่านตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้ว เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไครบถ้วนและชัดเจน

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เสนอต่อผู้นำชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายเพื่อขออนุญาตดำเนินการวิจัยและลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การทำวิจัย โดยการทำกิจกรรมกลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒. ชี้แจงวัตถุประสงค์ประสงค์ของการลงพื้นที่ ด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓. อบรมผู้ช่วยการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัยและความเข้าใจ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔. ผู้วิจัยกำหนดนัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ ที่จะทำกิจกรรมกลุ่ม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก

๓.๗ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑ ธันวาคม ๒๕๕๙ - ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

๓.๘ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การจดบันทึก โดยการเสนอข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ด้วยการตีความ การแปรความ และการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี (Descriptive Analysis) ตามหลักการของอุปนัยวิธี (Inductive Method) โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนววิเคราะห์เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยโดยกำหนดการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

- ๑) จัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้มาทั้งหมด
- ๒) แยกแยะข้อมูลในด้านต่างๆตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ
- ๓) เปรียบเทียบข้อมูล ลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

- ๔) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธีโดยวิธีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
- ๕) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

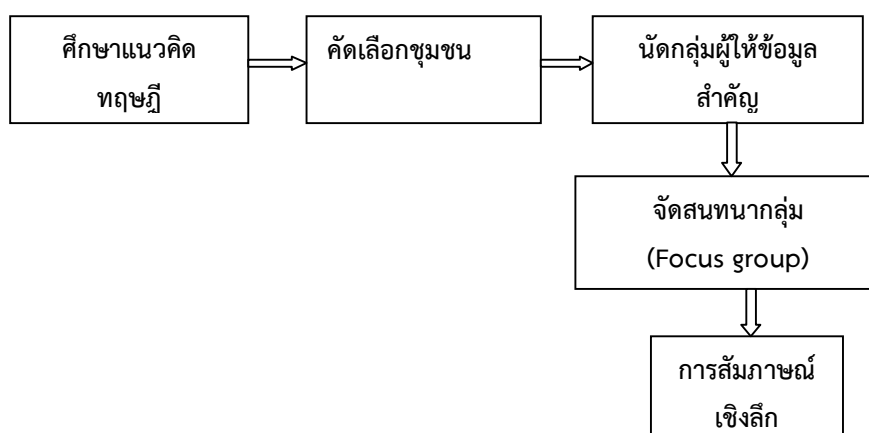
๓.๙ การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้จัดทำได้ขอพิทักษ์สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยได้อธิบายถึงเหตุผลและวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๗ รูป/คน มีความยินยอม และสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่มี การบังคับใดๆ ดังนั้นผู้วิจัยที่มีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง จึงได้ขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดในการตอบแบบสัมภาษณ์ ในการนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีสิทธิ์ในการตอบหรือปฏิเสธในการตอบแบบสัมภาษณ์ได้ และในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถยกเลิกหรือปฏิเสธในการตอบคำถามได้ โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับ และในการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอเป็นแบบภาพรวมทั้งหมด เพื่อไม่ทำให้เกิดผลกระทบแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

๓.๑๐ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑๐.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

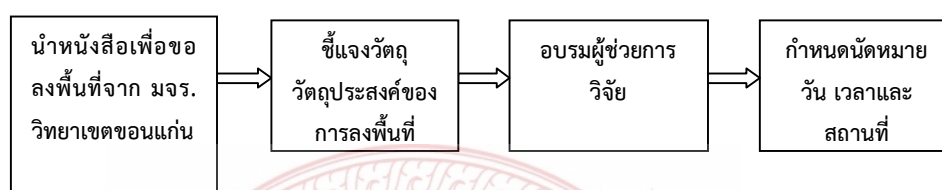
ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิและได้ลงพื้นที่เพื่อคัดเลือกชุมชนและนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อจัดการเสวนากลุ่มย่อยและทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลที่สำคัญบางประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๓.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๓.๑๐.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

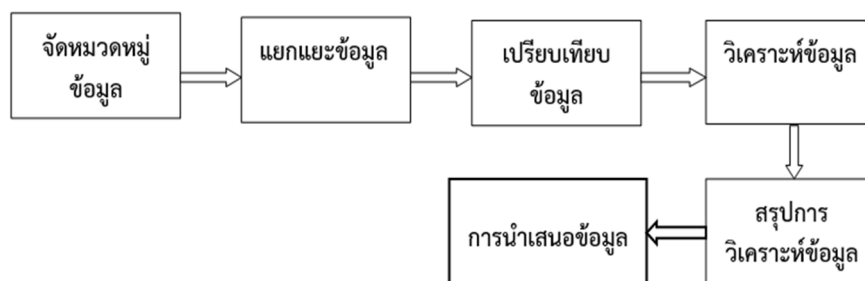
ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้โดยการนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นเสนอต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่และการอบรมผู้ช่วยการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ และนัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการทำกิจกรรมกลุ่ม การสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

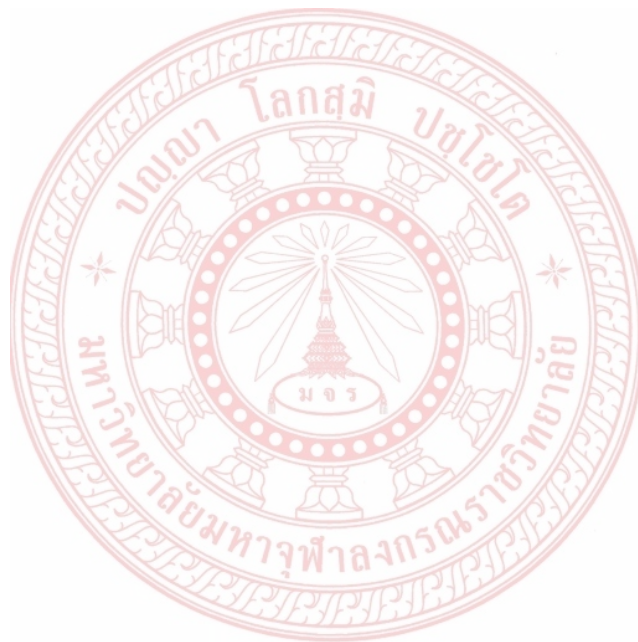
ภาพประกอบที่ ๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑๐.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การจดบันทึก โดยการเสนอข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ด้วยความถี่ความ การแปรความ และการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี (Descriptive Ananlysis) ตามหลักการของอุปนัยวิธี (Inductive Method) โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนววิเคราะห์เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยโดยกำหนดการวิเคราะห์โดยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขอนำเสนอข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในการสัมภาษณ์แบบ เชิงลึกด้วยเครื่องมือวิจัย ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ พบว่า มีผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป อยู่ในช่วงอายุ ๖๐-๗๕ ปี ชมรมรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๗๕ ปี ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๓ คน อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๖๕ ปี ไวยาวัจกร จำนวน ๒ คนอยู่ในช่วงอายุ ๖๕-๗๐ ปี ทายก/บุคคลทั่วไป จำนวน ๖ คน อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๖๐ ปี รวม จำนวน ๑๗ รูป/คน

๔.๒ แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

ฮีต หมายถึง จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนฮีตจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบๆ กันมา ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า การทำบุญตามฮีต ๑๒ ประการ คือ

๑. บุญข้าวกรรม เกี่ยวกับพระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นอาบัติ ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในระหว่างภิกษุเข้ากรรม ญาติ โยม สาธุชน ผู้หวังบุญกุศล จะไปร่วมทำบุญบริจาคทาน รักษาศีลเจริญภาวนา และฟังธรรม เป็นการร่วมทำบุญระหว่างพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน กำหนดวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอ้าย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนอ้าย”

๒. บุญคุณลาน การทำบุญคุณลาน จะทำที่วัด หรือที่บ้านก็ได้ โดยชาวบ้านจะเอาข้าวมา รวมกัน แล้วนิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอมไว้ประพรม วนด้ายสายสิญจน์ บริเวณรอบกองข้าว ตอนเช้ามีการถวายอาหารบิณฑบาต และนำเอาน้ำพระพุทธมนต์ไปรดกองข้าว ถ้าทำที่บ้านเรียกว่า “บุญกุ่มข้าว” กำหนดในเดือนยี่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญเดือนยี่

๓. บุญข้าวจี เดือนสามชาวบ้านนิยมทำบุญข้าวจี เพื่อถวายพระ เป็นการละทานชนิดหนึ่ง และถือว่าได้รับอานิสงส์มากงานหนึ่งกำหนดทำบุญในเดือนสาม

๔. บุญพระเวส บุญที่มีการเทศพระเวส หรือบุญมหาชาติ หนังสือมหาชาติเป็นหนังสือชาดกที่แสดงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า เมื่อเสวยชาติเป็นพระเวสสันดรกำหนดทำบุญเดือนสี่ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสี่”

๕. บุญสงน้ำ บุญสงน้ำ มีการรดน้ำ หรือสงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ มีการทำบุญทำทาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญตรุษสงกรานต์" กำหนดทำบุญในเดือน ห้า

๖. บุญบั้งไฟ ก่อนการทำนาชาวบ้านในจังหวัดในภาคอีสาน จะมีการฉลองอย่างสนุกสนาน โดยการจุดบั้งไฟ เพื่อไปบอกพญาแถน เชื่อว่าจะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีการตกแต่งบั้งไฟให้สวยงามนำมาประกวดแข่งกันในวันรุ่งขึ้น กำหนดทำบุญในเดือน หก

๗. บุญข้าสยะ ข้าสยะ คือการชำระล้างสิ่งสกปรก รกรุงรังให้สะอาดหมดจด เมื่อถึงเดือน ๗ ชาวบ้านจะรวมกันทำบุญโดยยึดเอา “ผาม หรือศาลากลางบ้าน” เป็นสถานที่ทำบุญ ชาวบ้านจะเตรียมดอกไม้ธูปเทียน โอน้ำ ฝ้ายใน ไหมหลอด ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายมารวมกันที่ ผามหรือศาลากลางบ้าน ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าถวายอาหาร เมื่อเสร็จพิธีทุกคนจะนำน้ำพระพุทธมนต์ ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายของตนกลับบ้าน นำน้ำมนต์ไปรดลูกหลาน ทรายนำไปหว่านรอบบ้าน ฝ้ายผูกแขนนำไปผูกข้อมือลูกหลานเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลตลอดปี

๘. บุญเข้าพรรษาในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์ก็จะต้องบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้เต็มเปี่ยม ตอนเข้าญาติโยมจะนำอาหารมาถวายพระภิกษุ ตอนบ่ายนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร ฝ้ายอาบน้ำฝน รวมกันที่ศาลาวัด ตอนเย็นญาติโยมพากันทำวัตรเย็นแล้วฟังเทศน์ กำหนด วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือน ๘”

๙. บุญข้าวประดับดิน ห่ออาหาร และของขบเคี้ยวเป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายวางแบไว้กับดิน จึงเรียกว่า "บุญข้าวประดับดิน" ชาวบ้านจะจัดอาหารคาว หวาน และหมากพลู บุหรี่ กะว่าให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนที่ ๑ เลี้ยงดูกันในครอบครัว ส่วนที่ ๒ แจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่ ๓ อุทิศไปให้ญาติที่ตาย ส่วนที่ ๔ นำไปถวายพระสงฆ์ ทำเป็นห่อๆให้ได้พอควร โดยนำไปตองกล้วย มาห่อของคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ แล้วเย็บรวมกันเป็นห่อใหญ่ ในระหว่าง เข้ามืดในวันรุ่งขึ้นจะนำห่อเหล่านี้ไปวางไว้บริเวณวัด ด้วยถือว่าญาติพี่น้องจะมารับของที่นั่น

๑๐. บุญข้าวสาก การเขียนชื่อลงในพาค้าว (สำหรับกับข้าว) เรียกว่าข้าวสาก (สลาก) ญาติโยมจะจัดอาหารเป็นห่อๆ แล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ โดยทำกันในตอนกลางวัน ก่อนเพล เป็นอาหาร คาว หวาน พอถึงเวลา ๔ โมงเช้า พระสงฆ์จะตักลงโหม ญาติโยมจะนำพาค้าว (สำหรับกับข้าว) ของตนมารวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ เจ้าภาพจะเขียนชื่อลงในกระดาษม้วนลงในบาตร เมื่อพร้อม

แล้วหัวหน้ากล่าวนำคำถวายสลากภัต จบแล้วยกบาตรสลากไปให้พระจับ ถูกชื่อใคร ก็ให้ไปถวาย พระองค์นั้น ก่อนจะถวายพาข้าวให้น้ำพาข้าว ๑ พา มาวางหน้าพระเถระ แล้วให้พระเถระ กล่าวคำอุปโลกน์กำหนด

๑๑. บุญออกพรรษา การทำบุญออกพรรษานี้ เป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือนกันได้ พระภิกษุสงฆ์สามารถเดินทางไปบรมศีลธรรม หรือไปเยี่ยม ถามข่าวคราว ญาติพี่น้องได้ และภิกษุสงฆ์สามารถหาผ้ามาผัดเปลี่ยนได้เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เช้ามีจะมีการตีระฆังให้พระสงฆ์ไปรวมกันที่โบสถ์แสดงอาบัติเช้า จบแล้วมีการปวารณา คือเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้กำหนด บุญออกพรรษาในเดือน ๑๑

๑๒. บุญกฐิน ผ้าที่ใช้สวดทำเป็นกรอบซึงเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผู้ใดศรัทธา ปวารณาจะถวายผ้ากฐิน ณ วัดใดวัดหนึ่งให้เขียนสลาก (ใบจอง) ไปติดไว้ที่ผนังโบสถ์ หรือศาลาวัด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ เมื่อถึงวันกำหนดก็บอกญาติโยมให้มาร่วมทำบุญ มีมหรสพสมโภช และฟังเทศน์ รุ่งเช้าก็นำผ้ากฐินไปทอดถวายที่วัดเป็นอันเสร็จพิธีกำหนด ทำบุญระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

เทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือน หรือ ฮีตสิบสองมีอิทธิพลต่อวิถีคนอีสานเป็นอย่างมาก และคิดว่าเทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือนจะยังคงมีตลอดไปเนื่องจากคนอีสานยังเชื่อว่าถ้าผู้ใดไม่ประพฤติไม่ปฏิบัติ ถือว่าเป็นความผิด เป็นคนชั่ว ผู้คนในสังคมจะพากันรังเกียจไม่คบหาสมาคมด้วยตลอดไป และประเพณีทั้งสิบสองเดือน ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจ และไม่คบค้าสมาคมด้วย การร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมรักใคร่และสามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง สำหรับวันนี้ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ประเพณี ๑๒ เดือนหลายอย่างของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในขณะที่บางประเพณีก็เริ่มสูญหาย ซึ่งหากประเพณีเหล่านี้ไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้ บางทีในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีอันดีงามอย่าง"ฮีตสิบสอง"ก็เป็นได้

ครอง ๑๔ หมายถึง แนวทางปฏิบัติวิถีทางที่ดีที่นักปราชญ์บรรพบุรุษชาวอีสานวางไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูกปู้ย่าตายายนำไปสอนหลาน พระนำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชนเพื่อนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีทั้งหมด ๑๔ ข้อซึ่งเป็นแนวปฏิบัติระดับบุคคลครอบครัวและส่งผลต่อส่วนรวม ซึ่งยกได้ ๒ แนวทาง คือบุคคลทั่วไป และสำหรับท้าวพระยาข้าราชการผู้ปกครองบ้านเมือง ซึ่งความเป็นจริงคลองสิบสี่มีความเป็นมาจากประเทศลาวเพราะกฎหมายมีคลองสิบสี่ปรากฏชัดเจนและชาวอีสานก็ใช้ภาษาอักษรลาว และประชาชนคนแก่ก็อ่านออกบาง ไม่ได้บางทำให้ครองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่าย เป็นแบบอย่างฮีตครองจนถึงปัจจุบัน คลองสิบสี่มีหลายประเภทต่างกันแต่สามารถแบ่งได้มี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) สำหรับ

ประชาชนทั่วไป (๒) พระสงฆ์ และ (๓) ผู้ปกครองตั้งผู้ใหญ่บ้านจนถึงมหากษัตริย์ คลองสิบสี่ประเภท สอนผู้ปกครองเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่ชาวลาวไทยนับถือเคารพเหมือนกัน เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือ พระมหากษัตริย์ ชาวอีสานจะให้ความเคารพเชื่อกันมาก หากผู้นำมีคุณธรรมยิ่งเคารพและนับถือมาก ดังนั้นจึงบัญญัติคลองสิบสี่ขึ้น เพื่อผู้ปกครองจะได้ปกครองจะได้ปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขโดยมี รายละเอียด ดังนี้

๑) ครองสิบสี่สำหรับพระมหากษัตริย์และนักการเมืองไว้ว่า

ครองที่ ๑ ผู้ปกครองต้องรู้จักแต่งตั้งอำมาตย์ราชมนตรีผู้มีศีลธรรม

ครองที่ ๒ ผู้ที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ต้องตั้งมั่นในคุณธรรม

ครองที่ ๓ ปีใหม่ผู้นำต้องนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระตาม

ครองที่ ๔ เมื่อถึงสงกรานต์ต้องมีพิธีสรงน้ำพระและเลื่อนตำแหน่งพระ

ครองที่ ๕ ต้องทำพิธีสูขวัญเพื่อถวายพระพรแด่พระราชาและสงน้ำพระราชา

ครองที่ ๖ พอวันปีใหม่ประชาชนทำพิธีตักน้ำสาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดี

ครองที่ ๗ ถึงเดือนเจ็ดทำพิธีบูชาถวายเครื่องสังเวศแด่เทพารักษ์หลักเมืองแก่น

ครองที่ ๘ จัดให้มีพิธีทำขวัญสะเดาะเคราะห์เมืองยิงปืนหว่านกรวดทรายไล่ภูตผี

ครองที่ ๙ ให้ทำบุญข้าวประดับดิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

ครองที่ ๑๐ ให้ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ปู้ย่ำตายายและญาติพี่น้อง

ครองที่ ๑๑ ให้ทำบุญออกพรรษาใต้ที่บิคมไฟตามสถานที่ต่างๆ

ครองที่ ๑๒ ให้แข่งเรือเพื่อบูชาพระญานาคสิ่งสถิตใต้บาดาล

ครองที่ ๑๓ ให้มีพิธีสมโภชแห่แห่นพระราชา ทำบุญให้ทาน จงรักภักดี

ครองที่ ๑๔ ให้พระราชาจัดหาสิ่งที่ทำให้บ้านเมืองอยู่ดีมีสุขเป็นปีกแผ่น

ดังนั้น ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึง

ชาวลาวอีสาน ที่ ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และ เจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

๒) ครองสิบสี่สำหรับสอนพระสงฆ์

ครองที่ ๑ ให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัย ๒๒๗ ข้อ อย่าให้ขาด

ครองที่ ๒ ให้ดูแลกุฏิวิหารปิดกวาดเช็ดถูอย่าให้เศร้าหมอง

ครองที่ ๔ ถึงเดือนแปดให้เข้าพรรษา ๓ เดือน และเดือน ๑๒ รั้งผ้ากฐินครบสี่เดือน

ครองที่ ๕ ออกพรรษาแล้วภิกษุต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรม

ครองที่ ๖ ให้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร

ครองที่ ๗ ให้สวดมน ทำวัตรเจริญสมาธิทุกคืนอย่าขาด

ครองที่ ๘ วันพระประชุมลงอุโบสถทำสังฆกรรมไม่ขาด

ครองที่ ๑๐ ถึงศักราชปีใหม่ให้ไหว้พระสงฆ์ในพระราชนิเวศน์และทำบายศรี

ครองที่ ๑๑ ให้ทำตามกิจนิมนต์ชาวบ้าน

ครองที่ ๑๒ ให้สร้างวัดวาอาราม พระธาตุเจดีย์

ครองที่ ๑๓ ให้รับสิ่งของทวายให้ทาน

ครองที่ ๑๔ พระมหากษัตริย์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีศรัทธาในมนต์ให้มาประชุมกันในพระอุโบสถในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดเป็นงานใหญ่อย่าขาด ชาวอีสานและลาวได้ถือครองร่วมกันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติทำให้พระสงฆ์ของอีสานในอดีตไม่มีปัญหาและมีพระอริยสงฆ์เกิดขึ้นมากมายเพราะท่านเคร่งครัดทำให้วัตรปฏิบัติท่านดั่งงามนามาซึ่งความสุขคุณธรรม คำสอนที่ดี

๓) ครองสิบสี่สำหรับสอนสอนประชาชนบุคคลทั่วไป

ครองที่ ๑ เมื่อเข้ากล้าหมากเป็นฮวง อย่าฟ้าวกินก่อน

ครองที่ ๒ อย่าโลภตาสาย อย่าจ่ายเงินแดง แปะเงินกว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบ

ครองที่ ๓ ให้พร้อมกันเหยียดฮู้ต้าย และกำแพงอ้อมวัดวา อาฮาม และบ้านเฮือน

ครองที่ ๔ เมื่อเจ้าขึ้นเฮือนนั้น ให้ส่วยกล้างดิน เสียก่อนจึงขึ้น

ครองที่ ๕ เมื่อถึงวันศีล แมคไฟหัวคันไถ และ ประตูที่ตนอาศัยชู้ค่าคืน

ครองที่ ๗ ถึงวันศีล ให้เอาดอกไม้ธูปเทียน (สมมาผิว) แห่งตน ไหว้พระสังฆเจ้า

ครองที่ ๘ ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็งมา นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรมุงคุลเฮือน เอาทำบุญฯ

ครองที่ ๑๐ เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมชำระเบื้องต้นแล้ว ให้ไปถวายอรรถบริหาร

ครองที่ ๑๑ ฮิตเฒ่าคลองแก่มุ่งสอนคนแก่ทั่วไป

ครองที่ ๑๒ ฮิตปีคลองเดือน สอนชาวอีสานรักษาฮิตสิบสองคลองสิบสี่

ครองที่ ๑๓ อย่าเอาอาหารเจื่อนกินไปทาน

ครองที่ ๑๔ อย่าเสพเมถุน กามคุณ ในวันศีล และวันสำคัญทางศาสนา

สรุปได้ว่า คลองสิบสี่ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของ ปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษา และทำความเข้าใจในพื้นฐานของ คลองประเภทต่าง ๆ ให้ดี เพราะคลองสิบสี่ เป็นแนวทาง และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ จึงทำให้สังคมอีสานมีความสุขสงบ ร่มเย็นตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๓ สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การเพิ่มขึ้นของประชากร ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และในการเพิ่มขึ้นประชากรในแต่ละปีนั้นจะต้องเกี่ยวโยงและสัมพันธ์ไปถึงการใช้ทรัพยากรในธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดและขาดแคลนให้หมดไปในอุปโภคและบริโภคเพื่อสนองต่อการดำรงชีวิต จนเป็นสาเหตุสำคัญของการสืบสารประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เพราะปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนประชากร การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ในขณะที่พื้นที่ของประเทศยังคงเท่าเดิม ทำให้สัดส่วนจำนวน ประชากรต่อหน่วยพื้นที่ เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการทำบุญตามประเพณี มีผลกระทบต่อสถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ประชาชนขาดแคลนพื้นที่อยู่อาศัย จึงเกิดการขยายชุมชนเมืองออกไปสู่ชนบท ไม่มีเวลาที่จะมาทำบุญตามฮีตเหมือนแต่ก่อน มีแต่จะหาแหล่ง เพาะปลูกทางการเกษตร อันอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ทางการเกษตรลดลง เพราะพื้นที่ชนบทที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอยู่อาศัย แหล่งผลิต ทางการเกษตร ความต้องการปัจจัยสี่เพิ่มขึ้น ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม ปัจจัยสี่เหล่านี้ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นต้องแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติให้ได้มากขึ้น ส่งผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของจังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างมาก

๒) การขยายตัวของบ้านเมืองและชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีผลกระทบต่อสถานะ บทบาท และองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ เพราะการขยายเมืองและชุมชนอย่างรวดเร็วนี้มีปัญหาตามมามากมายเพราะขาดการวางแผนและผังเมืองไว้ล่วงหน้ารวมถึงก่อให้เกิดปัญหาต่อการทำบุญตามฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ เพราะการขยายเมืองและชุมชนนั้นจะต้องมีการเตรียมการและวางแผนไว้รองรับ จึงจะไม่ส่งผลกระทบต่อ ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เนื่องจากการขยายเมืองหรือชุมชนสิ่งสำคัญควรมีขั้นตอนในการวางแผนงานให้ดี เตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นและต้องให้มีผลกระทบต่อ ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด เพราะการขยายเมืองเป็นสาเหตุทำให้เกิดผลกระทบต่อ การไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในชุมชน เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการเคารพนับถือกันน้อยลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและการเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพราะการขยายเมืองและชุมชน ขาดการวางแผนที่ดี ทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีและทำให้เกิดผลกระทบต่อประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ การทำบุญประจำปีไม่ตรงตามเวลา ควรมีการวางแผนอย่างรัดกุมค้ำประกันประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๓) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ก่อให้เกิดความเครียดในสังคมมากขึ้นเนื่องจากมนุษย์ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงเคยทำอะไรแบบใดมักจะทำแบบนั้นไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงแต่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไปเปลี่ยนแปลง บุคคลที่รับการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ จึงเกิดความวิตกกังวล จนกลายเป็นความเครียด กล่าวคือคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำให้คนตกงาน เพราะสิ่งเหล่านี้จะเข้ามาทดแทนมนุษย์ และก่อให้เกิดการรับประเพณี หรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของคนในสังคมโลกทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกด้านการแต่งกาย และการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป การมอมเมาเยาวชนในรูปแบบของเกมสื่อบันเทิงอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเยาวชน เกิดการกลืนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ดั้งเดิมซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมอีสานนั้น ก่อให้เกิดผลด้านศีลธรรม บทบาทเหล่านี้มีแนวโน้มที่สำคัญมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เยาวชนคนรุ่นใหม่จึงควรเรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้ก้าวหน้า และเกิดประโยชน์ต่อประเทศต่อไป และการมีส่วนร่วมของคนในสังคมลดน้อยลง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ในการสื่อสารและการทำงาน แต่ในอีกด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วมของกิจกรรมทางสังคมที่มีการพบปะสังสรรค์กันจะน้อยลง ผู้คนมักอยู่แต่ที่บ้านหรือที่ทำงานของตนเองมากขึ้น การละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลโดยการเผยแพร่ข้อมูลหรือรูปภาพต่อสาธารณชน ซึ่งข้อมูลบางอย่างอาจไม่เป็นความจริงหรือยังไม่ได้พิสูจน์ความถูกต้องออกสู่สาธารณะชน ก่อให้เกิดความเสียหาย ต่อบุคคลโดยไม่สามารถป้องกันตนเองได้ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลเช่นนี้ ต้องมีกฎหมายออกมากำกับดูแลเพื่อให้นำข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในทางที่ถูกต้อง เกิดช่องว่างทางสังคม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะเกี่ยวข้องกับการลงทุน ผู้ใช้จึงเป็นชนชั้นในอีกระดับหนึ่งของสังคม ในขณะที่ชนชั้นระดับรองลงมามีจำนวนมากกลับไม่มีโอกาสใช้และผู้ยากจนก็ไม่มีโอกาสรู้จักกับเทคโนโลยีสารสนเทศ อาชญากรรมบนเครือข่าย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้น เช่น ปัญหาอาชญากรรม ตัวอย่างเช่น อาชญากรรมในรูปแบบของการขโมยความลับ การขโมยข้อมูลสารสนเทศ การให้บริการสารสนเทศที่มีการหลอกลวง รวมถึงการบ่อนทำลายข้อมูลและไวรัส ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ นับตั้งแต่คอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทในการทำงาน การศึกษา บันเทิง ฯลฯ การจ้องมอง คอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน มีผลเสียต่อสายตา ซึ่งทำให้สายตาผิดปกติ มีอาการแสบตา เวียนศีรษะ นอกจากนั้นยังมีผลต่อสุขภาพจิต เกิดโรคทางจิตประสาท เทคโนโลยีเองก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดจากความคิดและการพัฒนาขึ้นของมนุษย์ เทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์มาเป็นเวลานาน เหมือน ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการแก้ปัญหาพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็น การเพาะปลูก ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ในระยะแรกเทคโนโลยีที่นำมาใช้เป็นเทคโนโลยีพื้นฐานไม่สลับซับซ้อนเหมือนดังปัจจุบัน การเพิ่มจำนวนของประชากรและข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีการพัฒนาความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญในการนำและพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น เทคโนโลยีกับวิทยาศาสตร์เองก็มีความสัมพันธ์กันมาก

เพราะเทคโนโลยีเกิดจากพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์ได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า ซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก็เป็นความรู้ที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ได้สังเกตเห็น โดยหลักสำคัญคือ สิ่งที่มนุษย์ใช้อธิบายว่าทำไมจึงเกิดอย่างนั้น แทนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้มีการพัฒนาเป็นอย่างมาก และในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เช่น การใช้โทรศัพท์ หรืออินเทอร์เน็ต สังคมเครือข่าย (Social Network) การใช้เทคโนโลยีในด้าน การศึกษา จัดระบบในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมันเป็นสิ่งที่ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทกับมนุษย์จนเทคโนโลยีกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ไปแล้ว เพราะเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์จึงให้ทั้งผลดีและผลเสียต่างๆ ตามมาเพราะมนุษย์อยู่กันเป็นสังคม ซึ่งสังคมนั้นก็คือคนหมู่มากแล้วเมื่อมีคนมากก็ต้องมีผลต่างๆ ตามมา การนำเทคโนโลยีมาใช้จึงให้ทั้งผลดีและผลเสียนั้นเอง จึงต้องมีความรู้และเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความต้องการของประเทศพร้อมทั้งเตรียมแนวทางในการรับมือกับปัญหาที่พร้อมจะเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อจากการใช้เทคโนโลยีทั้งที่นึกถึงและคาดไม่ถึง มนุษย์มีการดำเนินชีวิตมาตั้งแต่อดีตกาล ผ่านการดำรงชีวิตมาในรูปแบบต่างๆ ตามยุคตามสมัยและมีการดำรงชีวิตในแต่ละยุคที่ไม่เหมือนกัน อาจจะมีคล้ายกันบ้างแต่ก็ไม่เหมือนกันซะทีเดียว ซึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นต้องมีการประสบพบเจอกับเรื่องหรือปัญหาต่างๆ ทำให้มนุษย์เกิดการคิด คิดที่จะทำอะไรซักอย่างเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ แรกเริ่มอาจจะคิดแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อนแล้วจากนั้นจึงมีการพัฒนาและต่อยอดความคิดนั้นให้สามารถแก้ปัญหาได้ดีขึ้นกว่าเดิม จนสามารถแก้ปัญหานั้นได้และมนุษย์ก็มีการคิดอยู่ตลอดเวลา ทำให้มนุษย์มีพัฒนาการเกิดความคิดประดิษฐ์ในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีมากมายตามยุคสมัยของมนุษย์ เทคโนโลยีเองก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดจากความคิดและการพัฒนาขึ้นของมนุษย์ เนื่องจาก เทคโนโลยี โดยทั่วไปหมายถึง สิ่งที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์, เครื่องมือ, เครื่องจักร, วัสดุ หรือ แม้กระทั่งที่ไม่ได้เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ เช่น กระบวนการต่าง ๆ เช่น ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ นอกจากนี้เทคโนโลยีมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะมนุษย์ได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ เช่น เทคโนโลยีกับการพัฒนาอุตสาหกรรม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น แล้วยังช่วยประหยัดแรงงาน เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อมนุษย์มีสังคมและมีการดำรงชีวิตทำให้เกิดความคิด ริเริ่มที่จะเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตของตน ทำให้มีการใช้ความคิด เพื่อพัฒนาสิ่งต่างๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา จากเริ่มแรกที่มนุษย์ใช้ความคิดในการแก้ปัญหาเพียงพื้นฐานซึ่งไม่สลบซับซ้อนมาก มีประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่มาปฏิบัติ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีการพัฒนารูปแบบของการดำรงชีวิตและความคิดมากยิ่งขึ้น ก็ทำให้มนุษย์รู้จักการคิดที่ซับซ้อนขึ้น เกิดความละเอียด รอบคอบ เกิดความคิดที่จะสร้างสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องมือ

หรือกระบวนการต่างๆ จึงเกิดขึ้น เทคโนโลยีเองก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ ซึ่งวิทยาศาสตร์ก็คือ ความรู้ที่เกิดจากการสังเกตธรรมชาติของมนุษย์และเทคโนโลยีนี้เองที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป โดยเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้กลายเป็นที่สนใจของคนทุกมุมโลก ทุกสาขาเทคโนโลยีถูกนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ อย่างแพร่หลายไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ ด้านการเกษตร ด้านการเรียนหรือจะเป็นด้านการสื่อสาร ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันทั้งสิ้น ปัจจุบันเทคโนโลยีมีผลกระทบประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่เป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีในการทำกิจกรรมประจำวัน ใช้ในด้านการงาน ในด้านการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ จนเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่มนุษย์ขาดไม่ได้ในการดำรงชีวิต อย่างในวันหนึ่งๆ นี้ถ้าเราลองนึกดูให้ดีเราจะพบว่า ในการดำรงชีวิตประจำวันของเราต้องเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและเมื่อลองมองไปรอบๆ ตัวเทคโนโลยีจะอยู่ในสายตาคุณเสมอ เพราะมนุษย์ได้พัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาในรูปแบบและจำนวนที่มากมาย แล้วถ้าถามว่าเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าที่สุดและคนทั้งโลกให้ความสำคัญมากที่สุดก็คงหนีไม่พ้น เทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่เป็นเครือข่ายครอบคลุมทั่วโลก ก็ขอให้เป็นการสื่อสารด้านการอนุรักษ์ ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ถึงแม้เราจะอยู่คนละฟากโลกก็สามารถปฏิบัติตามประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ได้อย่างใกล้ชิดกัน ในเครือข่ายนี้ ซึ่งเป็นเรื่องง่ายแล้วยังสะดวกสบายและยังมีหลากหลายรูปแบบ สามารถทำบุญตามประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ก่อให้เกิดเป็นสังคมเครือข่ายบุญขึ้น การเกิดสังคมเครือข่ายนี้เองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต เกิดผลกระทบต่อด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมมากขึ้น มีเพื่อนในสังคมเครือข่ายมาก แต่หากมีการรับสิ่งที่ไม่ดีมาใช้ก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ หรือเลือกที่จะใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้เหมือนกัน เช่น การติดเกมส์ การซื้อสินค้าผิดกฎหมาย และเนื่องจากเทคโนโลยีเข้าถึงง่ายมีความสะดวกสบายในการใช้ พร้อมทั้งการที่จะควบคุมดูแลก็อาจไม่ทั่วถึงเพราะเทคโนโลยีมีขอบเขตที่กว้างขวางดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาเทคโนโลยีและเลือกใช้อย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา

๔) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่ในสังคม ปัจจุบันมีหลายประการ นับเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผลกระทบต่อสังคมและประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ซึ่งมักจะไปด้วยกันเสมอ และสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมด้วย การเปลี่ยนแปลงของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ สังคมและประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดแต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มาเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของคนในสังคมการสื่อสารคมนาคม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การนำมาเปลี่ยนแปลงประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่กับสังคมเป็นของคู่กัน ต้องไปด้วยกันเสมอถ้าสังคมเปลี่ยนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ก็เปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยน มีผลเกี่ยวเนื่องกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นการค้นพบ การประดิษฐ์ การขัดแย้ง การแข่งขันการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคม และประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ มีผลทำให้ระบบ รูปแบบทางสังคมและวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด เนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่ในสังคมเป็นประจำ ประกอบกับมีความต้องการจะปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัวใหญ่มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นว่าประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่กับสังคมต้องไปด้วยกันเสมอ มีผลเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมด้วย เช่นการรับเอาแบบอย่างความเป็นอยู่ในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ โดยสิ่งเหล่านี้ไม่ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเว้นเสียแต่การเปลี่ยนแปลงทางประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ มีผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่มาแต่เดิม เช่น แต่เดิมความสัมพันธ์เป็นแบบใกล้ชิด เช่น การลงแขกทางการเกษตรแต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็น้อยลง แต่ในอดีตสร้างบ้านเหมาะแก่ธรรมชาติต่อมาเลียนแบบตะวันตกเมื่ออากาศร้อนก็ต้องฟุ้งแอร์คอนดิชัน สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป การละเล่นในอดีต เช่น รำวง คนมีความสัมพันธ์กันซึ่งแตกต่างจากการดูคอนเสิร์ตในปัจจุบันที่มีส่วนร่วมแต่ขาดความสัมพันธ์ เพราะสังคมส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ผลที่ตามมาจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป เช่น ความต้องการปรับปรุงแต่งประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นการทำบุญที่แตกต่างเป็นแนวใหม่ ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เช่น การแต่งกาย การแต่งกายยุคสมัยเก่า การกายยุคสมัยใหม่ ภาพแสดงถึงการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เช่นสภาพดินฟ้าอากาศ ความแห้งแล้ง น้ำท่วม อากาศร้อนจัด หนาวจัดการเสื่อมสภาพของดิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มนุษย์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การทอดผ้าป่าโรงเรียน ทอดผ้าป่าหนังสือ ทำให้การทำบุญประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เปลี่ยนแปลงไป สภาพสังคมวัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของมนุษย์ โดยมนุษย์มีเชาว์ปัญญาสูง ทำให้เกิดการนึกคิดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบแทนสนองความต้องการของงานที่เพิ่มขึ้นการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ เป็นผลทำให้ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เปลี่ยนแปลงไป การแลกเปลี่ยนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่จากสังคมอื่น ซึ่งเกิดจากความเจริญในด้านการสื่อสารคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นอย่างดีสะดวกรวดเร็วการแลกเปลี่ยนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่จากสังคมอื่นจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางดังคำกล่าวของพระราชปรียัติโสภณ (ถนอม ป.ธ.๖ พธ.บ.,พธ.ด.กิตติมศักดิ์) อายุ ๖๗ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดหนองกุง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ที่กล่าวว่า

“ปัจจุบันมีปัจจัยหลายประการนับเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผลกระทบต่อสังคมและประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ซึ่งมักจะไปด้วยกันเสมอ และสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมด้วยการเปลี่ยนแปลงของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ สังคมและประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดแต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้า นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มากเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของคนในสังคมการสื่อสารคมนาคม ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์การนำมาเปลี่ยนแปลงประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่กับสังคมเป็นของคู่กัน ต้องไปด้วยกันเสมอ ถ้าสังคมเปลี่ยนประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ก็เปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยน มีผลเกี่ยวเนื่องกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง”^๑ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชประวัติคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร) ปธ.๗, พธ.บ.) อายุ ๗๘ รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, เจ้าอาวาสวัดเทพบูรณาราม ที่กล่าวว่า

“การขยายเมืองและชุมชนอย่างรวดเร็วนั้นมีปัญหาตามมามากมายเพราะขาดการวางแผน และผังเมืองไว้ล่วงหน้ารวมถึง ก่อให้เกิดปัญหาต่อการทำบุญตามฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ เพราะการขยายเมืองและชุมชนนั้นจะต้องมีการเตรียมการและวางแผนไว้รองรับ จึงจะไม่ส่งผลกระทบต่อประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เนื่องจากการขยายเมืองหรือชุมชนสิ่งสำคัญควรมีขั้นตอนในการวางแผนงานให้ดี เตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นและต้องให้มีผลกระทบต่อ ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่”^๒

๔.๔ การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสถานะบทบาทของค้ำความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ สาเหตุของผลกระทบ

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชนพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายเมือง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้งการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และในการเพิ่มขึ้นประชากรในแต่ละปีนั้นจะต้องเกี่ยวโยงและสัมพันธ์ไปถึงการขยายตัวของเมืองเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่นบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการประกอบหน้าที่การงาน เป็นผลการเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของในจังหวัดขอนแก่น สืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลง จากการพัฒนามนุษย์ได้นำเอาวิธีการ

^๑สัมภาษณ์ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดหนองกุง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๕๙

^๒สัมภาษณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดเทพบูรณารามสัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๙

ใหม่ ๆ เข้ามาใช้แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่น ทำบุญคุณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก ประเพณีฮีตสิบสองอื่น ๆ

๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดการทำบุญชุมชนให้เป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ โดย การปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนได้รู้จักการอนุรักษ์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำบุญตามประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน รวมถึงการปลูกจิตสำนึกในการทำบุญตามประเพณี และส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของวันสำคัญทางพุทธศาสนา ให้กับชุมชน เพื่อคนในชุมชนจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและทำให้ระมัดระวังในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม และจังหวัดต้องทำหน้าที่ในการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและคนในชุมชน ให้รู้ถึงผลดีผลเสียอันเนื่องมาจากการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ และการทำลายประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ของชุมชนให้รู้จักรักษาประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่น

๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์กรการปกครองส่วนตำบลควรมีการตั้งงบประมาณและมีการจัดทำแผนงานประจำปีให้สอดคล้องกับงบประมาณโดยการจัดทำแผนงานออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว พร้อมการจัดสรรบุคลากรเพื่อกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือมีผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่างๆ ที่ทำและให้งบประมาณสนับสนุนไป สิ่งสำคัญควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินโครงการกิจกรรมประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่นและจุดด้อย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินโครงการและกิจกรรมครั้งต่อไปดังกล่าวของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ภูสกุล(อายุ ๗๗ ปี) ที่กล่าวว่า

“กลุ่มชาวบ้านจังหวัดขอนแก่น ให้คุณค่าและความหมายของฮีต-ครอง ผ่านความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว และความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่า ฮีต-ครองสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงของฮีต-ครอง มีสาเหตุมาจาก การไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฮีต-ครองต่อวิถีชีวิตในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการเคารพนับถือกัน

น้อยลง ดังนั้น การนำฮีด-ครองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม จึงควรใช้ยุทธศาสตร์ ๓ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีด-ครอง และ ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านควรร่วมกันทำยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนต้นแบบ อันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลให้ฮีด-ครองคงอยู่ในชุมชนและ ในประเทศชาติสืบต่อไป ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีดสิบสองครองสิบ สี่ ประเพณีฮีดสิบสองครองสิบสี่ ประเพณีของดีอีสาน ภาคอีสานเป็นภาคที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมคติความเชื่อวิถีปฏิบัติที่หลากหลายแต่ละฤดู เดือน จะมีพิธีปฏิบัติกิจกรรมตามความเชื่อ หลากหลาย ชาวอีสานจะรู้จักดี คือฮีดสิบสองครองสิบสี่ ฮีดสิบสอง คือประเพณี ๑๒ เดือนของชาว อีสานที่ต่างจากประเพณี ๑๒ เดือนของภาคอื่นหลายประเพณี ครองสิบสี่ คือแนววิถีที่ควรที่ต้อง ปฏิบัติ ๑๔ ประการเปรียบได้ว่าเป็นกฎหมายที่ต้องทำตามอย่างเข้มงวดซึ่งมีทั้งพิธีของเจ้าฟ้ามหา กษัตริย์ พระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไป ฮีดสิบสอง ครองสิบสี่ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของ ประชาชนอีสานที่ทุกคนควรศึกษาและทำความเข้าใจในพื้นฐานความเชื่อคติเดิมชาวอีสานมากขึ้น เป็น ส่วนที่ทำให้ชาวอีสานมีความสงบสุขร่มเย็นมาโดยตลอดเพราะมีการยึดมั่นที่เปรียบเหมือนธรรมนุญ ชีวิตชาวอีสานตราบเท่าจนปัจจุบัน”^๓

ซึ่งสอดคล้องกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขอบ ดีสวนโคก (อายุ ๗๖ ปี) ที่กล่าวว่า

“มีหลายแห่งที่ทิ้งฮีดเก่าครองเดิม นำวัฒนธรรมต่างชาติมาโดยไม่พิจารณาทำให้สังคม ส่วนนั้นมีความวุ่นวาย เกิดปัญหาหลาย ๆ อย่างขึ้น โดยฮีดสิบสองครองสิบสี่นี้ จะประกอบไปด้วย ฮีด ๑๒ ฮีด และครอง ๔ ประเภท มี ๑๔ ครอง เป็นประเพณีการทำบุญที่มีประจำเดือนชาวอีสาน ประสม ประสานระหว่างแนวคิดของพระพุทธเจ้า พราหมณ์และผี ก่อนที่ศาสนาพุทธเข้าสู่ไทย โดยเฉพาะ ดินแดนอีสานนั้นประเพณีตามฮีดครองเดือนต่าง ๆ มีมานาน สมัยก่อนจะเน้นพิธีทางของผีและ พราหมณ์มากกว่าเพราะเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ วิญญาณ เปรตเทวดาอารักษ์ต่างๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีที่ มองไม่เห็นตัวจะมีอิทธิพลต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นพิธีกรรมส่วนใหญ่จึงวนเวียนอยู่กับเรื่องผีโดย มีพ่อกะเจ้าเป็นผู้นำทางพิธี เมื่อศาสนาเข้าสู่ไทยดินแดนอีสาน ความเชื่อและพิธีกรรมจึงได้เปลี่ยนไป บ้าง ได้นำพิธีกรรมทางศาสนาเข้าประสมประสาน มีพระสงฆ์องค์เจ้าเข้ามีส่วนร่วมมีพระเป็นผู้นำใน บางพิธี แต่ส่วนใหญ่ยังมีประชาชนหมู่บ้านเป็นผู้นำและจะเอนไปทางแนวพราหมณ์และผีมากกว่า คลอง สิบสี่ มีหลายประเภทแต่สามารถแบ่งประเภท ได้แก่คลองประเภทสอนผู้ปกครอง คลองประเภทสอน พระสงฆ์ คลองสอนประชาชนทั่วไปและ สุดท้ายที่สำคัญคือครองสอนคนทุกเพศ วัย ทุกฐานะ เป็นสิ่ง ที่ทุกคนควรมีเพื่อขัดเกลาคอยบ่งชี้ให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามทำให้สังคมอีสานมีความสงบสุข ร่มเย็น จึง

^๓สัมภาษณ์ อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐

นำเสนอความเป็นมา ความสำคัญต่าง ๆ ของ ฮีตสิบสองครองสิบสี่เพื่อให้รับทราบข้อปฏิบัติต่างๆ ที่ทำให้คนในอดีตที่มีวิถีชีวิตที่อยู่ดีมีสุขและเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวอีสานให้มีสืบไป”^๔

ซึ่งสอดคล้องกับนายแสวง ชัยเลิศ(อายุ ๗๕ ปี) ที่กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งในปัจจุบันไม่มีการทำบุญคุณลานแล้วมีการทำแต่ในอดีต เนื่องจากปัจจุบันคนไม่ค่อยทำนา หันไปทำสวนกันมากกว่าและยังมีเครื่องมือเครื่องมือทางเทคโนโลยีมาช่วยในการทำมากขึ้นทำให้สืบประเพณีแบบดั้งเดิมไป เนื่องจากมีเครื่องอำนวยความสะดวกเข้ามาจึงไม่มีการสู่วัวหรือทำบุญคุณลาน เพราะข้าวไม่ทันขึ้นแล้ว หลังเก็บเกี่ยวแล้วก็ขายทันที และหลายบุญยังได้กล่าวเสริมอีกว่า สมัยก่อน เราใช้ควายนวดข้าว ใช้ควายย่ำไปมาจนเมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง ชาวบ้านจึงกองข้าวไว้ที่ลานหลายวัน แต่ทุกวันนี้ใช้รถเกี่ยวข้าว นวดข้าวจึงไม่ได้กองไว้นาน ทุกวันนี้คนจึงไม่นิยมทำบุญสู่วัวเหมือนสมัยก่อน”^๕ ซึ่งสอดคล้องกับนายบุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล (๗๙ ปี) ที่กล่าวว่า

“ประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่มีความสำคัญต่อชาวจังหวัดขอนแก่นที่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผีสงฆ์เทวดาและธรรมชาติอย่างผสมกลมกลืน ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏทางด้านจิตใจ วัตถุและพิธีกรรมยังเป็นไปตามประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวจังหวัดขอนแก่นทั่วไป คือ ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ซึ่งยึดถือปรากฏกันจนมาถึงปัจจุบัน เช่นบุญข้าวจีเป็นการทำบุญที่เอาข้าวเหนียวมานึ่งแล้วนำไปจีไฟ แล้วนำมาถวายพระ มีความเป็นมาจากสมัยพระพุทธเจ้า ประวัติตามพระไตรปิฎก บั้งไฟก็กลบไปก็ไฟ คนเลยแปลงมาเป็นข้าวจี คนรุ่นหลังส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้ความหมายแต่ได้ทำตามบรรพบุรุษ ตามปู่ย่า ตายาย ไม่รู้ที่มาที่ไปว่าทำไมถึงต้องทำบุญข้าวจี แต่ที่รู้ ๆ ทำสืบกันมาทุกปีตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ไม่รู้จักความหมายประวัติความเป็นมาทำตามประเพณี และได้รู้ความหมายจากหมอลำ ที่จริงเป็นประเพณีที่มีความสำคัญมาก ดำรงมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็ยังทำกันอยู่โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย อย่างที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนกล่าวเหมือนกันว่า ปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่ทั้งหมู่บ้าน และบุญข้าวจี ก็ไม่มีการซื้อแต่จะทำเอง ปัจจุบันยังทำกันอยู่ นำพาเด็กเล็กลูกหลานทำ”^๖

^๔สัมภาษณ์ อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ และผู้อำนวยการสถานีวิทยุ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐

^๕สัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ ๑ บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

^๖สัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๒๗๘ หมู่ ๓ บ้านโนนทัน ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๐

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถึงผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยสาเหตุสำคัญดังนี้

๑) การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นพหุวัฒนธรรม จนเป็นสาเหตุสำคัญในการสืบสานประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่เพราะปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมการจะสืบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงได้รับผลกระทบจากผู้คนในชุมชนที่ต่างวัฒนธรรมกัน

๒) การขยายตัวของบ้านเมืองและชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชุมชนคนต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทำให้มีการบุกรุกป่าชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานศาลปู่ตา ส่งผลให้ขาดความเคารพยำเกรงต่อสถานศักดิ์ที่นับถือกันมาก่อให้เกิดปัญหาต่อการทำบุญตามฮีตสิบสองครองสิบสี่

๓) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่น การพึ่งเทศน์มหาชาติผ่านยูทูปหรือสื่อเทคโนโลยีอื่นๆที่ทันสมัย ทำให้คนยุคใหม่ไม่เข้าวัดฟังธรรมหรือสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้

๔) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเป็นสังคมยุคเกษตรกรรมหายไปวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมก็หายไปด้วย ทุกคนต่างมีวิถีชีวิตแบบใหม่มุ่งทำงานในโรงงานหรือบริษัทเพื่อเลี้ยงชีวิตทำให้การสืบทอดประเพณีต่างๆหายไปกับวิถีชีวิตแบบใหม่ด้วย

จากสาเหตุทั้ง ๔ ประการที่เป็นผลกระทบตามที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าสาเหตุทั้งหมดนั้นส่งผลต่อ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่นใน ๓ ด้านดังนี้

- ๑) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน
- ๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่
- ๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่

จากผลกระทบ ทั้ง ๓ ด้าน นี้ เมื่อนำทฤษฎี SWOT Analysis มาวิเคราะห์จะให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

๑) จุดแข็ง (Strength) คือ ในด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ชุมชนในจังหวัดขอนแก่นยังมีการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างเหนียวแน่นเช่น ๑) ประเพณีบุญสงกรานต์จากประเพณีดั้งเดิมแบบโบราณกลายเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและระดับโลกเกิดถนนข้าวเหนียวขึ้นเป็นที่รู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เข้าท่องเที่ยวประเพณีสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียว (ถนนศรีจันทร์) ในตัวเมืองขอนแก่น ๒) ประเพณีผูกเสี่ยว หรือเทศกาลงานไหม ที่จัดขึ้นทุกปีระหว่างวันที่

๒๙ พฤศจิกายน-๑๐ ธันวาคม ของทุกปี ประเพณีผูกเสี่ยวหรือเทศกาลงานใหม่นี้เป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่ชาวบ้านได้ถักทอด้วยมือแล้วนำมาแสดงและจำหน่ายทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชน นอกจากนี้ผ้าไหมเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกแล้วยังมีประเพณีที่ถือเป็นคองที่คนในสังคมต้องพึงปฏิบัติต่อกันคือการผูกเสี่ยวโดยมีกระบวนการที่ว่าคนที่มียายเท่ากันจะพากันมาผูกข้อต่อแขนเป็นเสี่ยว(เพื่อน)กันประเพณีนี้ด้วย ทั้ง ๒ ประเพณีที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของฮีตคองที่เป็นจุดแข็งที่ได้รับความร่วมมือจากทุกชุมชนในจังหวัดขอนแก่นตลอดมา

๒) จุดอ่อน (Weakness) คือ จากการเข้าร่วมบุญประเพณีตามฮีตสิบสองและคองสิบสี่จะพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่างๆ นั้นเป็นแต่เพียงทำตามขนบประเพณีที่บรรพบุรุษพาทำมาแต่ครั้งบรรพกาลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำบุญเป็นเรื่องความสุขทางใจที่ได้ทำแต่ขาดการบูรณาการบุญประเพณีเหล่านั้นมาเป็นองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ เช่น ประเพณีการเล่นสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียวมีคนมาร่วมเล่นมากมายทั้งคนไทยและต่างชาติ ทุกคนมาเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจแสดงออกในแง่ลามกอนาจารซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ที่แท้ของประเพณีการเล่นสงกรานต์ การขาดองค์ความรู้ความเข้าใจของวัตถุประสงค์ของประเพณีนี้จึงกลายเป็นจุดอ่อนที่น่าเป็นห่วงเพราะในอนาคตคนจะเข้าใจแต่เพียงว่าประเพณีสงกรานต์คือการสาดน้ำกันเท่านั้นแท้ที่จริงมีองค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในประเพณีมากมายเช่น เป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีชน และการแสดงออกซึ่งความสามัคคีของคนในชุมชน รวมถึงประเพณีผูกเสี่ยวและเทศกาลงานใหม่ ก็เช่นกันคนรุ่นใหม่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณีนี้ขึ้น รู้แต่เพียงว่าเป็นงานกาชาดมีการแสดงสินค้าและการแสดงดนตรีหมอลำ โดยส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานขึ้นเพื่อแสดงถึงวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมของคนขอนแก่นจริงๆ

๓) โอกาส (Opportunity) จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมีความได้เปรียบในเชิงภูมิศาสตร์ มีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ได้ถูกยกระดับขึ้นเป็นระดับนานาชาติเช่นเทศกาลงานใหม่และประเพณีผูกเสี่ยว และประเพณีสงกรานต์ เป็นที่รู้จักของคนไทยและคนต่างชาติ ถือว่าประเพณีดังกล่าวนี้เป็นจุดแข็งของวิถีวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็ตาม ถือว่าเป็นโอกาสที่หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องจะใช้ประเพณีนี้สื่อความหมายที่เป็นแก่นแท้ให้ประชาชนได้รับรู้ และยังมีโอกาสที่จะส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนในจังหวัดขอนแก่นจากการเข้าร่วมประเพณีดังกล่าวก็จะมีกรจับจ่ายใช้สอยเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นโอกาสที่ไม่ต้องลงทุนมากมาย และอาศัยช่องทางของเทคโนโลยีที่กำลังเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนในสังคมปัจจุบันเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่วิถีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นที่รู้จักของชาวโลก

๔) ภัยคุกคาม (Threat) ๑) ความเจริญทางด้านวัตถุอาจเป็นเพราะนโยบายภาครัฐที่เน้นการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคอีสานจนมากเกินไปทำให้วิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ๒) การเพิ่มขึ้นของประชากร และมีการเคลื่อนย้ายประชากรสูงเกิด

การผสมผสานวิถีวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมดั้งเดิมกลายเป็นพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางศาสนาที่มีวัฒนธรรม ๓) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม/บริการ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากภาคเกษตรไปเป็นที่อยู่อาศัยและธุรกิจบริการ ทำให้วิถีชีวิตแบบเดิมหายไปเพราะต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมทำให้ความใส่ใจต่อประเพณีฮีตคองต่างๆ ก็หายไป บางครั้งอยากจะทำบุญตามประเพณีแต่เพราะต้องทำงานเงื่อนไขเรื่องเวลาที่ไม่เอื้อจึงไม่มีโอกาสได้ทำ ถือว่าสาเหตุที่กล่าวถึงนี้เป็นภัยคุกคามต่อฮีตคองประเพณีดั้งเดิมอย่างมาก

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๑) จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทำให้ได้รู้ถึงผลกระทบของการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีที่ถือว่าเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมายาวนานและเหนียวแน่น ในสังคมบรรพกาลไม่มีกฎเกณฑ์ในการปกครองที่เป็นตัวบทกฎหมาย แต่อาศัยข้อตกลงของชุมชนที่มีรากฐานมาจากวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นกฎระเบียบในการปกครองทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ก็ได้ทำกันอย่างต่อเนื่องด้วยความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตที่ต้องถือครองและปฏิบัติตามเพื่อเป็นแบบแผนความดีงามของชุมชนของตน แต่เพราะวิถีวัฒนธรรมของสังคมเปลี่ยนแปลงไป มีความหลากหลายทางวิถีวัฒนธรรม ถูกภาวะเศรษฐกิจด้วยการทำงานเพื่อการดำรงชีพบีบคั้นทำให้วิถีดั้งเดิมเริ่มจางหายไป ความรับผิดชอบต่อการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา ผลกระทบนี้ถือว่าได้รับมากในยุคอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชุมชนของไทย

๒) การยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของสังคมและต้องกำหนดบทบาทให้วัฒนธรรมประเพณีเป็นองค์ความรู้ในลักษณะที่ให้แนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับวิถีชีวิตไม่ใช่เป็นเพียงความเชื่อและศรัทธาที่มีมาเหมือนในอดีต แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของไทยพุทธจริงๆ อาจจะมีคุณธรรมระลึกถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนาเสมอแม้ว่าจะไม่ได้แสดงออกด้วยกายแต่ในใจเชื่อว่าไทยพุทธทุกคนพร้อมเข้าร่วมบุญประเพณีต่างๆ ตามจังหวะและโอกาสที่เอื้ออำนวยของตน

๓) ประเพณีฮีต ๑๒ คอง ๑๔ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่เป็นวัตรปฏิบัติทั้งผู้นำประชาชน และพระสงฆ์ ให้รู้จักการปฏิบัติตนตามหน้าที่และกรอบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพราะถ้าทุกคนยึดเป็นแนวทางแล้วนำไปสู่การปฏิบัติที่จริงจังจะเกิดความดีงามต่อสังคมชุมชน เพราะในประเพณีฮีต ๑๒ คอง ๑๔ นี้โดยสรุปแล้วเป็นการสอนให้ทุกคนรู้จักในการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั่นเอง

๔) เมื่อวิเคราะห์ถึงฮีตคองในสังคมปัจจุบันจะพบว่าผลกระทบจากปัจจัยหลายด้านเช่น ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน สังคมของจังหวัดขอนแก่นกลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลายของการนับถือศาสนา วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมไปในตัว แต่อย่างไรก็ตามฮีตคองของจังหวัดขอนแก่นบางส่วนก็ถูกกำหนดให้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี
ฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขอ
นำเสนอข้อมูลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในการ
สัมภาษณ์แบบเชิงลึกด้วยเครื่องมือวิจัยตามที่มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนว ดังนี้

๕.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ
บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ พบว่า มีผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน ๑๗ รูป/คน
ประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป อยู่ในช่วงอายุ ๖๐-๗๕ ปี ชมรมรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน
อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๗๕ ปี ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๓ คน อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๖๕ ปี ไวยาวัจกร
จำนวน ๒ คนอยู่ในช่วงอายุ ๖๕-๗๐ ปี ทายก/บุคคลทั่วไป จำนวน ๖ คน อยู่ในช่วงอายุ ๔๕-๖๐ ปี
รวม จำนวน ๑๗ รูป/คน

๕.๒ สรุปผลการวิจัย

๑. แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

ฮีตสิบสองครองสิบสี่เป็นแบบแผนและแนวทางดำเนินชีวิต(Way of life) ที่มุ่งไปในด้าน
ศีลธรรมประเพณีที่ถูกผิดมากกว่าด้านอาชีพ เทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือน หรือ ฮีตสิบสองมีอิทธิพลต่อวิถี
คนอีสานเป็นอย่างมาก และเทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือนจะยังคงมีตลอดไปเนื่องจากคนอีสานยังเชื่อว่า
ถ้าผู้ใดไม่ประพฤติไม่ปฏิบัติ ถือว่าเป็นความผิด เป็นคนชั่ว ผู้คนในสังคมจะพากันรังเกียจไม่คบหา
สมาคมด้วยตลอดไป และประเพณีทั้งสิบสองเดือน ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่
จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคม
ตั้งข้อรังเกียจ และไม่คบค้าสมาคมด้วย การร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสานมีความสนิท
สนมรักใคร่และสามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง สำหรับวันนี้ด้วยสภาพ
สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ประเพณี ๑๒ เดือนหลายอย่างของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
ในขณะที่บางประเพณีก็เริ่มสูญหาย ซึ่งหากประเพณีเหล่านี้ไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้ บาง

ทีในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีอันดีงามอย่างฮีตสิบสองก็เป็นได้ ซึ่งประเพณี ๑๒ เดือน ประกอบด้วย

๑. บุญเข้ากรรม เกี่ยวกับพระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นอาบัติ ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในระหว่างภิกษุเข้ากรรม ญาติ โยม สาธุชน ผู้หวังบุญกุศล จะไปร่วมทำบุญบริจาคทาน รักษาศีลเจริญภาวนา และฟังธรรม เป็นการร่วมทำบุญระหว่างพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน กำหนดวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอ้าย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนอ้าย"

๒. บุญข้าวคูณลาน การทำบุญคูณลาน จะทำที่วัด หรือที่บ้านก็ได้ โดยชาวบ้านจะเอาข้าวมารวมกัน แล้วนิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอมไว้ประพรม วนด้วยสายสิญจน์ บริเวณรอบกองข้าว ตอนเช้ามีการถวายอาหารบิณฑบาต และนำเอาน้ำพระพุทธมนต์ไปรดกองข้าว ถ้าทำที่บ้านเรียกว่า "บุญกุ่มข้าว" กำหนดในเดือนยี่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนยี่"

๓. บุญข้าวจี เดือนสามชาวบ้านนิยมทำบุญข้าวจี เพื่อถวายพระ เป็นการละทานชนิดหนึ่ง และถือว่าได้รับอานิสงส์มากงานหนึ่งกำหนดทำบุญในเดือนสาม

๔. บุญพระเวส บุญที่มีการเทศพระเวส หรือบุญมหาชาติ หนังสือมหาชาติเป็นหนังสือชาดกที่แสดงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า เมื่อเสวยชาติเป็นพระเวสสันดรกำหนดทำบุญเดือนสี่ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนสี่"

๕. บุญสงฆ์น้ำ มีการรดน้ำ หรือสงฆ์น้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ มีการทำบุญทำทาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญตรุษสงกรานต์" กำหนดทำบุญในเดือน ห้า

๖. บุญบั้งไฟ ก่อนการทำนาชาวบ้านในจังหวัดในภาคอีสาน จะมีการฉลองอย่างสนุกสนาน โดยการจุดบั้งไฟ เพื่อไปบอกพญาแถน เชื่อว่าจะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีการตกแต่งบั้งไฟให้สวยงามนำมาประกวดแข่งกันในวันรุ่งขึ้น กำหนดทำบุญในเดือน หก

๗. บุญข้าสยะ คือการชำระล้างสิ่งสกปรก รกรุงรังให้สะอาดหมดจด เมื่อถึงเดือน ๗ ชาวบ้านจะรวมกันทำบุญโดยยึดเอา "ผาม หรือศาลากลางบ้าน" เป็นสถานที่ทำบุญ ชาวบ้านจะเตรียมดอกไม้ธูปเทียน ใอน้ำ ฝ้ายใน ไหมหลอด ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายมารวมกันที่ ผามหรือศาลากลางบ้าน ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าถวายอาหาร เมื่อเสร็จพิธีทุกคนจะนำน้ำพระพุทธมนต์ ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายของตนกลับบ้าน นำน้ำมนต์ไปรดลูกหลาน ทรายนำไปหว่านรอบบ้าน ฝ้ายผูกแขนนำไปผูกข้อมือลูกหลานเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลตลอดปี

๘. บุญเข้าพรรษาในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์ก็ต้องบำเพ็ญบุญกริยาวัตร ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้เต็มเปี่ยม ตอนเช้าญาติโยมจะนำอาหารมาถวายพระภิกษุ ตอนบ่ายนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร ฝ้าย อาบน้ำฝน รวมกันที่ศาลาวัด ตอนเย็นญาติโยมพากันทำวัตรเย็นแล้วฟังเทศน์ กำหนด วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือน ๘"

๙. บุญข้าวประดับดิน ห่ออาหาร และของขบเคี้ยวเป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายวางแบไว้กับดิน จึงเรียกว่า "บุญข้าวประดับดิน" ชาวบ้านจะจัดอาหารคาว หวาน และหมากพลู บุหรี่ กะว่าให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนที่ ๑ เลี้ยงดูกันในครอบครัว ส่วนที่ ๒ แจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่ ๓ อุทิศไปให้ญาติที่ตาย ส่วนที่ ๔ นำไปถวายพระสงฆ์ ทำเป็นห่อๆ ให้ได้พอควร โดยนำไปตองกล้วย มาห่อของคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ แล้วเย็บรวมกันเป็นห่อใหญ่ ในระหว่าง เข้ามืดในวันรุ่งขึ้นจะนำห่อเหล่านี้ไปวางไว้บริเวณวัด ด้วยถือว่าญาติพี่น้องจะมารับของที่นั่น

๑๐. บุญข้าวสาก การเขียนชื่อลงในพาส้า (สำหรับข้าว) เรียกว่าข้าวสาก (สลาก) ญาติโยมจะจัดอาหารเป็นห่อๆ แล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ โดยทำกันในตอนกลางวัน ก่อนเพล เป็นอาหาร คาว หวาน พอถึงเวลา ๔ โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโฮม ญาติโยมจะนำพาส้า (สำหรับข้าว) ของตนมารวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ เจ้าภาพจะเขียนชื่อลงในกระดาษม้วนลงในบาตร เมื่อพร้อมแล้วหัวหน้ากล่าวนำคำถวายสลากภัต จบแล้วยกบาตรสลากไปให้พระจับ ถูกชื่อใคร ก็ให้ไปถวายพระองค์นั้น ก่อนจะถวายพาส้าให้นำพาส้า ๑ พาส้า มาวางหน้าพระเถระ แล้วให้พระเถระ กล่าวคำอุปโลกน์กำหนด

๑๑. บุญออกพรรษา การทำบุญออกพรรษานี้ เป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือนกันได้ พระภิกษุสงฆ์สามารถเดินทางไปบวรมศีลธรรม หรือไปเยี่ยม ถวายข้าว คราว ญาติพี่น้องได้ และภิกษุสงฆ์สามารถหาผ้ามาผัดเปลี่ยนได้เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เข้านีติจะมีการตีระฆังให้พระสงฆ์ไปรวมกันที่โบสถ์แสดงอาบัติเช้า จบแล้วมีการพิจารณา คือเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้กำหนด บุญออกพรรษาในเดือน ๑๑

๑๒. บุญกฐิน ผ้าที่ใช้สวดทำเป็นกรอบซึ่งเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผู้ใดศรัทธา ปรรณนาจะถวายผ้ากฐิน ณ วัดใดวัดหนึ่งให้เขียนสลาก (ใบจอง) ไปติดไว้ที่ผนังโบสถ์ หรือศาลาวัด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ เมื่อถึงวันกำหนดก็บอกญาติโยมให้มาร่วมทำบุญ มีมหรสพสมโภช และฟังเทศน์ รุ่งเช้าก็นำผ้ากฐินไปทอดถวายที่วัดเป็นอันเสร็จพิธีกำหนด ทำบุญระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

ส่วนครอง ๑๔ เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่นักปราชญ์ชาวอีสานวางไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูกปู้ย่าตายายนำไปสอนหลาน พระนำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชนเพื่อนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีทั้งหมด ๑๔ ข้อซึ่งเป็นแนวปฏิบัติระดับบุคคลครอบครัวและส่งผลต่อส่วนรวม ซึ่งยกได้ ๒ แนวทาง คือบุคคลทั่วไปและสำหรับท้าวพระยาข้าราชการผู้ปกครองบ้านเมือง ซึ่งความเป็นจริงคลองสิบสี่มีความเป็นมาจากประเทศลาว เพราะกฎหมายมีคลองสิบสี่ปรากฏชัดเจนและชาวอีสานก็ใช้ภาษาอักษรลาว และประชาชนคนแก่ก็อ่านออกบาง ไม่ได้บางทำให้ครองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่าย เป็นแบบอย่างยึดครองจนถึงปัจจุบัน คลองสิบสี่มีหลายประเภทต่างกันแต่สามารถแบ่งได้มี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) สำหรับประชาชนทั่วไป (๒)

พระสงฆ์ และ (๓) ผู้ปกครองตั้งผู้ใหญ่บ้านจนถึงมหากษัตริย์ คลองสิบสี่ประเภทสอนผู้ปกครองเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่ชาวลาวไทยนับถือเคารพเหมือนกัน เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือพระมหากษัตริย์ ชาวอีสานจะให้ความเคารพเชื่อถือนามาก หากผู้นำมีคุณธรรมยิ่งเคารพและนับถือมาก ดังนั้นจึงบัญญัติคลองสิบสี่ขึ้น เพื่อผู้ปกครองจะได้ปกครองจะได้ปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข ซึ่งประกอบด้วย

๑) ครองสิบสี่สำหรับพระมหากษัตริย์และนักการเมืองไว้ว่า

ครองที่ ๑ ผู้ปกครองต้องรู้จักแต่งตั้งอำมาตย์ราชมนตรีผู้มีศีลธรรม

ครองที่ ๒ ผู้ที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ต้องตั้งมั่นในคุณธรรม

ครองที่ ๓ ปีใหม่ผู้นำต้องนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระตาม

ครองที่ ๔ เมื่อถึงสงกรานต์ต้องมีพิธีสรงน้ำพระและเลื่อนตำแหน่งพระ

ครองที่ ๕ ต้องทำพิธีสู่ขวัญเพื่อถวายพระพรแด่พระราชาและสงน้ำพระราชา

ครองที่ ๖ พอวันปีใหม่ประชาชนทำพิธีตักน้ำสาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดี

ครองที่ ๗ ถึงเดือนเจ็ดทำพิธีบูชาถวายเครื่องสังเวद्यแด่เทพารักษ์หลักเมืองแก่น

ครองที่ ๘ จัดให้มีพิธีทำขวัญสะเดาะเคราะห์เมืองยิงปืนหวานกรวดทรายไล่ภูตผี

ครองที่ ๙ ให้ทำบุญข้าวประดับดิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

ครองที่ ๑๐ ให้ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บุ๋ยาตายายและญาติพี่น้อง

ครองที่ ๑๑ ให้ทำบุญออกพรรษาใต้ที่โปคมไฟตามสถานที่ต่างๆ

ครองที่ ๑๒ ให้แข่งเรือเพื่อบูชาพญานาคที่สิ่งสถิตใต้บาดาล

ครองที่ ๑๓ ให้มีพิธีสมโภชแห่แห่นพระราชา ทำบุญให้ทาน จงรักภักดี

ครองที่ ๑๔ ให้พระราชาจัดหาสิ่งที่ทำให้บ้านเมืองอยู่ดีมีสุขเป็นปีกแผ่น

๒) ครองสิบสี่สำหรับสอนพระสงฆ์

ครองที่ ๑ ให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัย ๒๒๗ ข้อ อย่าให้ขาด

ครองที่ ๒ ให้ดูแลกุฏิวิหารปิดกวาดเช็ดถูอย่าให้เศร้าหมอง

ครองที่ ๔ ถึงเดือนแปดให้เข้าพรรษา ๓ เดือน และเดือน ๑๒ รับผ้ากฐินครบสี่เดือน

ครองที่ ๕ ออกพรรษาแล้วภิกษุต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรม

ครองที่ ๖ ให้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร

ครองที่ ๗ ให้สวดมน ทำวัตรเจริญสมาธิทุกคืนอย่าขาด

ครองที่ ๘ วันพระประชุมลงอุโบสถทำสังฆกรรมไม่ขาด

ครองที่ ๑๐ ถึงศักราชปีใหม่ให้ไหว้พระสงฆ์ในพระราชนวังและทำบายศรี

ครองที่ ๑๑ ให้ทำตามกัจจิมนต์ชาวบ้าน

ครองที่ ๑๒ ให้สร้างวัดวาอาราม พระธาตุเจดีย์

ครองที่ ๑๓ ให้รับสิ่งของทวายกให้ทาน

๓) ครองสิบสี่สำหรับสอนสอนประชาชนบุคคลทั่วไป

ครองที่ ๑ เมื่อเข้ากล้าหมากเป็นฮวงอย่าฟ้าวกินก่อน

ครองที่ ๒ อย่าโลภตาสาย อย่าจ่ายเงินแดงแปงเงินคว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบ

ครองที่ ๓ ให้พร้อมกันเฮ็ดฮั่วต้าย และกำแพงอ้อมวัดวา อาฮาม และบ้านเฮือน

ครองที่ ๔ เมื่อเจ้าขึ้นเฮือนนั้นให้ส่วยกลางตื่น เสียก่อนจึงขึ้น

ครองที่ ๕ เมื่อถึงวันศีลแม่ทัพหัวคันไค และ ประตูที่ตนอาศัยชูค้ำคั้น

ครองที่ ๗ ถึงวันศีล ให้เอาดอกไม้ธูปเทียน (สมมาผัว) แห่งตน ไหว้พระสังฆเจ้า

ครองที่ ๘ ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็งมา นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรมุงกุลเฮือน เอาทำบุญฯ

ครองที่ ๑๐ เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมชำระเบื่องตันแล้ว ให้ไปถวายอรรถบริหาร

ครองที่ ๑๑ ฮีตเฒ่าคลองแก่มุ่งสอนคนแก่ทั่วไป

ครองที่ ๑๒ ฮีตปีคลองเดือน สอนชาวอีสานรักษาฮีตสิบสองคลองสิบสี่

ครองที่ ๑๓ อย่าเอาอาหารเจื่อนกินไปทาน

ครองที่ ๑๔ อย่าเสพเมถุน กามคุณ ในวันศีล และวันสำคัญทางศาสนา

สรุปได้ว่า คลองสิบสี่ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของ ปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษา และทำความเข้าใจในพื้นฐานของ คลองประเภทต่าง ๆ ให้ดี เพราะคลองสิบสี่ เป็นแนวทาง และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลกลุ่มต่างๆ จึงทำให้สังคมอีสานมีความสุขสงบ ร่มเย็นตลอดมา จนถึงปัจจุบัน

๒. สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคลองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถึงผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยสาเหตุสำคัญดังนี้

๑) การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นพหุวัฒนธรรม จนเป็นสาเหตุสำคัญในการสืบสานประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่เพราะปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมการจะสืบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงได้รับผลกระทบจากผู้คนในชุมชนที่ต่างวัฒนธรรมกัน

๒) การขยายตัวของบ้านเมืองและชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชุมชนคน ต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทำให้มีการบุกรุกป่าชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานศาลปู่ตา ส่งผลให้ขาดความเคารพยำเกรงต่อสถานศักดิ์ที่นับถือกันมาก่อให้เกิดปัญหาต่อการทำบุญตามฮีตสิบสองคลองสิบสี่

๓) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่น การฟังเทศน์มหาชาติผ่านยูทูปหรือสื่อเทคโนโลยีอื่นๆที่ทันสมัย ทำให้คนยุคใหม่ไม่เข้าวัดฟังธรรมหรือ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้

๔) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเป็นสังคมยุคเกษตรกรรมหายไปวิถีวัฒนธรรมชุมชน แบบดั้งเดิมก็หายไปด้วย ทุกคนต่างมีวิถีชีวิตแบบใหม่มุ่งทำงานในโรงงานหรือบริษัทเพื่อเลี้ยงชีวิตทำให้การสืบทอดประเพณีต่างๆหายไปกับวิถีชีวิตแบบใหม่ด้วย

๓. ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชนพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายเมือง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้งการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และในการเพิ่มขึ้นประชากรในแต่ละปีนั้นจะต้องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ไปถึงการขยายตัวของเมืองเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่นบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการประกอบหน้าที่การงาน เป็นผลการเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของในจังหวัดขอนแก่น สืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลง จากการพัฒนามนุษย์ได้นำเอาวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาใช้ แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่น ทำบุญคุณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก ประเพณีฮีตสิบสองอื่น ๆ

๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดการทำบุญชุมชนให้เป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ โดย การปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนได้รู้จักการอนุรักษ์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำบุญตามประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน รวมถึงการปลูกจิตสำนึกในการทำบุญตามประเพณี และส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของวันสำคัญทางพุทธศาสนา ให้กับชุมชน เพื่อคนในชุมชนจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เกิดความรู้สึกรักเป็นเจ้าของและทำให้ระมัดระวังในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม และจังหวัดต้องทำหน้าที่ในการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและคนในชุมชน ให้รู้ถึงผลดีผลเสียอันเนื่องมาจากการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ และการทำลายประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ของชุมชนให้รู้จักรักษาประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่น

๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์กรการปกครองส่วนตำบลควรมีการตั้งงบประมาณและมีการจัดทำแผนงานประจำปีให้สอดคล้องกับงบประมาณโดยการจัดทำแผนงานออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว พร้อมการจัดสรรบุคลากรเพื่อกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิด

ประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือมีผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่างๆ ที่ทำและให้งบประมาณสนับสนุนไป สิ่งสำคัญควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินโครงการกิจกรรมประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่นและจุดด้อย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินโครงการและกิจกรรมครั้งต่อไป

จากผลกระทบ ทั้ง ๓ ด้าน นี้ เมื่อนำทฤษฎี SWOT Analysis มาวิเคราะห์จะให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

๑) จุดแข็ง (Strength) คือ ในด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ชุมชนในจังหวัดขอนแก่นยังมีการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างเหนียวแน่นเช่น ๑) ประเพณีบุญสงกรานต์จากประเพณีดั้งเดิมแบบโบราณกลายเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและระดับโลกเกิดถนนข้าวเหนียวขึ้นเป็นที่รู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เข้าท่องเที่ยวประเพณีสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียว(ถนนศรีจันทร์)ในตัวเมืองขอนแก่น ๒) ประเพณีผูกเสี่ยว หรือเทศกาลงานไหม ที่จัดขึ้นทุกปีระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน – ๑๐ ธันวาคม ของทุกปี ประเพณีผูกเสี่ยวหรือเทศกาลงานไหมนี้เป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่ชาวบ้านได้ถักทอด้วยมือแล้วนำมาแสดงและจำหน่ายทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชน นอกจากนี้ผ้าไหมเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกแล้วยังมีประเพณีที่ถือเป็นคองที่คนในสังคมต้องพึงปฏิบัติต่อกันคือการผูกเสี่ยวโดยมีกระบวนการที่ว่าคนที่มีความอายุเท่ากันจะพากันมาผูกข้อต่อแขนเป็นเสี่ยว(เพื่อน)กันในประเพณีนี้ด้วย ทั้ง ๒ ประเพณีที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของฮีตคองที่เป็นจุดแข็งที่ได้รับความร่วมมือจากทุกชุมชนในจังหวัดขอนแก่นตลอดมา

๒) จุดอ่อน (Weakness) คือ จากการเข้าร่วมบุญประเพณีตามฮีตสิบสองและครองสิบสี่จะพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่างๆ นั้นเป็นแต่เพียงทำตามขนบประเพณีที่บรรพบุรุษพาทำมาแต่ครั้งบรรพกาลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำบุญเป็นเรื่องความสุขทางใจที่ได้ทำแต่ขาดการบูรณาการบุญประเพณีเหล่านั้นมาเป็นองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ เช่น ประเพณีการเล่นสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียวมีคนมาร่วมเล่นมากมายทั้งคนไทยและต่างชาติ ทุกคนมาเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจแสดงออกในแง่ลามกอนาจารซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ที่แท้ของประเพณีการเล่นสงกรานต์ การขาดองค์ความรู้ความเข้าใจของวัตถุประสงค์ของประเพณีนี้จึงกลายเป็นจุดอ่อนที่น่าเป็นห่วงเพราะในอนาคตคนจะเข้าใจแต่เพียงว่าประเพณีสงกรานต์คือการสาดน้ำกันเท่านั้นแท้ที่จริงมีองค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในประเพณีมากมายเช่น เป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีชน และการแสดงออกซึ่งความสามัคคีของคนในชุมชน รวมถึงประเพณีผูกเสี่ยวและเทศกาลงานไหม ก็เช่นกันคนรุ่นใหม่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณีนี้ขึ้น รู้แต่เพียงว่าเป็นงานกาชาดมีการแสดงสินค้าและการแสดง

ดนตรีหมอลำ โดยส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานขึ้นเพื่อแสดงถึงวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมของคนขอนแก่นจริงๆ

๓) โอกาส (Opportunity) จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมีความได้เปรียบในเชิงภูมิศาสตร์ มีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ได้ถูกยกระดับขึ้นเป็นระดับนานาชาติเช่นเทศกาลงานใหม่และประเพณีผูกเสี่ยว และประเพณีสงกรานต์ เป็นที่รู้จักของคนไทยและคนต่างชาติ ถือว่าประเพณีดังกล่าวนี้เป็นจุดแข็งของวิถีวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็ตาม ถือว่าเป็นโอกาสที่หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องจะใช้ประเพณีนี้สื่อความหมายที่เป็นแก่นแท้ให้ประชาชนได้รับรู้ และยังมีโอกาสที่จะส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนในจังหวัดขอนแก่นจากการเข้าร่วมประเพณีดังกล่าวก็จะมีกำไรจ่ายใช้สอยเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นโอกาสที่ไม่ต้องลงทุนมากมาย และอาศัยช่องทางของเทคโนโลยีที่กำลังเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนในสังคมปัจจุบัน เป็นสื่อกลางในการเผยแผ่วิถีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นที่รู้จักของชาวโลก

๔) ภัยคุกคาม (Threat) ๑) ความเจริญทางด้านวัตถุอาจเป็นเพราะนโยบายภาครัฐที่เน้นการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคอีสานจนมากเกินไปทำให้วิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ๒) การเพิ่มขึ้นของประชากร และมีการเคลื่อนย้ายประชากรสูงเกิดการผสมผสานวิถีวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมดั้งเดิมกลายเป็นพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางศาสนาที่มีวัฒนธรรม ๓) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม/บริการ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากภาคเกษตรไปเป็นที่อยู่อาศัยและธุรกิจบริการ ทำให้วิถีชีวิตแบบเดิมหายไปเพราะต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมทำให้ความใส่ใจต่อประเพณีฮีตคองต่างๆ ก็หายไป บางครั้งอาจจะทำบุญตามประเพณีแต่เพราะต้องทำงานเร่งรีบเรื่องเวลาที่ไม่มีเอื้อจึงไม่มีโอกาสได้ทำ ถือว่าสาเหตุที่กล่าวถึงนี้เป็นภัยคุกคามต่อฮีตคองประเพณีดั้งเดิมอย่างมาก

๕.๓ อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ได้พบเห็นประเด็นที่น่าสนใจ จึงได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

๑) ฮีตหรือจารีตประเพณีเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ดำรงชีพอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แห้งแล้งกันดารนั้น ในความเชื่อต่อการดำเนินชีวิตที่มีความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นแก่ครอบครัวและบ้านเมืองก็ต้องมีการประกอบพิธีกรรม มีการเช่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และร่วมทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาด้วยทุกๆเดือนในรอบปีนั้นมีการจัดงานบุญพื้นบ้านประเพณีพื้นเมืองกันเป็นประจำ จึงได้ถือปฏิบัติเป็นประเพณี 12 เดือนเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ตามคติความเชื่อในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวพันกับการเกษตรกรรม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจต่อการดำรงชีวิตชาวอีสานจึงมีงานบุญพื้นบ้านมากมายจนได้ชื่อว่าเป็นภูมิภาคที่มีงานประเพณีพื้นบ้านมากที่สุดในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ได้กล่าวถึงฮีตสิบสองไว้ในเอกสารประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษาสรุปได้ว่า ฮีตสิบสองเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์คนอีสานซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความ เป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติ ดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จาริต ซึ่ง หมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสาน และประเทศลาว ปฏิบัติกันมาในโอกาส ต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการ เกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

๒) ครองเป็นคติความเชื่อของชาวอีสานที่มีการถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพกาล เป็นการ ประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการครองบ้านครองเรือนที่ควรยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่ง หากใครที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้วนับเป็นบุคคลอยู่ในศีลในธรรมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป อีกประการหนึ่งถือว่าเป็นการสอนให้รู้จักการทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ถูกต้องเป็นธรรม ซึ่ง สอดคล้องกับ พระมหาปริชา ปริญาโณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประเพณีโบราณไทยอีสาน สรุปได้ว่า ครองเป็นระบบการปกครองได้แก่ตัวบทกฎหมายโบราณ มีอย่างละ ๑๔ ข้อ เรียกว่า ครองสิบสี่ โดยมีการ แต่งตั้งผู้ซื้อสัตย์สุจริต เคารพยำเกรงขยันหมั่นเพียร ให้เป็นอุปฮาดราชมন্ত্রী ให้หมั้นประชุม อุปฮาดราชมন্ত্রী ช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และทรงแต่งตั้งผู้อยู่ในทศพิธราชธรรมและ สอดคล้องกับพระอรียานูวัตร เขมจารีเถระ, ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือประเพณีเถราภิเชกอีสาน สรุปได้ ว่า การปฏิบัติตามครองสิบสี่ถือเป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไปเพื่อความสงบสุขร่มเย็นของบ้านเมือง

๓) ผลกระทบที่มีต่อการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีที่ถือว่าเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่บรรพ บุรุษได้สืบทอดกันมายาวนานและเหนียวแน่น ในสังคมบรรพกาลไม่มีกฎเกณฑ์ในการปกครองที่เป็น ตัวบทกฎหมาย แต่อาศัยข้อตกลงของชุมชนที่มีรากฐานมาจากวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติกันมา เป็นกฎระเบียบในการปกครองทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และในการสืบต่อวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ก็ได้ทำกันอย่างต่อเนื่องด้วยความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตที่ต้องถือครองและ ปฏิบัติตามเพื่อเป็นแบบแผนความดีงามของชุมชนของตน แต่เพราะวิถีวัฒนธรรมของสังคม เปลี่ยนแปลงไป มีความหลากหลายทางวิถีวัฒนธรรม ถูกภาวะเศรษฐกิจด้วยการทำงานเพื่อการดำรงชีพบีบคั้นทำให้วิถีดั้งเดิมเริ่มจางหายไป ความรับผิดชอบต่อการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เป็น เพียงส่วนหนึ่งของการแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา ผลกระทบนี้ถือว่าได้รับมากในยุคอุตสาหกรรมเข้า

มามีบทบาทต่อวิถีชุมชนของไทย ซึ่งสอดคล้องกับ**นพดล พรามณี**, ที่ได้ทำวิจัยเรื่องการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่:กรณีศึกษา หมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนให้คุณค่าและความหมายของฮีต-คอง ผ่านความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัวและความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่า ฮีต-คองสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณและการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงของฮีต-คอง มีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำ ในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฮีต-คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลงสัมพันธ์สภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการเคารพนับถือกันน้อยลง ดังนั้น การนำฮีต-คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมจึงควรใช้ยุทธศาสตร์ 3 ยุทธศาสตร์คือ ยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีต-คอง และยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านควรร่วมกันทำ ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบ อันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชนและส่งผลให้ฮีต-คอง คงอยู่ในชุมชนและในประเทศชาติสืบต่อไป

๕.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ผู้วิจัยเห็นว่าควรทำวิจัยในเชิงปริมาณที่เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
๒. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยหรือแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการวางแผนการพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
๓. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ในเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในชุมชน
๔. ควรนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปปรับใช้ในการวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย-ภาษาบาลี

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๙.

_____ . **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๙.

_____ . **ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์,
๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

โกวิท พวงงาม. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

กระทรวงธรรมการ. **อีตลีสองและครองลีสี่**. เวียงจันทน์: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, ๒๔๐๘.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๗.

จากรุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.

ชำนาญ พาศื่อ. **เอกสารคำสอนรายวิชา “จริยศาสตร์”**. ใรเนียบปริ้นเตอร์ครั้งที่ ๓. ภาควิชาศาสนา
และปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕. (อัดสำเนา)

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, เอกสาร
การสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

หน่วยที่ ๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๒.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. ปริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ถวิล มาศจรัส. **ภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

น้อย พงษ์สนธิ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการพิมพ์, ๒๕๒๗.

- ทวีศักดิ์ เยี่ยมเจริญ. **โครงการศึกษาประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อสร้างความสามัคคีประชาชน หมู่ ๑๒ ตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล. **ฮีต คอง คะล่ำ วิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน**. ขอนแก่น: บริษัทเพ็ญพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๐.
- บุญทัน ดอกไธสง. **กระบวนการและวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๙.
- บัวศรี ศรีสูง. **“ทิศทางหมู่บ้านอีสาน” ในฮีตคองและปึกแผ่นคดี**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๓๕.
- ปกรณ์ คุณารักษ์. **ปัญหาสังคม**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.
- ป่วยแสงฉาย. **มิลินทปัญหา**. พระธรรมมหาวิราญวัตร. กรุงเทพมหานคร: ส.ธรรมภักดี, ๒๕๓๐.
- ปัญญา นันทะ. **พจนานุกรมธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗.
- ปรีชา พิณทอง. **ไขภษาธิปไตยอีสาน**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม , ๒๕๒๘.
- _____ . **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. ไม่ปรากฏสถานที่และปีพิมพ์.
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ค่านิยมแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์, เทียนวรรณ, ๒๕๒๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- _____ . **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- _____ . **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๐. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. **พุทธวิถีแห่งสังคมปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘.

- พระพุทโธษาจารย์. **วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาคาร (อำนวยการสาส์น), ๒๕๒๕.
- พระมหาโกวิทย์ สิริวัฒนโณ และคณะ. **มรดกอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. **ประชาสังคม: วรรณชนกคิดในสังคมไทย**. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.
- พัฒน์ สุจำนงค์,รศ. **สังคมกับปัญหาสถานะแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พุทธศักราช ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.
- _____ . **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.
- วศิน อินทสระ. **แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพุทธศาสนา เล่ม ๑-๒**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์บรรณาการ, ๒๕๒๙.
- _____ . **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อักษร เจริญทัศน์ , ๒๕๑๙.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **อานิสงส์การสมาทานศีล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๔๖.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**, กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๖.
- สนิท สมัครการ. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. **ของดีอีสาน**. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธชาดก, ๒๕๓๘.
- _____ . **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สวิง บุญเจิม. **มรดกอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙.
- ส.ธรรมภักดี (นามแฝง). **ประเพณีอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: ส. ธรรมภักดี, ม.ป.ป.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรพิพัตน์ จำกัด, ๒๕๔๓.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.

_____ . **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๑.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

สุรศักดิ์ สร้อยศรี. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิษณุโลก: ตระกูลไทย, ๒๕๓๕.

อ่อน มณีสอน. **พจนานุกรมพาสาลาว**. เวียงจันทน์: เวียงจันทน์, ๒๕๓๕.

อุดม บัวศรี. **ผญาอ้อม ปรัชญาชีวิตอีสาน**. ขอนแก่น: สำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๓๗.

_____ . **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖.

_____ . **ญาน่านคำ**. ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๔.

(๒) รายงานการวิจัย:

ทองสุข ธาตุอินจันทร์และคณะ. “โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้จารีตประเพณีดั้งเดิมกรณีบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. ชุดโครงการศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

สุภณ สมจิตศรีปัญญา และคณะ. “การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องคดีโลกคดีธรรม”. **รายงานการวิจัย**. ศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

สมชาย หงส์สมาทิพย์. “ผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่มีต่อชาวชนบทในเขตภาคกลาง: ศึกษาเฉพาะกรณีของหมู่บ้านหนองตาโล่ ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชาการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๒.

พระสุชี ชาครธมโม (ศรมาตย์). “การศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง: กรณีศึกษาตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุพจน์ แสงเงิน. “วัฒนธรรมประเพณีกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลบางม่วง จังหวัดนนทบุรี”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๙.

(๓) วารสาร:

นพดล พรามณี. “การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่: กรณีศึกษาหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี”. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (๒๙) กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖.

กาญจนา คำผา. “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”. วารสารราชพฤกษ์. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑)

เสริมศักดิ์ ชุนพล. “การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ”. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ (ฉบับพิเศษ), ๒๕๕๙.

ธัญญาภรณ์ พลายนามและคณะ. “พิธีกรรมและการแสดงในการขอฝนของวัฒนธรรมอีสาน”. วารสารสารสนเทศ. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐)

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

เอกสารออนไลน์ จากเว็บไซต์ <http://promrucsa-dba04.blogspot.com/2012/10/swot-analysis-swot-swot-humphrey-swot-2.htmlZX>(สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑)

กรมอนามัย, โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาระบบการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจกรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข. แหล่งที่มา <http://psdga.namai.moph.go.th/>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่

Analysis of impact, status, role and cognitive traditions.

Hehe twelve fourteen

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ^๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อวิจัย แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น เพื่อวิจัยสภาพ ปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตจังหวัดขอนแก่น เพื่อวิเคราะห์ ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

ประชากรกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล คือ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ไวยาวัจกร และประชาชนทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปรความ การตีความ และนำเสนอ ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive method)

ผลการวิจัย พบว่า

ได้รู้ถึงเหตุผลของแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรผู้ให้ ข้อมูล อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคอง สิบสี่ ได้แนวทางการพัฒนาในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างถูกต้อง ผลการวิจัยครั้งนี้ จะได้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนา จังหวัดขอนแก่นและเป็นแนว ทางการมีส่วนร่วมของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ส่วน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

การได้ถือปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง เพราะ ผลการวิจัยพบว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ทำให้คนเห็นอกเห็นใจกัน มีความสามัคคีเกิดขึ้นใน ชุมชนโดยผ่านกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และอาชีพ เช่น การทำบุญกลางบ้าน การ ลงแขกดำนา และการเกี่ยวข้าว เป็นต้นมีผลกระทบในทางที่ดี กิจกรรมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มี ส่วนช่วยให้คนในชุมชนมีโอกาสนพบปะสังสรรค์พูดคุยกัน หากใครมีเรื่องบาดหมางใจกันก็สามารถ

^๑ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พูดคุยเพื่อตกลงกันได้และครอบครัวที่ถือปฏิบัติในฮีต-คอง จะทำให้สมาชิกในครอบครัวให้เกียรติซึ่งกันและกัน เช่น เมื่อสามีปฏิบัติตัวเป็นสามีที่ดี และภรรยาปฏิบัติตัวในการเป็นภรรยาที่ดี เมื่อลูกได้เห็นแบบอย่างที่ดี ก็จะทำให้ลูกทำหน้าที่ในการเป็นลูกที่ดีด้วย ซึ่งจะสร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัวต่อไป

Abstracts

This research is qualitative research. Status, role and knowledge of traditional Heismore twelve fourteen. The purpose of the research. To research the concept and practice of the twelfth heatsink of the people in Khon Kaen. To study the state of the problems of traditional twelve-quarter change in Khon Kaen. To analyze the effect of the knowledge-based state of the traditional twelve-quarters

The target population is informal officials, subdistrict administrators, monks, seniors, villagers, and the general public. Analysis of the data obtained from the interviews using the interpretation, interpretation and presentation of data by descriptive analysis based on the inductive method.

The research found that

Get to know the reasons behind the idea and follow the twelve heats of fourteen of the informant population. Amphoe Mueang Khon Kaen Khon Kaen And has participated in the conservative Heisman Twelve Quarters fourteen. The Twelve Quarters of the Twelve The results of this research will be used as information for development. Khon Kaen Province and to guide the participation of Local administrative organizations in the conservation of traditional Heisman twelve fourteen. The district of Khon Kaen. Khon Kaen

To comply with the twelfth heat. Harmony Harmony Because the research found that. Help in the community Make people sympathetic. Harmony occurs in the community through activities involving beliefs, rituals, and occupations such as the merit of the home. To sit down And reaping It has a good effect. Twentieth Century XI It helps people in the community meet and talk. If anyone has an affair, they can talk to each other, and the family that treats him in the heat will make the family honor each other, such as when the husband treats herself as a good husband. And

his wife treats him well. When you see the good example. It will make the child act as a good child. This will keep the family warm.

๑. ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของ ชาวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือปฏิบัติสืบ ต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติไทยของเราตลอดมา ฮีตสิบสอง เป็นจารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติ เป็นธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี ตลอดสิบสองเดือน

ดังนั้นฮีตสิบสอง คองสิบสี่ จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวชาวจังหวัดขอนแก่น ในภาคอีสานของประเทศไทย ได้ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสอง คองสิบสี่ไว้ปฏิบัติให้เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีตลอดมา และศาสนาฝ่ายอเทวนิยมไม่มีความเชื่อในเรื่องพระเจ้า ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาขงจื้อ ศาสนาบาไฮ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นศาสนาฝ่ายใด องค์ประกอบที่สำคัญของศาสนาก็คือ พิธีกรรม อิมัลเดอรี^๒

แต่สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีแก่สังคมไทย คนไทยทุกยุคทุกสมัยต่างก็ได้รับเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนไทยได้รับเพื่อนำไปดำเนินชีวิตตลอดมา ผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ร่องลงมาจากบิดามารดา และครอบครัวและบุคคลทั่วไป จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นต้นแบบของสังคมในทางที่ดีให้แก่เยาวชนของชาติไทยในอนาคต นอกเหนือจากการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ชาวพุทธยังต้องมีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนเยาวชนปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวพุทธ ซึ่งเป็นต้นแบบที่ดี เพราะความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผลจัดเป็นความเชื่อแบบมงาย และความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลหรือปัญญา จัดได้ว่าเป็นความเชื่อที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง^๓

หากจะพิจารณาถึงบ่อเกิดของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่หรือพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมนั้นมีบ่อเกิดมาจากความกลัวในจิตใจของมนุษย์ที่พัฒนามาเป็นความเชื่อในพิธีกรรมที่ปรากฏออกมาจากความเชื่อดังกล่าวจะมีลักษณะอยู่ ๒ ประการคือ (๑) พิธีกรรมที่มีเหตุผล และ (๒) พิธีกรรมที่ไม่มี

^๒ สนิท สมักรการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, (วิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔.

^๓ ผลสมภพ, ปรัชญาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๒๒), หน้า ๑๗๘.

เหตุผล ส่วนจะมากจะน้อยขึ้นอยู่กับความเชื่อและแนวทางของแต่ละศาสนาที่จะอธิบายแก่นักศาสนิกของตน ซึ่งกรอบแนวคิดของความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นที่มาของศาสนาต่างๆ นั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้จากการศึกษาประวัติความเป็นมา^๕

ดังนั้นเยาวชนย่อมได้รับการถ่ายทอดสิ่งที่ติดตัวไปด้วย คือการกระทำตัวเป็นแบบอย่าง ปัจจุบันพบว่าชาวพุทธมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป อาจเป็นเพราะจิตส่วนตัวของบุคคลที่ต้องการแสดงออกโดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้างของการทำบุญจึงเกิดผลกระทบในทางที่ไม่ดี ส่วนผลกระทบในทางที่ก่อให้เกิดผลเสียจะเรียกว่า ผลกระทบภายนอกทางลบ เช่น ผลกระทบต่อชุมชนซึ่งเกิดจากการกระทำนั้น ต้นทุนหรือประโยชน์ต่อสังคมที่เกิดจากผลกระทบภายนอกมักจะไม่ถูกนำมาคิดคำนวณในต้นทุนที่เสียไป เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ส่งผลกระทบต่างๆต่อสังคมหรือสภาวะแวดล้อมโดยรวมอย่างไรจึงเป็นปัญหาที่หน้าศึกษา เพราะการพัฒนาความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำในสังคมมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นว่าในสังคมปัจจุบันของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการยึดถือการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีไว้จึงสนใจที่จะวิจัย เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่มีต่อการปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ให้เกิดผลในทางที่ดีต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อวิจัยแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น

๒.๒ เพื่อวิจัยสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตจังหวัดขอนแก่น

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๓. ปัญหาการวิจัย

๓.๑ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงผลกระทบ สถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ของจังหวัดขอนแก่นว่ามีการทำบุญหรือได้ปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในพื้นที่มากน้อยเพียงใด

๓.๒ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงว่ามีผลกระทบ สถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลมีอะไรบ้าง

^๕ เตือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า

๓.๓ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบผลกระทบสถานะ บทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรของจังหวัดขอนแก่นว่า มีอย่างไรบ้าง

๔. ขอบเขตการวิจัย

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบสถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑.๔.๑ เพื่อวิจัยแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๒ เพื่อวิจัยสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๔.๒.๑ เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๔.๒.๒ เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่หนังสือตำรา และบทความทางวิชาการอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงผลกระทบสถานะบทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยกำหนดพื้นที่เฉพาะในทุก หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ในจังหวัดขอนแก่นเท่านั้น

๔.๔ กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล

ประชากรกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วย ชมรรวมพลคนพุทธ จำนวน ๔ คน พระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป ประชาชนชาวบ้าน ๓ คน ไวยาวัจกร ๔ คน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน

๕. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๕.๑ ผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลที่เกิดต่อเนื่องมาจากการปฏิบัติในระยะยาวซึ่งเกิดเป็นผลที่จุดหมายปลายทาง หรือผลต่อเนื่องจากผลกระทบ ผลกระทบ หมายถึง ผลงานที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลดี หรือ ผลเสียในระยะยาวอย่างไร ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ได้รับหรือเกิดจากการกระทำ ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่ไม่ดีก็ได้ เช่นผลกระทบภายนอก ในทาง เศรษฐศาสตร์ หมายถึง ผลกระทบ

ต่อกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกรรมทางเศรษฐศาสตร์ ผลกระทบในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์จะเรียกว่า ผลกระทบภายนอกทางบวก เช่น การติดตั้งอุปกรณ์ตรวจสอบอัคคีภัยจะก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกแก่เพื่อนบ้าน เป็นต้น

๕.๒ สถานะ อีกความหมายหนึ่ง ความเป็นไป ความเป็นอยู่, เช่น เขาอยู่ในสถานะยากไร้ เศรษฐกิจของประเทศไทยมีสถานะมั่นคง น้ำมีสถานะปรกติ เป็นของเหลว สถานะเป็นกลุ่มของสภาพระบบทางกายภาพที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น สถานะหมายถึง ความเป็นไปหรือความเป็นอยู่ ดังนั้น สถานะของบุคคล จึงหมายถึง ความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัวและในประเทศชาติ^๕

ดังนั้นสถานะ จึงหมายถึงลักษณะความเป็นไปใช้กับบุคคล สถานที่ หรือสิ่งต่าง ๆ เช่น เมื่อแม่กับเมียของเขาเกิดไม่ถูกกัน เขาก็อยู่ในสถานะลำบาก สถานะของครอบครัวของเขาเป็นที่เชื่อถือได้ สถานะทางการเงินของบริษัทนี้ไม่มั่นคง ลักษณะที่เป็นตามธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ก็เรียกว่า สถานะ เช่น อากาศมีสถานะเป็นก๊าซ ส่วนดินมีสถานะปรกติเป็นของแข็ง

๕.๓ ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ว่า บทบาท (Role) หมายความว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น^๖ ดังนั้นบทบาท จึงหมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนั้นๆ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองและตามความคาดหวังในตำแหน่งอาชีพที่ครองอยู่

๕.๔ ฮีตหมายถึง จาริต ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนตามฮีตที่ถือปฏิบัติกันอยู่มี ๑๒ เดือน ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า ทำบุญตามฮีต เช่น ประเพณีท้องถิ่นขอนแก่น ยังยึดถือ และปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คำว่า บุญข้าวกรรม เป็นต้น

๕.๕ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงหมายถึง ประเพณีที่คนลาวอาณาจักรล้านช้างในอดีต และคนลาวที่อยู่ในประเทศลาวปัจจุบัน รวมทั้งคนไทยที่เรียกขานกันว่าเป็นคนอีสานหรือไทยอีสานมีผลกระทบต่อการทำบุญประจำเดือนทุก ๆ เดือน เรียกว่า มีผลกระทบฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในรอบปี^๗

๕.๖ องค์ความรู้ (Body of knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ ได้แก่ ความคิด รวบรวม หลักการ วิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคล ดังนั้นลักษณะสำคัญขององค์ความรู้ มีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม มักเกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลมักจะติดบุคคลไปมากกว่าจะตกอยู่ที่องค์กร

^๕ ชำนาญวิทย์ เตรรัตน์ นบ., นม., นบท., ร.ม. นิตกร ๘ ว สำนักกฎหมาย สป. ช่วยราชการสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐๒.

^๗ บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ฮีต คอง คละ คำ วิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน, หน้า ๓.

๖. วิธีดำเนินการวิจัย

๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๖.๒ กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมุ่งวิจัยผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดย แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น พระสงฆ์เจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ประชาชนผู้ชาวบ้านผู้แทนประชาชนที่เป็นไวยาวัจกรวัด กรรมการวัดตำบลโคกสีผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ บุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ลูกวัดทั่วไป ประชาชนทั่วไป และเยาวชน ในจังหวัดขอนแก่น

๖.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมุ่งวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาท และองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นแบบสัมภาษณ์ เชิงลึก ด้วยกล้องถ่ายรูป บันทึกภาพ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ

๖.๔ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๖.๔.๑ ผู้วิจัยมุ่งวิจัยแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน จังหวัดขอนแก่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๖.๔.๒ ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๖.๔.๓ ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาโครงการวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๖.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๖.๕.๑ นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น ถึงกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์

๖.๕.๒ สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล (กลุ่มเป้าหมาย) พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แล้วแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยให้รับทราบ

๖.๕.๓ การกำหนดนัดหมายวันเวลาที่จำดำเนินการสัมภาษณ์ ที่แน่นอนเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัว และเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๖.๕.๔ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูล และบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมายโดยเป็นทางการ และไม่เป็นการทางการ

๖.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปรความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกคุณภาพเพื่อบรรยายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน ถูกต้อง

๗. สรุปผลการวิจัย

๑. แนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นแบบแผนและแนวทางดำเนินชีวิต(Way of life) ที่มุ่งไปในด้านศีลธรรมประเพณีที่ถูกผิดมากกว่าด้านอาชีพ เทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือน หรือ ฮีตสิบสองมีอิทธิพลต่อวิถีคนอีสานเป็นอย่างมาก และเทศกาลทำบุญ ๑๒ เดือนจะยังคงมีตลอดไปเนื่องจากคนอีสานยังเชื่อว่าถ้าผู้ใดไม่ประพฤติไม่ปฏิบัติ ถือว่าเป็นความผิด เป็นคนชั่ว ผู้คนในสังคมจะพากันรังเกียจไม่คบหาสมาคมด้วยตลอดไป และประเพณีทั้งสิบสองเดือน ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจ และไม่คบค้าสมาคมด้วย การร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมรักใคร่และสามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง สำหรับวันนี้ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ประเพณี ๑๒ เดือนหลายอย่างของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในขณะที่บางประเพณีก็เริ่มสูญหาย ซึ่งหากประเพณีเหล่านี้ไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้ บางทีในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีอันดีงามอย่างฮีตสิบสองก็เป็นได้ ซึ่งประเพณี ๑๒ เดือนประกอบด้วย

๑. บุญเข้ากรรม เกี่ยวกับพระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นอาบัติ ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในระหว่างภิกษุเข้ากรรม ญาติ โยม สาธุชน ผู้หวังบุญกุศล จะไปร่วมทำบุญบริจาคทาน รักษาศีลเจริญภาวนา และฟังธรรม เป็นการร่วมทำบุญระหว่างพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน กำหนดวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอ้าย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนอ้าย"

๒. บุญข้าวคูณลาน การทำบุญคูณลาน จะทำที่วัด หรือที่บ้านก็ได้ โดยชาวบ้านจะเอาข้าวมารวมกัน แล้วนิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอมไว้ประพรม วนด้ายสายสิญจน์ บริเวณรอบกองข้าว ตอนเช้ามีการถวายอาหารบิณฑบาต และนำเอาน้ำพระพุทธมนต์ไปรดกองข้าว ถ้าทำที่บ้านเรียกว่า "บุญกุ่มข้าว" กำหนดในเดือนยี่ เรียกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนยี่"

๓. บุญข้าวจี เดือนสามชาวบ้านนิยมทำบุญข้าวจี เพื่อถวายพระ เป็นการละทานชนิดหนึ่ง และถือว่าได้รับอานิสงส์มากงานหนึ่งกำหนดทำบุญในเดือนสาม

๔. บุญพระเวส บุญที่มีการเทศพระเวส หรือบุญมหาชาติ หนังสือมหาชาติเป็นหนังสือชาดกที่แสดงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า เมื่อเสวยชาติเป็นพระเวสสันดรกำหนดทำบุญเดือนสี่ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือนสี่"

๕. บุญสงฆ์น้ำ มีการรดน้ำ หรือสงฆ์น้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ มีการทำบุญทำทาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญตรุษสงกรานต์" กำหนดทำบุญในเดือนห้า

๖. บุญบั้งไฟ ก่อนการทำนาชาวบ้านในจังหวัดในภาคอีสาน จะมีการฉลองอย่างสนุกสนาน โดยการจุดบั้งไฟ เพื่อไปบอกพญาแถน เชื่อว่าจะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีการตกแต่งบั้งไฟให้สวยงามนำมาประกวดแข่งกันในวันรุ่งขึ้น กำหนดทำบุญในเดือนหก

๗. บุญข้าสยะ คือการชำระล้างสิ่งสกปรก รกรุงรังให้สะอาดหมดจด เมื่อถึงเดือน ๗ ชาวบ้านจะรวมกันทำบุญโดยยึดเอา "ผาม หรือศาลากลางบ้าน" เป็นสถานที่ทำบุญ ชาวบ้านจะเตรียมดอกไม้ธูปเทียน โอน้ำ ฝ้ายใน ไหมหลอด ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายมารวมกันที่ ผามหรือศาลากลางบ้าน ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าถวายอาหาร เมื่อเสร็จพิธีทุกคนจะนำน้ำพระพุทธมนต์ ฝ้ายผูกแขน แห่ทรายของตนกลับบ้าน นำน้ำมนต์ไปรดลูกหลาน ทรายนำไปหว่านรอบบ้าน ฝ้ายผูกแขนนำไปผูกข้อมือลูกหลานเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลตลอดปี

๘. บุญเข้าพรรษาในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์ก็จะต้องบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้เต็มเปี่ยม ตอนเข้าญาติโยมจะนำอาหารมาถวายพระภิกษุ ตอนบ่ายนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร ฝ้าย อาบน้ำฝน รวมกันที่ศาลาวัด ตอนเย็นญาติโยมพากันทำวัตรเย็นแล้วฟังเทศน์ กำหนด วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บุญเดือน ๘"

๙. บุญข้าวประดับดิน ห่ออาหาร และของขบเคี้ยวเป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายวางแบไว้กับดิน จึงเรียกว่า "บุญข้าวประดับดิน" ชาวบ้านจะจัดอาหารคาว หวาน และหมากพลู บุหรี่ กะว่าให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนที่ ๑ เลี้ยงดูกันในครอบครัว ส่วนที่ ๒ แจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่ ๓ อุทิศไปให้ญาติที่ตาย ส่วนที่ ๔ นำไปถวายพระสงฆ์ ทำเป็นห่อๆให้ได้พอควร โดยนำไปตองกล้วย มาห่อของคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ แล้วเย็บรวมกันเป็นห่อใหญ่ ในระหว่าง เช้ามีดในวันรุ่งขึ้นจะนำห่อเหล่านี้ไปวางไว้บริเวณวัด ด้วยถือว่าญาติพี่น้องจะมารับของที่นั่น

๑๐. บุญข้าวสาก การเขียนชื่อลงในพาค้าว (สำหรับกับข้าว) เรียกว่าข้าวสาก (สลาก) ญาติโยมจะจัดอาหารเป็นห่อๆ แล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ โดยทำกันในตอนกลางวัน ก่อนเพล เป็นอาหาร คาว หวาน พอถึงเวลา ๔ โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโหม ญาติโยมจะนำพาค้าว (สำหรับกับข้าว) ของตนมารวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ เจ้าภาพจะเขียนชื่อลงในกระดาษม้วนลงในบาตร เมื่อพร้อม

แล้วหัวหน้ากล่าวนำคำถวายสลากภัต จบแล้วยกบาตรสลากไปให้พระจับ ฎีกชื่อใคร ก็ให้ไปถวาย พระองค์นั้น ก่อนจะถวายพาข้าวให้น้ำพาข้าว ๑ พา มาวางหน้าพระเถระ แล้วให้พระเถระ กล่าวคำอุปโลกน์กำหนด

๑๑. บุญออกพรรษา การทำบุญออกพรรษานี้ เป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือนกันได้ พระภิกษุสงฆ์สามารถเดินทางไปบรมศีลธรรม หรือไปเยี่ยม ถามข่าวคราว ญาติพี่น้องได้ และภิกษุสงฆ์สามารถหาผ้ามาพลัดเปลี่ยนได้เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เช้ามีจะมีการตีระฆังให้พระสงฆ์ไปรวมกันที่โบสถ์แสดงอาบัติเช้า จบแล้วมีการปวารณา คือเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้กำหนด บุญออกพรรษาในเดือน ๑๑

๑๒. บุญกฐิน ผ้าที่ใช้สวดทำเป็นกรอบซึ่งเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผู้ใดศรัทธา ปวารณาจะถวายผ้ากฐิน ณ วัดใดวัดหนึ่งให้เขียนสลาก (ใบจอง) ไปติดไว้ที่ผนังโบสถ์ หรือศาลาวัด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ เมื่อถึงวันกำหนดก็บอกญาติโยมให้มาร่วมทำบุญ มีมหรสพสมโภช และฟังเทศน์ รุ่งเช้าก็นำผ้ากฐินไปทอดถวายที่วัดเป็นอันเสร็จพิธีกำหนด ทำบุญระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

๒. สภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถึงผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยสาเหตุสำคัญดังนี้

๑) การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นพหุวัฒนธรรม จนเป็นสาเหตุสำคัญในการสืบสานประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เพราะปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมการจะสืบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงได้รับผลกระทบจากผู้คนในชุมชนที่ต่างวัฒนธรรมกัน

๒) การขยายตัวของบ้านเมืองและชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชุมชนคนต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทำให้มีการบุกรุกป่าชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานศาลปู่ตา ส่งผลให้ขาดความเคารพยำเกรงต่อสถานศักดิ์ที่นับถือกันมาก่อให้เกิดปัญหาต่อการทำบุญตามฮีตสิบสองคองสิบสี่

๓) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่เช่น การฟังเทศน์มหาชาติผ่านยูทูปหรือสื่อเทคโนโลยีอื่นๆที่ทันสมัย ทำให้คนยุคใหม่ไม่เข้าวัดฟังธรรมหรือสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้

๔) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเป็นสังคมยุคเกษตรกรรมหายไปวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมก็หายไปด้วย ทุกคนต่างมีวิถีชีวิตแบบใหม่มุ่งทำงานในโรงงานหรือบริษัทเพื่อเลี้ยงชีวิตทำให้การสืบทอดประเพณีต่างๆหายไปกับวิถีชีวิตแบบใหม่ด้วย

๓. ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชนพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายเมือง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้งการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และในการเพิ่มขึ้นประชากรในแต่ละปีนั้นจะต้องเกี่ยวโยงและสัมพันธ์ไปถึงการขยายตัวของเมืองเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่นบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการประกอบหน้าที่การงาน เป็นผลการเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของในจังหวัดขอนแก่น สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง จากการพัฒนามนุษย์ได้นำเอาวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาใช้ แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่น ทำบุญคุณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจ้หรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่อื่น ๆ

๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดการทำบุญชุมชนให้เป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ โดย การปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนได้รู้จักการอนุรักษ์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำบุญตามประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน รวมถึงการปลูกจิตสำนึกในการทำบุญตามประเพณี และส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ของวันสำคัญทางพุทธศาสนาให้กับชุมชน เพื่อคนในชุมชนจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและทำให้ระมัดระวังในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม และจังหวัดต้องทำหน้าที่ในการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและคนในชุมชน ให้รู้ถึงผลดีผลเสียอันเนื่องมาจากการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ และการทำลายประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ของชุมชนให้รู้จักรักษาประเพณี ฮีตสิบสองครองสิบสี่ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่น

๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ในจังหวัดขอนแก่น และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะมีการตั้งงบประมาณและมีการจัดทำแผนงานประจำปีให้สอดคล้องกับงบประมาณโดยการจัดทำแผนงานออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว พร้อมการจัดสรรบุคลากรเพื่อกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือมีผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ ที่ทำและให้งบประมาณสนับสนุนไป สิ่งสำคัญควรจะมีการแต่งตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินโครงการกิจกรรมประเพณีฮีตสิบสองครอง

สืบสื่ออย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่นและจุดด้อย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินโครงการและกิจกรรมครั้งต่อไป

จากผลกระทบ ทั้ง ๓ ด้าน นี้ เมื่อนำทฤษฎี SWOT Analysis มาวิเคราะห์จะให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

๑) จุดแข็ง (Strength) คือ ในด้านการอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ของชุมชน ชุมชนในจังหวัดขอนแก่นยังมีการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างเหนียวแน่นเช่น ๑) ประเพณี บุญสงกรานต์จากประเพณีดั้งเดิมแบบโบราณกลายเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและระดับโลกเกิดถนนข้าวเหนียวขึ้นเป็นที่รู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เข้าท่องเที่ยวประเพณีสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียว(ถนนศรีจันทร์)ในตัวเมืองขอนแก่น ๒) ประเพณีผูกเสี่ยว หรือเทศกาลงานใหม่ ที่จัดขึ้นทุกปีระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ของทุกปี ประเพณีผูกเสี่ยวหรือเทศกาลงานใหม่นี้เป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่ชาวบ้านได้ถักทอด้วยมือแล้วนำมาแสดงและจำหน่ายทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชน นอกจากผ้าไหมเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกแล้วยังมีประเพณีที่ถือเป็นคองที่คนในสังคมต้องพึงปฏิบัติต่อกันคือการผูกเสี่ยวโดยมีกระบวนการที่ว่าคนที่มีความอายุเท่ากันจะพากันมาผูกข้อต่อแขนเป็นเสี่ยว(เพื่อน)กันประเพณีนี้ด้วย ทั้ง ๒ ประเพณีที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของฮีตคองที่เป็นจุดแข็งที่ได้รับความร่วมมือจากทุกชุมชนในจังหวัดขอนแก่นตลอดมา

๒) จุดอ่อน (Weakness) คือ จากการเข้าร่วมบุญประเพณีตามฮีตสิบสองและครองสิบสี่จะพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่างๆ นั้นเป็นแต่เพียงทำตามขนบประเพณีที่บรรพบุรุษพาทำมาแต่ครั้งบรรพกาลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำบุญเป็นเรื่องความสุขทางใจที่ได้ทำแต่ขาดการบูรณาการบุญประเพณีเหล่านั้นมาเป็นองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ เช่น ประเพณีการเล่นสงกรานต์ที่ถนนข้าวเหนียวมีคนมาร่วมเล่นมากมายทั้งคนไทยและต่างชาติ ทุกคนมาเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจแสดงออกในแง่ลามกอนาจารซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ที่แท้ของประเพณีการเล่นสงกรานต์ การขาดองค์ความรู้ความเข้าใจของวัตถุประสงค์ของประเพณีนี้จึงกลายเป็นจุดอ่อนที่น่าเป็นห่วงเพราะในอนาคตคนจะเข้าใจแต่เพียงว่าประเพณีสงกรานต์คือการสาดน้ำกันเท่านั้นแท้ที่จริงมีองค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในประเพณีมากมายเช่น เป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต์ ต่อบุพการีชน และการแสดงออกซึ่งความสามัคคีของคนในชุมชน รวมถึงประเพณีผูกเสี่ยวและเทศกาลงานใหม่ ก็เช่นกันคนรุ่นใหม่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณีนี้ขึ้น รู้แต่เพียงว่าเป็นงานกาชาดมีการแสดงสินค้าและการแสดงดนตรีหมอลำ โดยส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานขึ้นเพื่อแสดงถึงวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมของคนขอนแก่นจริงๆ

๓) โอกาส (Opportunity) จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมีความได้เปรียบในเชิงภูมิศาสตร์ มีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ได้ถูกยกระดับขึ้นเป็นระดับนานาชาติเช่นเทศกาลงานใหม่

และประเพณีผูกเสี่ยว และประเพณีสงกรานต์ เป็นที่รู้จักของคนไทยและคนต่างชาติ ถือว่าประเพณีดังกล่าวนี้เป็นจุดแข็งของวิถีวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็ตาม ถือว่าเป็นโอกาสที่หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องจะใช้ประเพณีนี้สื่อความหมายที่เป็นแก่นแท้ให้ประชาชนได้รับรู้ และยังมีโอกาสที่จะส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนในจังหวัดขอนแก่นจากการเข้าร่วมประเพณีดังกล่าวก็จะมีกรจับจ่ายใช้สอยเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นโอกาสที่ไม่ต้องลงทุนมากมาย และอาศัยช่องทางของเทคโนโลยีที่กำลังเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนในสังคมปัจจุบัน เป็นสื่อกลางในการเผยแผ่วิถีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นที่รู้จักของชาวโลก

๔) ภัยคุกคาม (Threat) ๑) ความเจริญทางด้านวัตถุอาจเป็นเพราะนโยบายภาครัฐที่เน้นการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคอีสานจนมากเกินไปทำให้วิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ๒) การเพิ่มขึ้นของประชากร และมีการเคลื่อนย้ายประชากรสูงเกิดการผสมผสานวิถีวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมดั้งเดิมกลายเป็นพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางศาสนาที่มีวัฒนธรรม ๓) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม/บริการ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากภาคเกษตรไปเป็นที่อยู่อาศัยและธุรกิจบริการ ทำให้วิถีชีวิตแบบเดิมหายไปเพราะต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมทำให้ความใส่ใจต่อประเพณีฮีตคองต่างๆ ก็หายไป บางครั้งอาจจะทำบุญตามประเพณีแต่เพราะต้องทำงานเร่งรีบเรื่องเวลาที่ไม่เอื้อจึงไม่มีโอกาสได้ทำ ถือว่าสาเหตุที่กล่าวถึงนี้เป็นภัยคุกคามต่อฮีตคองประเพณีดั้งเดิมอย่างมาก

บรรณานุกรม

ชำนาญวิทย์ เตรีตน์ นบ., นม., นบท., รร. นิตกร ๘ ว สำนักกฎหมาย สป. ช่วยราชการสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย

เดือน คำดี, ศาสตราจารย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.

บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล. ฮีต คอง คะลำ วิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน. ขอนแก่น: บริษัทเพ็ญพริ้นติ้ง, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒.

ผล สมภพ. ปรัชญาศาสนา. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒.

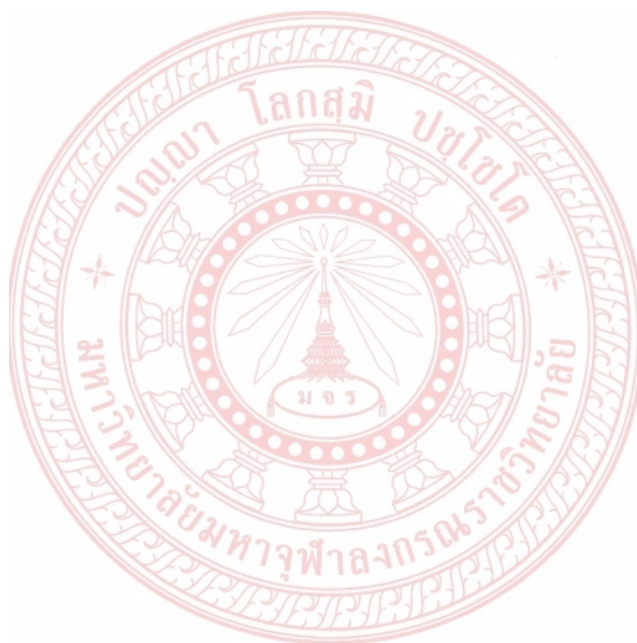
สนธิ สมัครการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. วิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, ๒๕๒๙.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.

ธวัช ปุณโณทก. วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๗.

นันทิดา ปัจจัยโคธา. “ทัศนคติของนักศึกษาศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่อประเพณี ฮีตสิบสอง
คองสิบสี่”. รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

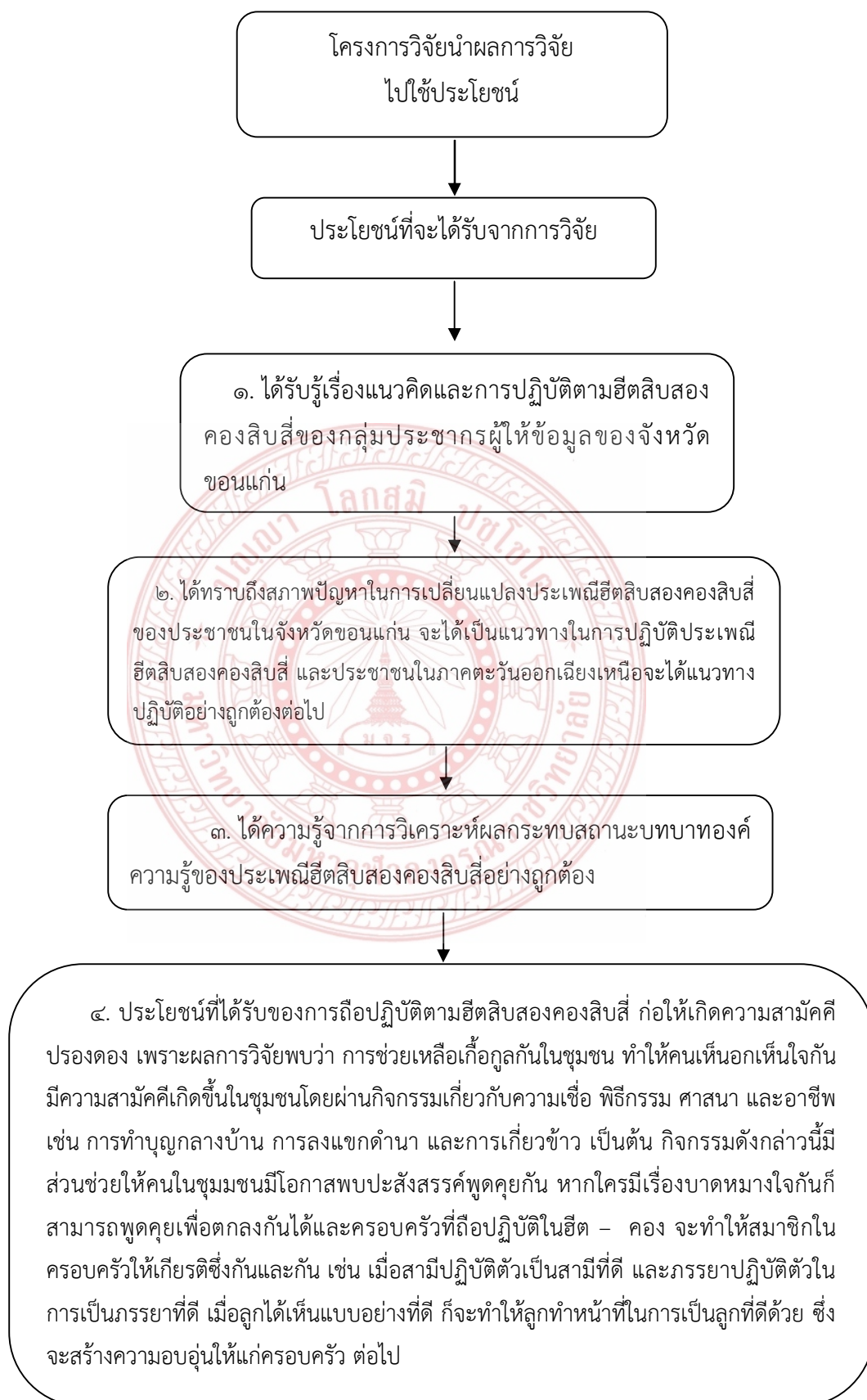
บัวศรี ศรีสูง. ทิศทางหมู่บ้านอีสาน. ในฮีตคองและปณิณกะคดี. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๓๕.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์
กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ดำเนินการมาผลที่ได้รับ
ของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ
กิจกรรมที่ดำเนินการมาผลที่ได้รับของโครงการ**

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากโครงการ
<p>๑. เพื่อวิจัยแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๒. เพื่อวิจัยสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๓. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่</p>	<p>- การเก็บข้อมูลพระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์วิเสส หนังสือบทความ ตำรา งานวิจัย ผู้รู้</p> <p>- การเก็บรวบรวมแนวคิดเชิงคุณค่าในการส่งเสริมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ บทบาทประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่</p> <p>- แบ่งกลุ่มเป้าหมาย ออกเป็น พระสงฆ์เจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ประชาชนผู้ชาวบ้านผู้แทนประชาชนที่เป็น ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัดตำบล โคนิสี่ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอในจังหวัดขอนแก่น</p> <p>- บุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ลูกวัดทั่วไป ประชาชนทั่วไป และเยาวชน ในจังหวัดขอนแก่น</p>	<p>๑. ได้รับรู้เรื่องแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ของจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๒. ได้ทราบถึงสภาพปัญหาในการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น</p> <p>๓. จะได้ความรู้ที่ถูกต้องเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</p> <p>๔. ได้ความรู้จากการวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างถูกต้อง</p>

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview guide)

เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
 “AN ANALYSIS OF THE KNOWLEDGE ROLE EFFECT IN CHANG HEET 12 AND KONG
 14 TRADITION”

คำชี้แจง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อวิจัยแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อวิจัยสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ในเขตจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ ๑) ได้รับรู้เรื่องแนวคิดและการปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ของจังหวัดขอนแก่น ๒) ได้ทราบถึงสภาพปัญหาในการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓) ได้ความรู้จากการวิเคราะห์ผลกระทบสถานะบทบาทองค์ความรู้ของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างถูกต้อง ต่อไป

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ได้รับอนุมัติทำการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ - ฉายา/นามสกุล.....อายุ.....ปี/พรรษา.....
 ระดับการศึกษา.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....

๑.๒ ตำแหน่งปัจจุบัน.....สถานที่ทำงาน.....
 บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

๑.๓ วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ ปัจจุบันประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะเหตุใด ?

๒.๑

๒.๒

๒.๓

๒.๔

๒.๕

ตอนที่ ๓ ท่านคิดว่า จะอนุรักษ์ ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ให้อยู่ตลอดไปได้ได้อย่างไร ?

๓.๑

๓.๒

๓.๓

๓.๔

๓.๕

ตอนที่ ๔ ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ มีผลกระทบ ต่อท่านในด้านใดบ้าง ?

๔.๑

๔.๒

๔.๓

๔.๔

๔.๕

ตอนที่ ๕ ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ให้องค์ความรู้ ต่อท่านในด้านใดบ้าง ?

๕.๑

๕.๒

๕.๓

๕.๔

๕.๕

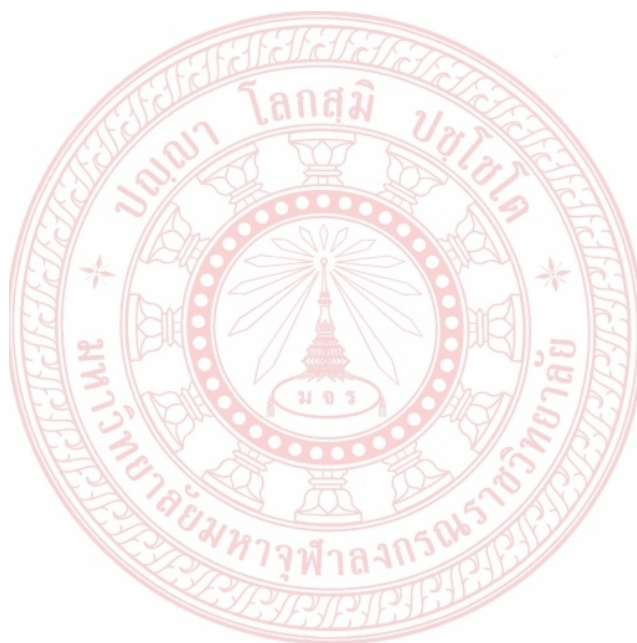
ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๖.๑

๖.๒

๖.๓

ขอขอบคุณในการตอบคำถาม/และอนุเคราะห์ข้อมูล

ภาคผนวก จ

ภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาพกิจกรรมที่ดำเนินการวิจัย

พระราชประสิทธิ์คุณ ตำแหน่ง พระสงฆ์ /ผู้เชี่ยวชาญ สัมภาษณ์ วันที่ ๒๙ ม.ค.๕๙

พระครูภาวนาโพธิคุณ,ผศ.ดร. พระมหามิตร วิฑิตปญโญ ผศ.ดร. และคณาจารย์ ตำแหน่ง พระสงฆ์ /ผู้เชี่ยวชาญ สัมภาษณ์ วันที่ ๒๗ ก.พ.๕๙

พระสงฆ์ / ผู้เชี่ยวชาญ จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ มี.๕. ๕๙

พระสงฆ์นิสิต / ผู้เชี่ยวชาญ จ. ขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ มี.๕. ๕๙

พระสงฆ์นักกิจกรรม / ผู้เชี่ยวชาญ ต. โดกศรี อ. เมือง จ. ขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ มี.ค. ๕๙

ลงสำรวจพื้นที่การทำบุญกฐิน / ผู้เชี่ยวชาญ ต. โดกศรี อ. เมือง จ. ขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ พ.ย. ๕๙

ลงสำรวจพื้นที่การทำบุญข้าวประดับดิน / ผู้เชี่ยวชาญ ต. โศกศรี อ. เมือง จ. ขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ ก.ค. ๕๙

ภาคผนวก ฉ
หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

ที่ พิเศษ/๒๕๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑ เมษายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นั้สการ/เรียน.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย คำชี้แจงแบบสัมภาษณ์ เชิงลึก (Interview guide)

เนื่องด้วย กระทบผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเฒ่า เพ็งวิภาศ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น กำลังทำงานวิจัย เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ “AN ANALYSIS OF THE KNOWLEDGE ROLE EFFECT IN CHANG HEET 12 AND KONG 14 TRADITION” โดยได้รับอนุมัติจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิจัย จำเป็นต้องขออนุญาตเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่

จึงใคร่ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยจากท่าน ดังมีรายละเอียดในแบบสัมภาษณ์ที่แนบมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงนั้สการ/เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนั้สการเรียนมาด้วยความเคารพ/ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลเฒ่า เพ็งวิภาศ)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ได้รับอนุมัติทำการวิจัย

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อผู้วิจัย	นายพลเฒ่า เพ็งวิภาศ
วัน เดือน ปีเกิด	๓๐ มกราคม ๒๔๙๙
สถานที่เกิด	บ้านดอนทอง ตำบลสะอาสมบูน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
การศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๒๔	ระดับ ๔ (ม.๓) โรงเรียนวัดแจ่มอารมณ์ บ้านสังข์สงยาง ตำบลสะอาสมบูน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. ๒๕๒๙	มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. ๖) โรงเรียนสุนทรธรรมปริยัติ แผนกสามัญศึกษา วัดกลางมิ่งเมือง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. ๒๕๒๕	น.ธ. เอก สำนักเรียน วัดอรุณสวัสดิ์ บ้านแมต ตำบลสะอาสมบูน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. ๒๕๓๔	พ.ม. ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๓๔	พธ.บ. หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย รุ่นที่ ๓๖ สาขาวิชา เอก ศาสนา
พ.ศ. ๒๕๔๘	ศศ.ม. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาวิชา เอกปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๖๑	พธ.ด. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สาขาวิชา เอกปรัชญา
ผลงานทางวิชาการ	
พ.ศ. ๒๕๕๐	ความสนใจในวิชา เอกปรัชญา
พ.ศ. ๒๕๕๒	ปัญหาการไม่เข้าใจพระพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย
พ.ศ. ๒๕๕๓	ค่านิยมการทำบุญทอดกฐินของประชาชนจังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๕๓	การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิชาพุทธธรรมกับสังคมไทย.
พ.ศ. ๒๕๕๙	วิเคราะห์ผลกระทบ สถานะ บทบาทและองค์ความรู้ของ ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
หน้าที่การงาน	- อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตสาขาวิชา เอกปรัชญา - ผู้ช่วยศาสตราจารย์ / ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

ที่อยู่ปัจจุบัน

- ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เลขที่ ๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- ๑๙๑/๒๐๓ หมู่ที่ ๑๗ หมู่บ้านเดชา ถนนมลิวัลย์ ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๑๙๗๔-๒๗๗๗.

